

.....
34.051

OSZK

44/1917
.....

Nádas Széchenyi Könyvtár

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

E-44.

Tervezet.

GYAKORLATI SZABÁLYZAT

A M. KIR.

HONVÉD TÁBORI TŰZÉRSÉG
SZÁMÁRA.

(T. Gysz.)

BUDAPEST

PALLAS IRODALMI ÉS NYOMDAI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

1917.

TASZJABISSZ ITALJONAYO

NY. 2.

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

34.051/44/1917

ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR
B 2439/987
LELTÁRI SZÁM

22

TARTALOM.

	Oldal
Bevezetés	1
Parancsok	3
A parancsnokok magatartása	6
Alaki fogalmak	8

I. FEJEZET.

Az egyes honvéd gyalog.

Állás, fővetések, testfordulatok, testhelyzetek és mozgások	10
A kardszuronnyal	15
A lovassági karddal	17
A kurtálllyal	18
A karabéllyal	20
Töltés és tüzelés a kurtálllyal és karabéllyal	21
A 07 m. ismétlőpisztoly töltése és azzal való tüzelés	28
Tiszteletadások	30
Különleges határozványok	32
Tisztek és tisztjelöltek számára	32
A trombitások számára	34

Az egyes honvéd lóháton.

Különleges határozmányok	35
Tisztek számára	35
A trombitások számára	36

	Oldal
A szakasz	37
Az üteg	40
Az osztály és az ezred	41

II. FEJEZET.

Fogatos osztagok.

A parancsnoklás átvétele	42
Vezényszavak	43
Kardjelek	44
Egyéb jelek	47
A járásmódok alkalmazása	48
Irány	49

A fogatos fészakaszk.

Alakzatok	52
Mozgás	53
Megfordulás szűk területen...	53
A tiszteek és egyes emberek kötelességei mozgás- közben és a megállásnál	54
A tüzelőállás előkészítése	56
A tüzelőállás elfoglalása	56
Tevékenység a tüzelőállásban	60
A lövészert pótlása	62
A tüzelőállás elhagyása	64

A szakasz.

Alakzatok	66
Mozgás	67
A tiszteek és egyes emberek kötelességei mozgás- közben és megállásnál	68

A tüzelőállás előkészítése	69
A tüzelőállás elfoglalása	71
Tevékenység a tüzelőállásban	74
A tüzelőállás elhagyása	75

Az üteg.

Alakzatok	76
A tisztesek és egyes emberek kötelességei a mozgás közben és megálláskor	78
A tüzelőállás előkészítése	81
A tüzelőállás elfoglalása	83
Tevékenység a tüzelőállásban	85
A tüzelőállás elhagyása	87
Békeállományú üteg	87

Az osztály.

Alakzatok	88
Parancsadás és vezetés	89
Alakzatváltoztatás és mozgás	90
Előnyomulás a tüzelőállásba	91

Az ezred.

Alakzatok	92
Parancsadás és vezetés	92
Előnyomulás a tüzelőállásba	92

III. FEJEZET.

A harc.

A tüzérség hatásának és alkalmazásának jellemzése	93
Általános alapelvek	95

	Oldal
A tüzérség beosztása a harchoz való előnyomulásnál	98
A tüzérparancsnok magatartása	98
Tüzérfelderítés, megfigyelés és összeköttetés	100
A tüzelőállások kiválasztása és berendezése	102
Előnyomulás a tüzelőállásokba és azok elfoglalása	106
Állás változtatás	108
Tüzvezetés	110
Általános alapelvek	110
Harcászati tüzvezetés	111
Lövészaki tüzvezetés	113
Támadás	115
Találkozó harc	119
Támadás védelemhez kifejlődött ellenség ellen ...	121
Támadás megerősített állásokra	122
Védelem	125
Üldözés	131
A harc félbeszakítása, visszavonulás	132
Lovas tüzérség	132
Harc hegységben	135
Harc helységekért és erdőkért	137
Harc sűrűn művelt terepen	139
Vállalatok sötétségben	140
Tüzérségi fődözet	142

IV. FEJEZET.

Tiszteletadások és díszelgések.

A) Gyalog	144
Fogadás	145
Díszmenet	149
B) Fogatos osztagok	152
Fogadás	153

	Oldal
Diszmenet	154
Tisztelgő lövés	154

V. FEJEZET.

Támpontok a kiképzéshez.

A fiatal tüzér kiképzése	158
A gyalogkiképzés	163
Az altiszti iskolások kiképzése	165
Kiképzés a felderítő-, megfigyelő- és összeköttető szolgálatban	166
A fogatnélküli és a fogatos félszakasz kiképzése ...	172
Az üteg, osztály és ezred kiképzése	174
Kiképzés éjjeli vállalkozásokra	182
Támpontok a tüzemesterek és a tartalékos tisztek (zászlósok és hadapródok) kiképzésére	183

VI. FEJEZET.

A mozgó lövészeres intézetek és pótosztagok.

A lövészeres intézetek célja és tagozása	185
A lövészeres intézetek vezetése	186
A lövészer pótlása	189
A legénység és lovak pótlása	195
Anyagpótlás	196
Támpontok a kiképzésre	197
A szabványos pótlás áttekintése	200

I. és II/N. FEJEZET.

A nehéz tarackos osztályok számára. 202

I/N. FEJEZET.

Az egyes honvéd gyalog.

Töltés és tüzelés a kurtállyal és karabéllyal 202

II/N. FEJEZET.

Fogatos osztagok.

A ... ódok lkalmazása... .. 203

A fogatos félszakasz.

Megfordulás szűk területen 204

A tüzelő állás előkészítése és elfoglalása... .. 204

Tevékenység a tüzelőállásban 206

A tüzelőállás elhagyása 207

A szakasz 207

Az üteg 208

Kürt- és trombitajelek ... 211

Megjegyzés.

**Azok a határozványok, melyek csupán a lovas tüzer-
osztályok számára érvényesek, L betűvel és egy szélzet-
vonással vannak megjelölve.**

BEVEZETÉS.

1. A tüzérség tüzelése által törjön utat a győzelemhez. A háboru legnehezebb, de legdicsőségesebb feladatait megosztja a többi fegyvernemekkel és azokkal vállvetve dönti el a csatákat.

A tüzérség jelentőségét gyorstüzelő, messzelhordó, hatásos lövegének köszöni; ez képesíti őt első sorban — úgy a támadásnál, mint a védelemnél — a távoli harcra; de a közeli harcra is döntő befolyást gyakorol.

2. A háboru vasfegyelmet és az összes erők megfeszítését követeli. A csapatban még akkor is meglegyer az erős akarat a győzelemre, ha vezetői elestek.

Az akarat hajthatatlan végrehajtása hidegvérű bátorsággal, kezdeményezéssel és a legnagyobb szívóssággal párosulva, biztosítja a tüzérségnek az eredményt.

Ez a szellem hassa át a tüzérséget; ez képesíti azt mindennek előtt arra, hogy nehéz feladatának a harcban eleget tehessen.

3. A jó tüzérségnek tevékenységénél csupán néhány egyszerű alakzatra van szüksége; ezeket azonban uralja teljesen s alkalmazza azokat minden helyzetben — minden sémától menten — teljes mozgékonyága és egyes részeinek biztos összműködése mellett. Képes

erre és képes még kitartóan menetelni, lövegeit minden körülmények között gyorsan tüzelő állásba hozni, nyugodtan és biztosan löni és tüzet harcászatiilag helyesen értékesíteni, akkor föladata magaslatán áll.

A mit a tüzérség békében tanult és gyakorolt, azt lesz képes háboruban teljesíteni; a mit békében elmulaszt, azt döntő pillanatokban nélkülözni fogja.

4. Háboruban csak az vezet eredményhez, ami egyszerű.

A szabályzat minden részletét szorosan tartsuk szem előtt, de ne hajtsuk végre gépiesen, hanem minden egyes esetre értelemszerűen alkalmazzuk.

A szabályzatban foglalt alakzatokat és távolságokat nem szabad tehát minden esetre kötelezőknek tekinteni. Alakzatok (alakzatváltoztatások), melyek a szabályzatban felvéve nincsenek intézkedés-sel rendelhetők el, a mennyiben azok az adott esetre célszerűknek mutatkoznak.

5. Azokat a határokat, a melyeken belül a szabályzat a csapatok kiképzésére és alkalmazására nézve szabadkezet enged, szűkebbre nem szabad szorítani; a szabályzatban foglalt határozmányokat egy előljárónak sem szabad olyan magyarázó parancsokkal szaporítani, amelyek nagyobb egyenletesség elérését célozzák; mind azt, ami az egyszerűségtől és természetességtől eltér, minden sematizálást és minden pedánságot kerülni kell.

6. Föltétlen engedelmességet, rendet, nyugalmat és figyelmet szigoruan követelünk minden körülmények között. Vala-

hányszor szükséges, feszes tartást és az erők teljes megfeszítését követeljük.

Parancsok.

7. A csapat úgy engedelmeskedik, a hogy neki parancsolnak. Bizonytalanság a parancsadásban, megbizhatatlanságot szül az engedelmeskedésben.

Minden parancs világos, határozott, emellett lehetőleg rövid, s a parancsátvevő egyéniségéhez mért legyen. Mielőtt parancsolunk, jól meg kell fontolnunk, hogy mit akarunk, hogy az elhamarkodást, a már egyszer adott parancs ismétlését és mindennek fölött annak megváltoztatását elkerüljük.

8. Hareban a feladat közlésének többnyire elegendőnek kell lennie arra, hogy a kivitellel megbizottak cselekvésének irányt szabjon.

Az alparancsnokok értelmessége és kezdeményezése kezeskedjék azért, hogy a parancsnok szándékát akkor is végrehajtják, ha az már további parancsot nem adhat.

Mindenki köteles a saját hatáskörébe eső intézkedéseket öntevékenyen megtenni és kétséges esetekben saját elhatározása alapján cselekedni, különben nem állja meg helyét.

Parancsra részvétlenül várni büntendő mulasztásnak felel meg.

9. Parancsoknál lehetőleg a szabályzatszerű kifejezéseket használjuk.

10. A körülmények határozzák meg, hogy a parancsnok csapatját vezényszóval, jelek vagy intézkedések által vezesse-e.

11. A «vezényszó» (végrehajtó parancs) a csapat által azonnal végrehajtandó. A vezényszavakat a szabályzat állapítja meg; végrehajtásuk abban szabályozva van.

Íranyokat, közelebbi helymegjelöléseket, célokat, látható tárgyakat, stb. a legénység által értett nyelven és módon is adjuk meg. Az irányt, melyben az iránytárgy fekszik, hogy ez utóbbi könnyebben feltalálható legyen, karunk vagy kardunk arra felé való kinyújtása által is jelöljük meg.

Minden vezényszó élesen hangsúlyozva adandó, de nem hangosabban, mint szükséges.

A hol a vezényszavakat jelekkel pótolhatjuk, azokat alkalmazzuk.

Ha valamely vezényszó több szótagból vagy szóból áll, akkor, ha egyenletes végrehajtásról van szó, az az utolsó szótagra, vagy az utolsó szóra történik. Ezeket akkor nyomatekosen kell kiejtünk.

Ha egy parancsot csak valamely egység részeinek kell végrehajtania, akkor a parancs előtt az illető részt felhívjuk, például: «*n.—dik üteg!*».

Ha mozdulatok, vagy alakzatváltoztatások a részek mindegyikében magában hajtandók végre, akkor az illető rész megjelölése a parancs elé teendő: pld. «*Minden szakaszban!*», «*Minden ütegben!*».

Hogy fogásokhoz, mozdulatokhoz, stb.-hez adott vezényszó után az előbbi állás vétessék fel

«*Visszakozz!*»

vezénylendő.

12. «*Figyelmeztetők*»-et (jelzéseket) a csapat gyakran csak a reákövetkező vezényszóra hajtja végre.

13. Ha a vezényszavakat jelekkel pótolhatjuk, ez utóbbiakat alkalmazzuk.

A jelek arra szolgálnak, hogy parancsokat pótoljanak, vagy kiegészítsenek. Azokat pontosan és érthetően kell adnunk. Az átvevő karja felemelésével és a jelek ismétlésével jelzi a parancsátvételt.

Ha a parancsnok, a figyelmet magára akarja terelni, anélkül, hogy a «Vigyázz»-tartást elrendelné, akkor ismételt fütty jelet ad, vagy karját merőlegesen felemeli.

14. A következő, jeladó zászlóval (kardra kötött zsebkendővel), vagy lámpással adott jeleket, minden tisztnek és tisztosnak ismernie kell. Azok használatánál félreértések elkerülése végett ügyeljünk arra, hogy a jeleket a nem érdekelt osztagok át ne vegyék.

a . — a harcvonalból ismételten hátrafelé adva: «Saját tűzérőségünk tüze veszélyeztetet.»

g — — . a harcvonalból ismételten hátrafelé adva: «Saját puska (géppuska)-tűz veszélyeztetet.»

h . . . . ismételten adva: «Állj!»

m — — «Lövőszer szükséges», vagy «Lövőszer pótoltatik», aszerint amint ezt a jelet ismételten elülről hátra, vagy hátulról előre adják.

st . . . — «Roham», mint figyelmeztető a tartalék vagy a rajvonal számára, aszerint, amint ezt a jelet ismételten elülről hátra, vagy hátulról előre adják.

ah . — . . . . ismételten adva: «Kitartani»; roham előtt: «Tűzzel való támogatás.»

v . . . — ismételten adva: «Előre», «Előre menni» vagy «Előnyomulni», úgy a rajvonal, mint a zárt osztagok, tartalékok, stb. számára is.

Ha az átvevő a jeladást megértette, akkor a «megértettem» jelet adja = egy nagy kör leírása a test előtt.

Ezen jeleknek színes jeladó zászlókkal való leadására nézve lásd az *E—41c 10. mellékletének* megjegyzését.

15. *«Intézkedések»* oly parancsok, melyek csak az elérendő célt jelölik meg és az egész részeinek cselekvéseit hozzák összhangba.

Ezeket akkor használjuk, ha a szabályzatban levő vezényszavak nem elegendők.

16. Parancsok továbbítására távbeszélőt, optikai jeleket, lovasokat, kerékpárosokat és gyalogküldöncöket használunk.

Távbeszélő és optikai továbbítás — különösen a harcmezőn — gyakran előnyösen lesz használható.

Ezenkívül a legegyszerűbb parancsokat az oszlop mentén, vagy összekötő legénység láncolatán (közülállók) tovább mondathatjuk, végre cédulák tovább adását, vagy tovább dobását is alkalmazhatjuk.

A parancsnoknak nem lekicsinyelendő feladata az, hogy a parancsadásnak vagy továbbításnak mindenkor a legcélszerűbb módját válassza.

17. *«Trombitajel»*-eket a trombitásoknak csak a parancsnokok parancsára szabad adniok, vagy ismételniök, kivéve a

«Lovasság!»

trombitajelt.

A parancsnokok magatartása.

18. Nyugodtság és szilárdság, biztosság, önérzet és pártatlan szigor szereznek a parancsnoknak tekintélyt és befolyást a csapatra, melyre vezetői-

nek magatartása legnagyobb jelentőséggel bír. .

Főképe a tisztt minden téren oktatója, vezetője és példaképe a legénységnek.

Ez — különösen válságos pillanatokban — önkénytelenül enged annak a benyomásnak, melyet előjáróinak határozott hidegvérű és biztos magatartása kelt benne.

Áttekintés, gyors felfogás és a helyzetek helyes megítélése, az ezekből kifolyó gyors elhatározás, folytonos előre való gondolás és megfelelő előgondoskodás, tiszta, nyugodt gondolatmenet, mely sem válságos, sem lelkesítő pillanatokban a szolgálatot fel nem mondja, minden rangú tüzérparancsnok részére nélkülözhetetlen tulajdonságok. Kötelessége, hogy ezekben magát szakszerűtlenül gyakorolja s tovább képezze.

19. A parancsnokok kertiük, hogy alárendeltjeik hatáskörébe avatkozzanak; soha sem szabad elfelejteniök, hogy ezt háborúban csak ritkán tehetik meg és ennek folytán veszélyes pillanatokban a csapat fölötti hatalmat elveszíthetik, ha alárendeltjeiket már békében az öntevékenységre nem szoktatják.

Az alparancsnokok és a csapat saját teljesítő-képességük iránt önbizalmat nyerjenek; ezért a parancsnokok azokat kicsinyeskedő befolyásolással szellemi ruganyosságukban ne korlátozzák és tettersükben ne bémítsák.

A parancsnokok akkor is tanusítsanak nyugodtságot és higgadságot, ha hibák vagy félreértések fordulnak elő.

20. A vezetésnél parancsnokok nincsenek határozott helyhez kötve.

A parancsnok rendelkezésére álló személyek határozott beosztása és a tevékenységek összeköttetése, megfigyelés, a helyzet nyilvántartása, gondoskodás a lövő-

szer pótlásról, vonatról, stb.) egyes személyeknek való állandó kiutalása megkönnyítik a munkát és növelik a vezetőségben a nyugodtságot és biztosságot.

21. A kötelék megosztása esetén a parancsnok azt a részt vezeti, melynek a legfontosabb feladat jutott.

Minden parancsnok a helyettesítésére hivatott egyént lehetőleg annyira tájékoztassa a helyzetről és az elrendelésekről, hogy ez szükség esetén a parancsnokságot azonnal átvehesse.

Ha valamely parancsnok oly messzire távozik el osztagától, hogy azt közvetlenül már többé nem vezetheti, akkor helyettese — parancs nélkül is — köteles a parancsnokságot átvenni. Ha azonban közelfekvő az érzékeny veszteség veszélye, akkor a parancsnok helye csapatjánál van.

22. Ha a parancsnok osztagát oktatni akarja, akkor a rangban legidősebb tiszt (altiszt) által helyettesítheti magát, ki azután a vezényszavakat is adja.

Alaki fogalmak.

23. *Arevonal*-nak nevezzük azt a vonalat, melyet az egymás mellett levő honvédek, lövegek, járóművek vagy osztagok képeznek. Az arevonal végeit *jobb- és bal szárny*-nak nevezzük.

Hátrafordulás után a szárnyak és oldalak előbbi elhelyezéseiket felelserélik.

Térköz-nek nevezzük az egymás mellett levő honvédek, lövegek, járóművek és kötelékek között levő távolságot.

Távolság alatt az egymás mögött levő honvédek, lövegek, járóművek és kötelékek között levő távolságot értjük.

Egy oszlop kezdetét *él*-nek, a végét *vég*-nek nevezzük. *Mélység* vagy *hossz* alatt az él és vég közötti távolságot értjük.

Arcvonalaalakzat-ok oly alakzatok, melyeknél a kötelek egységei egymás mellett, *oszlopalakzat*-ok pedig olyanok, melyeknél azok egymás mögött vannak.

24. A szabályzatban megjelölt *gyülekező-alakzat*-okat csak a készenlétbe helyezésre használjuk.

I. FEJEZET.

Az egyes honvéd gyalog.

Állás, fővetések, testfordulatok, testhelyzetek és mozgások.

25. A legteljesebb figyelem elérésére

« *Vi—gyázz!* »

vezényszó szolgál.

Az 1. és 2. ábra szerinti állás felvétele, amennyire azt a testalkat megengedi. Az állás egyenes és fesztelen legyen.

A sarkok egy vonalban és oly közel legyenek egymáshoz, amint azt a testalkat (a sarkantyú) megengedi.

A test súlya a talpak közepén nyugszik.

A vigyázz állás hosszabb időn át kifáraszt; miért is alkalmazásában mértéket tartunk. Tiszteletadásnál mindenkor, máskülönben pedig akkor rendeljük el, ha fegyelmi okok megkövetelik.

26. « *Pihenj!* »

vezényszóra a honvéd kényelmesebb tartást vesz fel a nélkül, hogy helyét vagy beosztását elhagyná; engedély nélkül beszélni nem szabad.

27. A sorban a honvédek egy tenyérnyi *«térköz»*-re állanak egymás mellett; a vállak és a sarkok az arevonalat képezik.

A sor mindkét szárnyára és a *«közép»*-re lehetőleg egy altiszt, főtüzér, vagy kiképzett honvéd osztandó be mint szárnytiszt, vagy középső ember. A trombitás *sorlávolságra* a bal szárny mögött áll.

28. *«Sorba!»*

vezényszóra a sorhoz tartozó honvédek nagyság szerint jobbról balfelé akkép állanak fel, hogy az előre megjelölt középső ember 2 lépésre a parancsnok elé jusson. Mindenki a középső ember felé vesz térközt és igazodást. A szárnytisztesek helyeikre mennek.

29. *«Oszolj!»*

A honvédek elhagyják beosztásukat.

30. *«Nyitódj!» (n lépésre nyitódj!»)*

A középső ember helyén marad, a többiek pedig gyorsan mindaddig oldalvást lépnek, míg mindegyik a maga szomszédjától egy lépésnyi (n lépésnyi) térközre jutott és a középső ember felé igazodnak.

31. *«Zárkozz!»*

vezényszóra minden honvéd oldallépéssel gyorsan a középső ember felé zárkozik.

32. *«Jobbra (Balra) igazodj!»*

Minden honvéd a jobb (bal) szárnytiszt kivételével, fejét és tekintetét az elrendelt oldal felé fordítja és ezen oldal felé térközt és igazodást vesz.

A honvéd akkor áll igazodva, ha az igazodás oldalán levő szemével csak szomszédját látja, másik szemével pedig az arevonálnak csupán látszatát veszi észre. Előre kell lépnie, mielőtt az arevonalból ennyit nem lát, vagy hátramennie, mielőtt abból többet lát.

A jó igazodás minden egyes ember helyes állásától függ.

Az igazodás megítélésére a parancsnok az igazodási szárnytól néhány lépésre oldalt áll, legelőbb a szárnytisztes és a legközelebb álló honvédek állását a szándékolt arevonalnak megfelelőleg kiigazítja és az arevonalfelvételét kard- vagy kézintésekkel könnyíti meg.

33. «Sor jobbra (balra) — nézz!»

A honvéd fejét és tekintetét annyira fordítja a megjelölt oldal felé, hogy a bal (jobb) szem a test középvonalába jusson.

Előljáró fogadásánál a fej és tekintet feléje fordítandó.

«Vi — gyázz!»

vezényszóra a fej ismét egyenesre fordítandó.

34. Jobbra (balra) — át!» (90°-os fordulat.)

«Balra (jobbra) — arc!» (Az előbbi arc felvétele.)

«Fél — jobb (bal)!» (45°-os fordulat.)

«Egye — nest!» (Az előbbi arc felvétele.)

«Hátra — arc!» (180°-os balrafordulat.)

Ezek a testfordulatok álló helyben a belső sark körül hajtandók végre. A másik láb talpizmával megfelelően ellökjük magunkat.

35. «Imá — hoz!»

A jobb kart a könyök kifelé nyújtása nélkül, fesztelenül a fej felé emeljük és kezünket oldalt jobb szemünkötől akként tartjuk tenyérrel az arc felé, hogy zárkózva kinyújtott ujjaink hegyével a füveg ernyőjét érintsük.

36. «Imá — tól!»

A vigyázz állás felvétele.

37. «Térdelj!»

vezényszóra a honvéd fél jobb fordulatot tesz, jobb lábát és vele együtt a felső testet hátra veszi, jobb térdét a földre ereszti. Bal allábszára a földre függélyesen áll, jobb lábhegye a földhöz van támasztva; bal kezét zárkozott nijaikkal a térdhajlásra teszi, a jobb kéz az oldalon marad. Fej és tekintet előre marad irányozva.

38. «Térdelj imá—hoz!»

A letérdelés szintén a 37. pont szerint történik.

39. «Csákót (sapkát) — le!»

A bal kéz az állsziyat a hüvelykujjal az áll elé tolja és a csákót akként fogja meg, hogy a csákórózsa a mutató- és középujj villájába jusson (a sapkát felső részénél elül a rózsánál), a főveget a fej hajtása nélkül leveszi és üregével akként helyezi a felső combra, hogy az ernyő balra oldalt legyen fordítva.

40. «Csákót (sapkát) — fel!»

A főveget a fej meghajtása nélkül föltesszük s az állsziyat állunk alá toljuk, és a bal kezét a térdhajlásra tesszük.

41. «Fel!» illetőleg «Imától — fel!»

A vigyázz állás felvétele.

42. «Eskü—höz!»

A honvéd főveget a 38. pont szerint gyorsan leveszi s természetesen kinyújtott karral, akként tartja a bal felsőcomb elé, hogy a címer balra nézzen (a sapkánál az üreg a felső comb felé, a rózsza balra oldalt jut).

Erre a honvéd jobb kezét tenyerével előre fordítva oldalt a szemek magasságáig felemeli, hüvelyk-, mutató- és középujját fölfelé nyújtja a többi ujját pedig tenyeréhez zárja.

Ha keztyű van a kézen, annak lehuzása előbb elrendelendő. A keztyű a bal kézbe veendő.

Az «Eskühöz» végrehajtására a honvédet az első kiképzés alatt oktassuk, később ezt csak akkor gyakoroljuk, ha eskütételre van kilátás.

43. «Csákót (sapkát) — fel!»

A honvéd fővegét a 39. p. szerint ismét fölteszi.

44. Minden igazodás után a «Vi-gyázz» vezényszóra a honvéd fejét egyenest és tekintetét előre fordítja.

45. «Menet! (Irány . . . !)

«Sor*» in—dulj!»

A honvéd bal lábával kilép és szabad, fesztelen, tartással a megjelölt irányban megy. A természetesen lecsüngő karokat kissé előre és hátra mozgatja.

Hogy az irányt egyenes vonalban betarthassa, közbeeső pontokat választ.

A lépés hossza 75 cm.; menetgyorsaság percenként 115 lépés.

46. «Sor — állj!»

A honvéd hátullevő lábát egy teljes lépés hosszúságára előre teszi és a másikat melléje húzza.

47. Ha lépést kell váltani, akkor a honvéd hátullevő lábát gyorsan az előllevőnek sarkáig előre vonja és az utóbbival újra kilép.

Begyakorlása

«Válts lé—pést!»

vezényszóra történik.

48. «Ne tarts lépést!» — «Lépést — tarts!» figyelmeztetést adjuk, ha menetütem nélkül ill. menetütemben kell menetelnünk.

---

* A hol a vezényszó a «sor» szót tartalmazza, ez az egyes ember kiképzésénél elhagyandó.

Ha menetközben a

«Rövid lé—pést!»

vezényszót adjuk, akkor a lépés csak félhosszban teendő meg és csak a

«Teljes lé—pést!»

vezényszóra léptünk ki ismét teljes hosszúságban.

49. *«Futólépést — sor in—dulj!»*

A futólépés úgy helyből, mint menetközben kezdhető és a «Tornautasítás» szerint hajtandó végre.

A futólépés hossza 90 cm; menetgyorsaság percenként 160 lépés.

50. *«Lépést!»* vagy *«Sor — állj!»*

A lépés fölvétele vagy a mozgás beszüntetése.

51. A testfordulatok menetközben a fordulattal ellenkező oldalon levő láb talpizmán, mihelyt az a földre jut, az egyenletes mozgás félbeszakítása nélkül hajtandók végre.

52. Az oldalmenet e vezényszóra történik:

«Jobbra (Balra) — át!»

Erre a honvéd végrehajtja az elrendelt fordulatot, azután

«Menet! (Irány . . .!)»

«Sor in—dulj!»

Az élen levő tiszt (iránytisztes) teljes lépésben lép ki, a többi honvéd mindaddig rövidíti a lépést, míg a teljes lépéshez kellő tér nyílik, azután e távolságot megtartja.

Az iránytisztesre kell fedezni és utána kell ütemet tartani.

53. Irányváltoztatásokat menetközben az éltisztes hajtja végre az új irány megadása után. A sor őt követi.

54. *«Utánam!»*

vezényszót adja a sor parancsnoka, *«Irány . . .!»* helyett, ha azt akarja, hogy az iránytisztes őt kövesse.

55. «Jobbra (Balra) — visszakozz!»

Az éltisztes megáll és végrehajtja az egész fordulatot a megnevezett oldal felé. A többi ember ezen tisztes felé zárkozik és ha az előírt térközt elérte, szintén az egész fordulatot.

A kardszuronnyal.

56. Az állás kardszuronnyal ugyan olyan mint oldalfegyver nélkül. A bal kéz, természetesen kinyújtott karral, a kardszuronyt könnyen megfogja.

A kardszuronyt menetközben is előírás szerint fogjuk; a bal kar kissé mozgatható.

Futas közben a kardszuronyt a szuronytáska alatt markoljuk meg és rézsut előre tartjuk.

57. A kivont kardszuronyt kissé meghajlított kezesukló mellett a jobb kéz hüvelyk-, mutató- és középujja fogja körül, míg a többi ujj zárkozva a markolat mögött fekszik. A védővas a csipőt érinti, a penge majdnem függőlegesen áll és foka a vállhoz támaszkodik. A könyököt nem szabad kitolni.

«Imá—hoz» vezényszóra a honvéd, kivont kardszuronnyal, állását nem változtatja s bal kezét a főveg ernyőjéhez emeli. «Térdejlj imá—hoz» vezényszóra a kivont kardszuronyt a térdelés után a 65. pont szerint súlyesztjük. «Eskü—höz» vezényszó előtt az esetleg kivont kardszurony rejtendő.

58. A kardszuronyt a fegyverhasználathoz s azon kívül sorfalnál, vezényléshez, és mint kurtály (karabély) nélkül felvonuló örök rántjuk.

59. A «kardszuronyrántást és rejtést» szükség esetén rendeljük el. Egyenletességet ne követeljünk.

60. Mint ór. a honvéd keresztezett kar mellett, a pengét jobb vagy bal karjához támaszthatja.

A lovassági karddal.

61. Vezényléshez lovassági kardot önálló parancsnokok és beosztásban levő parancsnokok a szakaszparancsnoktól fölfelé rántanak:

A csapat tiszteletadásához, zárt osztagok gyakorlatainál, díszelgéseknél és díszmeneteknél, átvonulásnál helyőrségi állomásokon, míg a *«lefujnis»* jel nem adatott, továbbá oly alkalmaknál, a melyek a kivont karddal való vezénylést követelik (karhatalmaknál stb.).

Ha a legénység fegyver nélkül vonult ki, a kard rejtve marad.

Harcban — valamint egyáltalában az ellenség közelében — csak a személyes védelemre és ha szükséges — jobb felismerhetés céljából — a jelek mutatásához rántunk kardot.

A lovagló- vagy hajtóiskolán a parancsnok kardját leteszi.

62. A rejtett lovassági kardot természetesen kinyújtott karral a hüvely két tartópántja között akként tartjuk, hogy a kosár hátul az alkarhoz támaszkodjék, a kard éle pedig előre irányuljon.

A kardot menetelés közben is az előbb leírt módon tartjuk; bal karunkat kissé mozgathatjuk.

63. A kivont lovassági kardot a jobb kézzel a markolatnál úgy tartjuk mint a kardszuronyt. A kosár a combot érinti. A majdnem függőlegesen álló penge foka a vállhoz támaszkodik. A kar természetesen meg van hajlítva, a könyök kitolása nélkül. A hüvelyt úgy hordjuk, mint a rejtett kardnál.

Tiszteletadásnál, jelentéseknél és átvonulásnál előljáró (följebbvaló) előtt tisztjelöltek és legénység álló-

mánybeli személyek a kivont kardot a jobb oldalon tartják és a tiszteletadást fővetéssel teljesítik.

Díszmenet közben a karokat nem szabad mozgatni.

64. *«Imához», «Térdelj imához» és «Eskühöz»* állásokat, valamint az ezekből való visszakozást a sorban és rendben állók a csapattal egyszerre hajtják végre. A parancsnok azonban csak akkor foglalja el ezt az állást és hajtja végre a fogásokat, ha a vezényszó végrehajtatott; a visszakozás a vezényszó előtt történik.

65. *«Imához !» «Térdelj imához !»* a kirántott kard a jobb oldalon balra befelé fordított éllel annyira sülyesztendő, hogy hegye egy arasznyira álljon a földtől; egyidejűleg a bal kezét a főveghez emeljük, ill. letérdelünk.

66. *«Eskühöz !»* előbb a kard hüvelyébe rejtendő a jobb keztyű lehuzandó.

67. A 77 m. lovassági karddal felszerelt legénység, ha gyalog van, teendői közben kardját beakasztva szabadon lógni hagyja.

A honvéd szolgálaton kívül kardját kényelmesen hordhatja, csupán maga után vonaszolnia nem szabad.

68. Gyakorlat közben és meneteknél a honvéd a kardot következőképen tarthatja: a hüvelyk- és mutatóujjal átfogja a kosár felső végét, a kard gombja a tenyérben, a penge foka a vállon nyugszik. Emellett a jobb kar természetesen ki van nyújtva, a könyök a testhez zárva, a kosár belső széle a combot érinti.

A kurtállal.

69. Menetközben a kurtály helyzetében maradjon. A záró csapó mindenkor becsukva, az ütőrugó, nem töltött kurtálynál, fesztelenítve, az irányzék az alapállásban legyen.

70. «*Lábhoz!*» a kurtály jobboldalt a csipőhez támasztva áll, a tusahegye a lábhegygyel egy magasságban. A jobb kéz a puskát természetesen kinyújtott karral akként tartja, hogy a hüvelykujj a felsőagyat átfogja, a többi ujj pedig zárkózva elől az ágyon nyugszik.

71. «*Vállra!*» a kurtály a csőtorkolattal fölfelé, a felsőagygyal hátrafelé szíjánál fogva a jobb vállon függ és saját súlyának engedtetik át. A jobb kéz a szíjat akként fogja a hüvelyk és a többi ujj között, hogy az alkar vízszintesen álljon s a kézesukló se be, se kifelé hajlítva ne legyen.

72. «*Súlyba!*» a jobb kéz a kurtályt akként fogja az irányzék fölött, hogy a cső torkolata természetesen kinyújtott kar mellett mintegy tenyérsezélességre előre legyen hajolva.

73. E vezényszóra:

«*Súly—ba!*»

a «vállra» állásból, a jobb kéz, a nélküli, hogy helyzetét a szíjon elhagyná, a tusát előre tolja, a bal kéz a kurtályt a szíj alatt kissé fölemeli, a jobb kéz a szíjból kisiklik, a kurtályt az irányzék fölött megfogja és akként eresztí el, hogy a cső torkolata természetesen kinyújtott kar mellett egy arasznyira előre legyen hajolva. A bal kéz az oldalra visszatér.

A «*Lábhoz!*» vezényszóra a honvéd a kurtályt lecsúztatja és azt a 70. pont szerint kiméletesen a földre állítja.

A «*Lábhoz*» állásból e vezényszóra: «*Súly—ba!*» a honvéd a kurtályt kissé fölfelé löki és a 72. p. szerint megfogja.

«*Váll—ra!*» a honvéd a kurtályt a testhez közel akként emeli és fordítja a jobb comb elé, hogy a felső

szíjkengyel az állal egy magasságba, a felsőág (eső) pedig jobbra jusson. A bal kéz a puskát az ágyvájatoknál átfogja, a puskaszij kifelé marad.

A jobb kéz erre a szíjat szorosan a felső szíjkengyel alatt átfogja, a bal kéz az oldalra visszatér. A jobb kéz a puskát vállra akasztja és a szíjon annyira lesiklik, hogy az alkar vízszintes helyzetbe jusson.

74. Tárgyak hordásánál vagy más teendők végzésénél, melyekhez mindkét kéz szükséges, de a kurtályt letenni nem szabad, a kurtályt, hasonlóan mint a karabélyt, a hátan keresztül a bal vállra akasztjuk.

Ha a honvéd áll, akkor a kurtályt rendszerint «Lábhoz» veszi, mozgás közben lépésben és rövidebb megállásnál azt vállon hordja, futólépésnél «Súlyba» veszi.

75. A fővetést elrendelő vezényszóra vállazott kurtálynál a jobb kéz a fej fordításával egyidejűleg a szíjon lesiklik és akként fogja át a tusát, hogy kinyújtott kar mellett a hüvelykujj előre jusson, a többi ujj pedig zárkóztottan a tusát részben körülfogja. A «Vigyázz» vezényszóra a jobb kéz a kurtálysíjat ismét megfogja. A fej egyenest és a tekintet előre fordítandó.

«Imához!» és «Térdelj imához!» előtt, előbb «Lábhoz!» vezénylendő. A jobb kéz helyett a bal kezét emeljük a főveghez.

A karabéllyal.

76. A bal vállra akasztott karabély akként nyugszik részut a honvéd hátán, hogy a eső torkolata felfelé, a zárócsapó pedig a jobb csipő mögé kerüljön. Ebben a helyzetben a karabélyt a derékszíj karabélycsatlékjával a ravaszkengyel alatt körülfogjuk és a derékszíjhoz csatoljuk.

«Karabélyt fogj!»

A karabélyesatlékot a derékszíjból kicsatoljuk, a karabélyszíjat teljesen megeresztjük és a karabélyt mindkét kézzel fejünk fölött leemeljük.

Járóművekre való felülés előtt a karabélyesatlékot kicsatoljuk, a karabélyszíjat a test nagyságához mérten meghosszabítjuk s a karabélyt a leülés előtt akként vesszük a test elé, hogy a tusa a bal felső combon nyugodjék.

77. • Karabélyt akaszd fel!

A honvéd a karabélyt bal vállára akasztja, a karabélyszíjat és a derékszíj karabélyesatlékát megfelelően becsatolja és az előírt állásba helyezkedik.

A karabély használatára és a vele végrehajtandó fogásokra általánosságban a kurtályra nézve adott határozványok mérvadók.

A karabély gyalog, vállazva is hordható.

Töltés és tüzelés a kurtálylyal és karabélylyal. *)

78. A tábori tüzér lövőfegyvere használatánál többnyire önmagára lesz utalva, ennél fogva tudnia kell azt vezényszó nélkül önállóan használni, és a lövéshez esetenként a legmegfelelőbb testhelyzetet megválasztani.

A honvédnek a töltő- és tüzelő fogásokat minden testállásban és helyzetben, minden viszonyok között, éjjel is szokászerűleg gyorsan és biztosan kell végre-

*) A kurtályra vonatkozó határozmányok a karabélyra is érvényesek.

hajtani tudnia, hogy egész figyelmét az ellenfélre fordíthassa és a nyugodt célratartásra, célzásra és elsütésre időt nyerjen.

Először a bal tölténytáskában levő lövészert kell felhasználni, s csak ennek elfogyta után szabad a jobb tölténytáskában levőt igénybe venni. Döntő pillanatokban a lövész a jobban kézhez eső és könnyebben hozzáférhető tölténytáskából veendő.

A tölténytáskákban levő dobozok fedelét az ütközetbe lépés előtt, békében közvetlenül a töltés előtt, a szalag meghuzása által le kell tépni.

79. A töltéshez, tüzeléshez, töltényrejtéshez és kurtályvizsgához a zárócsapót ki kell nyitni, különben annak mindig becsukva kell lennie.

80. «Tölts!»

a «Lábhoz», állásból a bal kéz kinyitja a tölténytáskát. A honvéd féljobbra fordul és jobb lábát egy lábhosz-
zaságra oldalt helyezi. A test súlya egyenletesen mindkét láb egész talpán nyugszik.

Egyidejűleg a honvéd a kurtályt a test közepe előtt akként emeli föl, hogy a jobb kéz a vállakkal egy magasságba jusszon, a bal kéz pedig azt az agyvájatokban megfogja. Ez utóbbi a kurtályt torkolatával egy tenyérnyire a vízszintes alá süllyeszti úgy, hogy az agy alsó szélé egy tenyérnyire maradjon a tölténytáska fölött. A bal kéz hüvelykujja az agy hosszában ki van nyújtva, a többi ujj azt az ujjheggyekkel az agyvájatokban átfogja, a könyök az oldalhoz támaszkodik. A szíj szabadon lelóg.

A jobb kéz megfogja a fogantyúgombot, a hüvelyk-
ujj egy balra intézett nyomással kinyitja a zárócsapót,

azután a jobb kéz a záródugattyút egy gyors és erős húzással teljesen hátra húzza.

Erre a kurtály a esőtorkolattal fölfelé irányítandó; a jobb kéz a kurtály alatt a bal tölténytáskából kivesz egy tölténytárt és azt erős, folytonos nyomással a szekrénybe teszi. E mellett a hüvelykujj a tölténytár hátulsó végére a nyomást mindaddig folytassa, míg a tártartónak becsapódása érezhetővé nem válik. A többi ujj zárkóztatlan az agy alsó széléhez támaszkodik. Erre a jobb kéz a zárt tenyérizmával a fogantyú gombjára intézett erős lökéssel becsukja és a zárócsapót a jobb kéz hüvelykujjának nyomásával jobbra fordítja.

A jobb kéz ezután a kurtályt a bal kéz előtt megfogja, a honvéd az arevonalba fordul, jobb lábát a balhoz zárja, a kurtályt «Lábhoz» veszi és a bal kézzel a tölténytáskát becsukja.

Egyes töltényt a honvéd akként tölt, hogy azt jobb kezével a tölténymedencébe az adogatólemezzre teszi.

81. A «Vállra» állásból a «Tölts!» figyelmeztetőre a honvéd a bal tölténytáskát mindkét kézzel kinyitja, a kurtályt válláról leveszi és a bal kézzel a töltéshez előírt helyzetbe hozza.

A töltés után a honvéd a kurtályt vállra veszi és a kinyitott tölténytáskát mindkét kézzel becsukja.

82. «Tüzelj!» (Cél, irányzék. Pl. «Egyenest—gyalogság—tíz száz.») A tölténytáska mint a töltésnél kinyitandó.

A honvéd a kurtályt a «Tölts» állásba hozza, az irányzékot a vezényelt (megbecsült) távolságra beigazítja (ollenőrzi), a zárócsapót kinyitja és a kurtályt, ha nincs töltve, megtölti. A jobb kéz átfogja a tusa nyakát,

mutatóujj természetesen kinyújtva a ravaszkeggyel jobb oldalán, az alkar a jobboldali tusalap hosszán nyugszik.

83. Állva, szabad kézzel való lövéshez a honvéd a kurtályt kissé sülyesztett torkolattal gyorsan célratartja, oly módon, hogy azt mindkét kezével előre hozza, a vállal egy magasságba emeli és ohhez erősen odailleszti; e mellett a jobboldali könyök körülbelül a váll magasságáig fölemelendő.

A bal kéz a kurtályt alátámasztja s ennél a honvéd testalkatához képest kezét vissza veheti és a felső kart a testhez támaszthatja.

A tüzelő honvéd testalkatához képest fejét kissé előre és oldalvást hajtja és — ha a tüzelés kis távolságokra történik — a tusához támasztja. A felső test szilárd tartásban marad.

A test súlya egyenletesen mindkét láb egész talpán nyugszik.

A honvéd mutatóujját, ha lehet középipizével a ravasz hajlásába teszi és érintkezést vesz.

Bal szemét *) behunyja, jobb szemével megvizsgálja, vajjon az irányél vízszintes-e, bal kezével a kurtály netán elferdített helyzetét kiigazítja, a jobb kézzel a kurtályt erősen a vállhoz húzza és oly módon céloz, hogy a kurtályt a bal kézzel a célpont felé emeli.

Egyidejűleg mutatóujját fokozatosan görbíteni kezdi, s ezt addig folytatja, míg az ütőszeg előre nem esaptat.

A mutatóujj mozgása közben a kéz nyugodt marad és a tusanyakot szorosan átfogva tartja.

A honvéd az elsütésnél ne erre, hanem folytonosan a célzásra gondoljon.

---

*) Célzás a bal szemmel lásd E—46., 91., 92.

A lövés után a honvéd mutatóujját ismét a ravasz-kengyel jobb oldalára helyezi, felemeli fejét, azután a kurtályt a töltő állásba hozza, a zárt kinyitja és becsukja. Ha a tölténytár kiürült, akkor újra tölt.

84. A tüzelés önállóan és elhamarkodás nélkül addig folytatandó, míg a cél látható vagy a tüzelés beszüntetése vezényelve lesz.

85. *«Tüzet szüntess!»*

Erre a vezényszóra, vagy a jelsíppal adott «többszöri fütttyöntés»-re semmi szín alatt sem szabad még egy lövést tenni; a honvéd a kurtályt, ha nincs megtöltve, megtölti, a zárócsapót becsukja és töltő állásban marad.

A tűz teljes beszüntetéséhez a vezényszavakra: «Súlyba!» — «Lábhoz!» — «Vállra!» a honvéd az irányzékot az alapállásba igazítja (hagyja), és a megfelelő fogást végrehajtja.

86. *«Töltényt rejts!»*

A honvéd a bal tölténytáskát kinyitja, a kurtályt «Tölts» állásba hozza és kiüríti.

A honvéd bal kezének hüvelykujját a tölténymedence fölé teszi, hogy a töltény kivetését és a további fogásnál a tölténytár felesapódását megakadályozza. A zárt lassan egészen hátra húzza, jobb kezével a töltényűrből kihúzott töltényt megfogja és azt a bal tölténytáskába teszi.

A jobb kéz hüvelykujja erre a tártartó nyomójára nyom, ugyanez a kéz a tölténytárt a szekrényből kiveszi és szintén elteszi.

Ha a tölténytár — mert már csak egy töltényt tartalmaz — nem emelkedik ki annyira, hogy azt meg lehetne fogni, akkor a jobb kéz egyik ujjával a szekrény

alsó nyílásába kell nyulni és a tölténytárt kissé fölemelni; a bal kéz hüvelykujja azt a fölemelt helyzetben megtartja és azután a jobb kéz egészen kiveszi.

Erre a honvéd a zárt becsukja, az ütörugót fesz-teleníti.

Az ütörugó fesz-telenítéséhez a honvéd jobb keze hüvelykujjával az ütörugó — anyacsavarjának recézett fogantyuját visszahuzza, mutatójával a ravaszt visszanyomja és egyidejűleg az ütörugóanyacsavart lassan leereszti.

A honvéd azután arcvonalba fordul és a kurtályt vállra veszi.

Ha a kurtályban öt töltény volt (négy a tárban és egy a töltényürben), akkor a honvéd a tölténytárt a «Vállra!» vezényszó után a töltényürből kivett ötödik tölténnyel kiegészíti és azután elteszi. Ha kevesebb töltény van a tölténytárban akkor ezt kiüríti és az egyes töltényekkel együtt az egyik tölténytáskába teszi és ezt becsukja.

A töltényrejtés csak a harc (gyakorlat) befejezte után történik.

87. A rézsutos irányban való célratartásnál a honvéd a kurtályt «Tols» állásban a jobb váll csekély hátravonása vagy elővétele által a kellő irányba hozza, míg a lábak állásukban megmaradnak; a célratartás egyéb határozványai változatlanok.

Magasabb irányzékállásokkal való célratartásnál a tusát inkább kell sülyeszteni és a nyakat annál inkább nyujtani, mennél magasabb az irányzékállás.

Célratartásnál magasabban fekvő céltárgyra a felső test a szükséghez képest kissé hátra, mélyebben fekvő céltárgyra pedig kissé előrehajlik.

88. A térdelő vagy fekvő helyzetben való lövéshez, ha a honvéd még nem volna az illető testhelyzetben, ennek elfoglalását a *«Tüzelni»* figyelmeztető után kell elrendelni.

«Térdre!»

vezényszóra a honvéd letérdel és e mellett szilárdan jobb lábára ül. A kurtályt egyidejűleg a *«Tölts»* állásba hozza és a bal felső combra fekteti.

E helyzetben marad a kurtály a töltésnél és a tűz beszüntetése után. Célrattartáshoz a honvéd bal könyökét felső combjának ama részére támasztja, mely a célrattartáshoz a legkényelmesebb. A bal kéz a kurtályt a szekrény elől levő felénél fogja.

89 *«Tüzelni! Feküdj!»*

vezényszóra a honvéd gyorsan a jobb térdére ereszkedik, azután a bal kéz előretartása mellett, kissé rézsutosan a löirányhoz, mellére és hasára ereszkedik, úgy hogy a lábak ettől kevésbé balra jussanak és hogy a tusát a kissé hátravett vállhoz erősen odaszoríthassa, tekintetét és a kurtályt pedig kényelmesen a céltárgy felé irányíthassa.

A célrattartáshoz a honvéd a kurtályt ha csak lehet s e ges feltámasztja, mivégből aljzatokat készíthet és lehetőleg mindkét könyökkel a földre támaszkodik. A bal kéz a kurtályt a szekrény elől levő felénél fogja.

90. Mozgás közben a honvédnek sem töltenie sem tüzelnie nem szabad.

91. *«Kurtályt — vizsgálóhoz!»*

A honvéd *«Tölts»* állásba helyezkedik, azután a zárócsapót és a zárt kinyitja. A jobb kéz megfogja a tusa nyakát, mindkét kéz a kurtályt csőtorkolatának lesülyesztése által megközelítőleg függélyes helyzetbe hozza akként,

hogy a tusa a mell jobb oldalán feküdjék. A jobb kéz visszatér az oldalra.

A vizsgáló meggyőződik arról, vajjon a kurtály ki van-e ürítve.

Más állás felvétele előtt a honvéd a kurtályt előbb a *«Tölts»* állásba hozza, a zárt becsukja, az ütörugót feszteleníti, a zárócsapót becsukja és egyidejűleg arc-vonalba fordul.

A kurtályok behatóbb vizsgálása a *«Lábhoz»* állásból történik.

A 07 m. ismétlő pisztoly töltése és az azzal való tüzelés.

92. A honvéd a kézbe vett ismétlő pisztolyt a markolatnál fogva rézsut fölfelé irányított csótorkolattal, jobb mellénél tartja.

A mutatóujj könnyen kinyújtva a ravasz kengyelen, a hüvelykujj a középujj fölött fekszik. A felső kar természetes helyzetben a testhez támaszkodik.

93. Az *«ismétlő pisztolyt fogj»* és *«rejt»* fogásokat csupán figyelmeztetővel rendeljük el.

94. *«Tölts!»*

A honvéd bal kezével a pisztoly markolatát átfogja, jobb kezének hüvelyk- és mutatóujjával a zároló anyacsavarjának recézett peremét megfogja s onnélfogva a zárolót addig húzza hátra, míg az adogatólemez eleje nem pattan.

A töltőszint tolókájával fölfelé a tok horonyába dugja, azután jobb keze hüvelykujjával a tolókára erős nyomást gyakorol s ezáltal a töltényeket a tárba leszorítja.

Ezután jobb keze tenyerével a töltősiut megfogja s egy rántással azt a tokból kihúzza, mire a zároló magától becsukódik és egyúttal egy töltényt a töltényürbe töl.

A megtöltött (félíg feszült) pisztoly ismertetőjele; az ütőszeg hátulsó vége a zároló anyacsavarjából mintegy 10 milliméterre kiáll.

95. *„Töltényt rejts!”*

A honvéd bal keze tenyerével a pisztolyt a tölténymedence fölött akként fogja meg, hogy hüvelykujja a gátrugó recés gombját befelé nyomhassa. Ezután jobb kezével a zároló anyacsavarját recézett peremével addig húzza hátra, míg a zároló ütközőlapjai ezt megengedik.

A balkéz hüvelykujja most a gátrugó recés gombját egészen benyomja.

A jobb kéz ezután előre engedi nyomulni a zárolót addig, míg a gátrugó zárófoga azt meg nem rögzíti.

A jobb kéz hüvelykujja most a töltényrekesztő recézett gombját lenyomja, miáltal a töltények felszabadulnak és a tölténymedence fölé tartott markunkba ugranak.

Ehhez ajánlatos a pisztolyt a tölténymedencével lefelé fordítva tartani.

A kiürítés után a honvéd jobb kezével a pisztolyt lövésre készen tartja, a bal kezével a zárolót kissé hátra húzza és elereszti.

Ezután jobb keze hüvelykujjával a töltényrekesztő recés gombját lenyomja, miáltal a zár becsukódik.

Végül jobb keze mutatóujjával a ravaszt hátrahúzza s ez által az ütőszeg teljesen előre engedi.

A töltetlen pisztoly ismertető jele, hogy az ütőszeg hátulsó vége a zároló anyacsavarjába teljesen behúzódik.

96. *„Tüzelj!”*

Ha szükséges a honvéd a pisztolyt megtölti.

A célratartásnál a honvéd fél balra fordul és jobb lábát egy láb hosszúságra előre és oldalt helyezi. Bal alkarját fesztelenül a csipő felett a hátára teszi. A test súlya egyenletesen mindkét lábon nyugszik.

Ezután felemelt jobb karját annyira kinyújtja, hogy az kissé meghajlítva maradjon; kézesuklóját annyira hajlítja meg, hogy a csőtorkolata kissé lefelé álljon. Erre a pisztolyt a lóirányban a csőtorkolattal lassankint emeli és a célpontra beigazítja.

A könyököt nem szabad elesavarni. A célzásnál az összes mozdulatok lehetőleg csak a kézesuklóból induljanak ki. Ez utóbbi tehát, megfelelő ellenállóképesség mellett, szabad és hajlékony legyen.

Ha a honvéd a célpontot jól megkapta, akkor a lövést leadja; ehhez először a ravaszt mutatóujja folytatólagos nyomása által lassan hátra húzza, míg az érintkezést felvette — mi tisztán érezhető lesz az által, hogy az elsütőemelő a ravasz nyugaszába ugrik — azután pedig egy kis túlnyomás által a pisztolyt elsüti.

Az elsütés közben ne erre, de folytonosan a célzásra gondoljon.

A lövés után a pisztoly célrakapásban marad s a honvéd a célzást és elsütést a többi tölténynél megismétli.

97. *«Tüzet szüntess!»*

A honvéd pisztolyát, ha nincs megtöltve megtölti, a táskába rejti s ez utóbbit lezárja.

Tiszteletadások.

98. A katonai tiszteletadást abban az esetben kell teljesíteni, ha az, kit a tiszteletadás megillet, 30 lépésnél nincs távolabbra.

Tiszteletadásoknál a teljes fességre kell ügyelni. A tiszteletadáshoz a honvéd-

nek mindig a szabályszerű állást vagy tartást kell felvennie (a kocsizás közben azonban ülve marad) és szemébe kell néznie annak, ki előtt a tiszteletadást teljesíti, mi végből a szükséghez képest fővétel hajtandó végre.

A tiszteletadás az előbb felsorolt ténykedésekre szorítkozik, ha a honvéd:

a) mindkét kezében visz valamit, főveg nélkül van, vagy ha kocsin kurtálya nála van;

b) a kurtályt «Súlyba» vagy «Lábhoz» tartja;

c) lovat vagy fogatszakaszt vezet, vagy kocsit hajt;

d) kerékpáron ül, vagy ilyet vezet.

Minden más esetben azon felül egyidejűleg tisztelnie kell. Ha kurtály nélkül van, a tisztelgéshez jobb kezét — vagy ha ebben valamit visz, bal kezét ugyanazon módon emeli fővegéhez, mint az «Imához» vezényszóra. Ha a kurtályt vállazva hordja, akkor a jobb kéz a tusa nyakát fogja át.

99. Ha a honvéd azzal, ki előtt a tiszteletadás teljesítendő, találkozik, vagy utóbbi mellette elhalad, akkor a tiszteletadásnak 3 lépésre az illető előtt végrehajtva kell lennie; a tiszteletadás véget ér, mihelyt az ki előtt tisztelgtünk 3 lépésnyire eltávolodott.

Allóhelyben a honvéd ama személy felé fordul, akinek tiszteleg; találkozásnál kerülnie kell azt, hogy egy lépésnél közelebb haladjon el mellette.

100. Az a honvéd, kinek szabadban kurtálllyal vagy a nélkül, avagy szobában kurtály nélkül jelentenie kell, 3 lépésre az előljáró (följebbvaló) előtt megáll, szemébe néz, tiszteleg, visszakozik és jelent. Az eltávozás előtt újra tiszteleg és visszakozik.

101. Ha zárt helyen kell kurtálllyal jelentenie, akkor a honvéd «Súlyba» vett kurtálllyal lép be és azt az előljárótól (följebbvalótól) 3 lépésre «Lábhoz» veszi,

102. Ő Felségeik, a legfelsőbb uralkodóház valamely tagja vagy a Szolgálati Szabályzat a m. kir. honvédség számára I. részében fölemelt egyéb fenséges személyek előtt a honvéd arcba fordul és a tiszteletadást teljesíti. Ha lovat vezet, akkor a mozgás közben az arcbafordulat elmarad.

Különleges határozmányok.

Tisztek és tisztjelöltek számára.

103. A tisztelgést a tisztt kivont karddal Ő Felségeik a legfelsőbb uralkodóház valamely tagja és a Szolgálati Szabályzat I. részében említett fenséges személyek előtt úgy állóhelyben, mint menet közben következőkép teljesíti:

1. a kardot a jobb kézzel akként emeli és fordítja, hogy a markolat a mell bal oldala elé jusson, a penge egyenest fölfelé és a markolatkeggyel balra oldalvást álljon. A hüvelykujj a markolat belső oldalán fölfelé támasztva, a könyök a testhez zárkózva legyen;

2. a kardot természetesen kinyújtott karral a jobb oldalon akként süllyeszti le, hogy a markolatkeggyel a felső combhoz jusson és a penge hegye a föld színétől egy arasznyira legyen;

3. a kardot, mint az első fogásnál fölemeli;

4. mint a második fogásnál süllyeszti;

5. mint az első fogásnál fölemeli;

6. mint a második fogásnál, süllyeszti.

E mélyen süllyesztett helyzetben tartja a tisztt a kardot mindaddig, míg a felséges vagy fenséges személy mellette el nem haladt vagy a csapat megsejmlélése után a továbbiakra parancsot nem adott.

104. A visszakoához:

1. a kardot, mint a tisztelgés első fogásánál fölemeli és

2. ismét a jobb oldalra hozza.

105. A tisztelgést a tisztt minden más előjáró (följebbvaló) előtt ugyanazon módon hajtja végre, mint a 103. pontban a tisztelgés első és második fogásánál le van írva, a kard hegyét azonban csak egy arasznyira süllyeszti, a vízszintes alá.

106. A tisztelgéseket úgy állóhelyben, mint menetközben oly távolságban kell megkezdeni, hogy 3 lépéssel a felséges vagy fenséges személyek, vagy az előjárók (följebbvalók) előtt be legyenek fejezve. Menetközben minden fogást a bal láb kilépésével kell megkezdeni; minden fogásra két menetütem esik.

107. Tábornok előtt a visszakoázás csak a vett parancs után történik.

Törzs- vagy főtisztt előtt közvetlenülajelentés után kell visszakoazni; a parancsok vételénél újra tisztelegni és ismét visszakoazni kell.

108. Az arevonalban álló szakasz- és ütegparancsnokok nem tisztelegnek.

109. A tisztt mint parancsnok *«Imához»*, *«Térdelj imához»* állásnál a tisztelgés első és második fogását hajtja végre.

110. Szobában és sátorban tisztek vagy tisztjelöltek a tiszteletadást levett főveggel könnyed meghajlás által teljesítik.

111. Tisztjelöltek és hadapródok úgy viselkednek, mint a tisztek, de a karddal nem tisztelegnek. *«Imához»* és *«Térdelj imához»*-nál a 65. pont szerint viselkednek.

A trombitások számára.

112. A trombitás a trombitát a zsinórjánál fogva a balvállra akasztva akként hordja, hogy az a jobbcombján feküdjék. A trombita természetesen kinyújtott karral akként tartandó, hogy tölcseire hátra és kissé lefelé álljon.

113. A elpot rendszerint a trombitához kell kötni. Nagyon hideg időjárásnál a zsebbe teendő és csupán a fuváshoz tűzendő fel. Fuváshoz a trombitát jobb kézzel úgy kell megfogni, hogy a hüvelykujj a cső vékony végén és a sípon feküdjék, a többi ujjak pedig az ivezetet belülről fogják át.

Ha előreláthatólag nem kell jeleket fújni, akkor «*Pihenj*»-nél és meneteknél a trombitát a hátra lehet vetni, hol a mell közepe előtt a zsinóron kötött, könnyen feloldható csomó kötése által lesz megerősítve.

114. A trombitás «*Imához*» álláskor, letérdelés és esküvéskor úgy viselkedik, mint a többi legénység (altiszt), csak hogy a trombitát szabadon lelógatja.

115. A tiszteletadást úgy teljesíti, mint a többi legénység; kézbe vett trombitánál nem tiszteleg.

Az egyes honvéd lóháton.

116. Testtartás és fogások a karddal az U. L. és H. (E—45.) 71. pontjában és 51. §-ában vannak előírva.

Vezényléshez önálló parancsnokok mindenkor, kötelekben parancsnokok az ütegparancsnoktól (önálló szakaszparancsnoktól) felfelé kardot rántanak.

117. Rejtett kardnál tiszteletadáshoz, «Imához» és «Eskühöz» állásoknál mind a négy kantárszár a bal kézbe veendő. A tiszteletadás a 98. pont szerint teljesítendő. A 103. pontban megnevezett fenséges személyek előtt lépésben kell ellovagolni s egyidejűleg tisztelegni.

118. A 07 m. ismétlőpisztoly töltéséhez és az avval való tüzeléshez a honvéd lóháton a kantárszárakat bal kezébe veszi.

Különleges határozványok.

Tisztek számára.

119. A tiszt a kardot úgy tartja, hogy a penge egyenest fölfelé és a jobb válltól egy arasznyira álljon.

120. A tisztelgés kivont karddal a 103. pontban megnevezett személyek előtt, úgy állóhelyben, mint menetközben következőkép teljesíti:

1. mint a gyalog levő tiszt tisztelgésének első fogását;

2. a kardot természetesen kinyújtott karral akként hozza le a jobb oldalra, hogy a markolatkengyel a comb

felé fordítva, ettől egy tenyérnyire álljon és a kard hegye teljesen sülyesztve legyen ;

3. a kardot mint az első fogásnál fölemeli ;

4. mint a második fogásnál sülyeszt ;

5. mint az első fogásnál fölemeli ;

6. mint a második fogásnál sülyeszt.

Minden továbbit a 103. pont utolsó bekezdése szerint hajt végre.

121. Visszakozáshoz :

1. a kardot, mint a tisztelgés első fogásánál fel-
emeli és azután

2. a 119. pont szerinti tartásba hozza.

122. A tisztelgést a tiszt minden más előjáró (följebbvaló) előtt ugyanazon módon hajtja végre, mint a tisztelgés első és második fogásánál, csak hogy a kard hegyét csupán oly mélyre sülyesztí, hogy az a jobb láb hegye fölött egy tenyérnyire maradjon. A visszakozás szintén a 121. pont szerint történik.

A trombitások számára.

123. A trombitát, — ha előreláthatólag nem kell jeleket fujni, — a trombitás a hátán hordja.

Fuvás előtt a jobb csikózablaszárt bal kezébe teszi, a mellén fekvő esomót kioldja és a trombitát jobb kezével akként fogja meg, hogy hüvelykujja a síphoz ütköző cső hosszában a két cső közötti vájatban fektüdjék, a többi ujj pedig zárkóztottan a vastagabb csővön nyugodjék. A tölesért a jobb felső combra támasztja és a trombitát kissé előre és jobbra oldalvást hajtja.

A szakasz.

124. A szakaszt a rangban legidősebb szárnytisztos a rendelkezésre álló emberek és tisztessék száma szerint «fejlődött vonalban» egy hadiüteg alapfelállításának megfelelően, mint 1. szakaszt (3/Á, 3/T, 3/L, 3/N ábra) sorakoztatja és osztja tagpárookra.

Két egymás mögött álló honvéd egy «tag»-ot, két egymás mellett álló tag egy «tag pár»-t és az oly honvéd kinek mögöttése nincs, «féltag»-ot képez.

«N.-dik szakasz!» «Sorakozó!»

125. Az n.-dik szakasz tisztesséi és legénysége a középpel 2 lépésnyire a szakaszparancsnok mögött fejlődött vonalban sorakoznak.

126. A sor számára adott határozványok és vezényszavak értelemszerűen a szakasznál is érvényesek; mozgásoknál és azok beszüntetésénél «sor» helyett «szakasz»-t vezényelünk.

127. «Jobbra (Balra) íga—zodj!» vezényszóra az első sor emberei a jobb (bal) szárnytisztos kivételével, fejüket és tekintetüket az elrendelt oldal felé fordítják, térközt és igazodást, a második sorbeliek fedezést és sorközt vesznek.

128. «Hátra — are!»

vezényszóra a tisztos mögöttes nélkül és a féltag az arevonal megfordítása után az új első sorba lép. Az eddigi második sor mögött beosztottak beosztásukban, tehát az arevonal előtt maradnak.

129. «Rendek jobbra (balra) — át!»

Minden ember 90°-os fordulatot tesz.

A fordulat után az egymás mellett álló emberek egy *«rend»*-et képeznek.

130. *«Kettősrendek jobbra (balra) — át!»*

Minden tagpárban a megnevezett oldal felé álló tag 90°-os fordulatot tesz; egyidejűleg a másik tag emberei kanyarodó mozdulattal a jobbra forduláshoz balra, a balra forduláshoz jobbra szomszédjaik mellé lépnek.

Egy tagpárnak a fordulat után egymás mellett álló emberei egy *«kettősrend»*-et képeznek.

Az éltisztesek egy lépéssel előre és balra (jobbra) oldalt, a végen levő tisztesek egy ember szélességre balra (jobbra) oldalt lépnek.

Páratlan számú tagoknál a szárnyon álló egyes tag úgy viselkedik, mint a mellette álló tisztesek.

131. *«Rendekre szaka—dozz!»*

A kettősrendek alakításánál előre és oldalt lépett tisztesek és honvédek előbbi viszonyukba lépnek.

Menetközben az éltisztesek a menetet folytatják. Az első kettősrend a mozgás felbeszakítása nélkül azonnal szakadozik, oly módon, hogy a forduláskor előlépett rend az előbbi pont szerint visszamarad.

A következő kettősrendek mindegyiké a lépést rövidíti, szakadozik és a menetet ismét teljes lépésben folytatja, mielőtt erre tért nyer. A második sorbeli emberek az első sorbeliekhez zárkoznak.

132. *«Kettősrendekbe fej—lődj!»*

Minden tagpárnak a hátsó rendben álló emberei egy lépéssel előre és oldalt, az őket a 130. pont szerint megillető helyekre lépnek.

A tisztesek és az egyes tag ugyanazon pont határozványai szerint viselkednek.

Ha a szakasz előzőleg rendekben menetelt, úgy hogy ennek folytán a második sor emberei az első sorbeliekhez zárkozva vannak, akkor előbbieknak ember-szélességnyire oldalt kell lépniök és a hátulsó kettősrendeknek fel kell zárkozniök.

Menetközben alakított kettős rendeknél valamennyi tagpárban az előllevő rendekhez tartozó második sorbeli emberek anhyira oldalt tartanak, hogy a fejlődő rendek előre juthassanak.

Az él a lépést rövidíti. Mihelyt minden kettősrend távolságot nyert, a szakaszparancsnok

«*Teljes lé—pést!*»

vezényel.

133. Rendekben (kettősrendekben) való menetelésnél az első sor éltisztes az iránytisztes.

134. Menetelésnél rendekben a második sorbeli emberek az első sor embereihez zárkoznak.

«*Kettősrendek*»-nél menetközben minden kettősrend az első sor külső emberéhez marad zárkozva s feléje igazodik.

Az arevonal mögött állók a menet megkezdésekor a mellettük álló rend- vagy kettősrendhez csatlakoznak.

135. «*Jobbra (Balra) vissza—kozz!*» rendekből az 55. pont szerint történik. A hátulsó sor földöz és sorközre áll.

136. «*Balra (Jobbra) — arc!*»

A kettősrendek balról (jobbról) álló emberei 90°-os fordulatot tesznek balra (jobbra), míg a többiek egyidejűleg az arevonalba lépnek.

Menetközben a mozgást folyékonyan folytassuk.

Az üteg.

137. Egy hadiüteg alapfelállítását oszlopban a 3/Á, 3/T, 3/L és 3/N számú ábrák mutatják.

A békeüteg értelemszerűen két szakaszt alakít.

138. A szakasznál adott határozványok értelemszerűen az ütegnél is érvényesek.

Ha egy vezényszót az egész üteg egyidejűleg hajtja végre, akkor a vezényszó elé «üteg» figyelmeztetést helyezünk.

139. «n.-dik üteg (fejlődött vonal)! Sorakozó!»

Az üteg 4 lépésre az ütegparancsnok mögött «oszlop»-ban («fejlődött vonal»-ban, v. i. szakaszokkal egymás mellett) alakul.

140. «Fejlődött vonal» és «Oszlop» gyűlekező alakzatok.

«Rendek» és «Kettősrendek» mozgási alakzatok.

Kettősrendeknél a szakaszok között levő tisztesek külön kettős rendeket alakítanak.

141. «Oszlop!»

a) Fejlődött vonalból:

Az 1., 3. és 4. szakasz parancsnoka fordulatot végez kettősrendekkel a 2. szakasz felé és úgy vezeti szakaszát az oszlopba, hogy a 2. szakasz mögött az 1. s azután a 3. és 4. szakasz álljon.

b) Kettősrendekből (rendekből):

Az élszakaszparancsnok úgy vezeti szakaszát («Utánam!»), hogy az areba fordulás (visszakozás) után 4 lépésre legyen az ütegparancsnok mögött. A többi

szakaszparancsnok szakaszát a megfelelő viszonyba vezeti.

142. «*Fejlődni!*» a «*Fejlődött vonal*» alakítására. Oszlopból:

A szakaszparancsnokok vezényszavára a 2. szakasz kettősrendeket jobbra a 3. és 4. kettősrendeket balra alakít.

A 2., 3. és 4. szakaszok parancsnokai szakaszaikat («*Utánam!*») az 1. szakasz arcvonalába vezetik.

143. «*Üteg!*» «*Rendekré (kettősrendekre) szakadozz!*» «*Jobbra (Balra) — át!*» («*Irány . . .!*») és a mozgás megkezdésére álló helyből

«*1. (4.) szakasz in—dulj!*»

Az oszlopba alakított üteg minden szakasza a rendet (kettősrendeket) jobbra (balra) képezi, az 1. (4.) szakasz megkezdí a menetet s a többi szakasz csatlakozik.

Az osztály és az ezred.

144. «*Tömeg!*»

Az «*Oszlop*»-ban alakult ütegek 3 lépésnyi, az osztályok 10 lépésnyi térközzel állanak egymás mellett.

Ez a felállítás «gyülekező alakzat».

Kettősrendeknél (rendeknél) az ütegek 3, az osztályok 20 lépés távolságot tartanak.

Egyebekben az ütegre vonatkozó határozványok értelemszerűen itt is érvényesek.

II. FEJEZET.

Fogatos osztagok.

A parancsnoklás átvétele.

145. Minden parancsnok az irányzófőtüzérig (főtüzérig) bezárólag az alárendelt csapat (csapatrész) harc-készségeért felelős. A parancsnokság átvételekor győződjék tehát arról meg.

Mentől magasabb állású a parancsnok, annál általánosabb legyen a megtekintés, hogy ne kelljen a csapatnak túl korán gyülekeznie.

Ennek előfeltétele azonban, hogy az alparancsnokok (szakaszparancsnok, lövegvezető, lépcsőparancsnok, irányzófőtüzér, főtüzér, vonatrész parancsnokok) hozzá legyenek szokva, hogy kötelességeiket öntevékenyen teljesítsék.

Nem szükséges, hogy parancsnokok az ütegparancsnoktól fölfelé a parancsnokságot a sorakozó helyen (teleptéren) vegyék át, hanem azt az általuk megjelölendő helyen (kiinduló-, ütközethelyzet) később is átvehetik. Azonban szükséges, hogy ezeknek a körülményeknek és időpontoknak megfelelően a parancsnok a parancsadáshoz, földértéshez és összeköttetéshez szükséges közegekkel már előre intézkedett legyen.

Jelentés teendő:

a) Az alakulásnál: a parancsnokságot átvevő „*Jelentés*” figyelmeztetőjére a közvetlenül utána következő alparancsnokok által a fővetés vezénylése után.

Szakasz, alosztály és magasabb parancsnokok a jelentés előtt a hajtó- és kezelő legénységet lóra, ill. lövegre vezénylik és kivont karddal jelentenek.

A jelentés tárgya:

Lövegosztagoknál: *«a fészakaszok (Vövegek) száma»*, lépesóknél és vonatoknál: *«a járóművek száma és neme»*; továbbá mindegyik-nél: *«eltérések a szabványos összeállításról és esetleges hiányok»*.

b) Minden más esetben: azáltal az alparancsnok által, ki eddig parancsnokolt, saját személyére nézve.

A jelentés tárgya:

Mint az a) alatt, kiegészítve a *«helyzetjelentés»*-sel.

146. Ha a parancsnok osztagától el van különítve, akkor csak a helyzetről és pedig rejtett karddal jelent.

Ez esetben, az előljáró közeledtekor az osztaghoz, a 145 a) pontban előírt jelentést, az utánavezető adja le.

Vezényszavak.

147. A vezényszavak a következő részekből állanak:

a) *«Vigyázz»* kardjel (150—1). Az alparancsnokok karjukat felemelik.

b) Alakzat változtatásnál: Megjelölése a felveendő alakzatnak, továbbá esetleg annak az oldalnak, a mely felé és annak a szakasznak (ütegnek), a melyre az képzendő.

c) Megjelölése a járásmódnak a mozgás megkezdésekor vagy járásmód változtatásakor (150—6, 7, vagy 8).

d) Iránymegjelölés (150—2).

e) *«Végrehajtás»* kardjel (150—3), adandó a 2—19. kardjelek után.

148. Ha valamely vezényszó nem az összes, hanem csupán az alárendelt lövegosztagok egyes részeire vonatkozik, vagy ha a parancsnok a végrehajtást nem az

előírt módon óhajtja, akkor ezt vagy a vezényszónál juttatja kifejezésre, vagy megfelelően intézkedik.

149. «Távolság . . . *n* lépés!»

«Térköz . . . *n* lépés!»

Ha az előírt távolságoktól eltérő távolságok veendők fel.

Kardjelek.

150. A kardjeleket állóhelyben, vagy mozgás közben a megfelelő helyről, lassan és jól észrevehetően — rejtett kardnál csak a karral — adjuk.

A kardjelek egyedül elegendők legyenek az illető vezényszavak pótlására és csak kivételes esetekben szabad azokat hanggal adott vezényszavakkal támogatni.

1. «Vigyázz!»

A kardot kinyújtott karral és egyenesen fölfelé irányított kardhegygyel felemeljük (hogy jobban észrevehető legyen, azt egy párszor forgatjuk).

2. «Irány . . .!»

A kardot kinyújtott karral, éllel lefelé a felveendő irány felé tartjuk s egy megfelelő távolságon arra felé lovagolunk.

3. «Indulj!» «Lépést — indulj!» «Állj!» vagy «Végrehajtás!»

az 1. pont szerint felemelt kardot gyorsan a föld felé süllyesztjük.

4. «Irány azon pont felé a hol a parancsnok épen áll!»

Arccal az osztag felé az 1. pont szerint felemelt kardot kinyújtott karral lassan előre- és lesüllyesztjük.

Ennél, az «Állj!» kardjeltől való megkülönböztetés céljából a kard süllyesztésekor felső testünket is előre hajtjuk.

5. «Húzódás — jobbra (balra)!»

A karddal többször a felveendő irány felé mutatunk s megfelelő távolságon arra felé lovagolunk.

6. *«Ügetés!»*

A kart függőlegesen fölfelé tartott kardpengével jobbra oldalt vízszintesen kinyújtjuk.

7. *«Lépés!»* (sebesebb járásmódból.)

A 6. pont szerint, azonban a kardpengét lefele tartva.

8. *«Vágta!»*

A kardot kinyújtott karral kétszer előre forgatjuk és azután támadó állásban tartjuk.

9. *«Hátra — arc!»*

A majdnem vízszintesen tartott karddal több körforogatást teszünk a fejünk fölött.

«Jobbra hátra — arc!»

A vízszintesen tartott kardot vállmagasságban a jobb szárny felé kinyújtjuk és azután a *«Hátra — arc»* jelet adjuk.

10. *«Menetoszlop»*

A kardhegyével azon szárny felé mutatunk, melyre a menetoszlopot alakítani akarjuk.

11. *«Kocsik balra (jobbra)!»*

Kinyújtott karral a kardot — éllel lefele — rézsút fölfelé, a kocsik felvonulási irányában tartjuk.

12. *«Kocsik hátra!»*

Kardjel *«kocsik balra»* és *«kocsik jobbra.»*

13. a) *«Zárt vonal!»*

A kardot vízszintesen, éllel lefele, kinyújtott karral a vállak meghosszabbításában először jobbra, azután balra tartjuk.

b) *«Zárt vonal jobbra (balra) előre!»*

Az előbbi jel, de csupán a felvonulás oldala felé adva.

14. a) «Vonal!»

A kardot éllel felfelé, a vállakhoz párhuzamosan a fej fölött vízszintesen tartjuk.

b) «Vonal jobbra (balra) előre!»

(menetoszlopból), «Zárt vonal jobbra (balra) előre», azután «Vonal» jel.

13. és 14.-hez. Ezeknek az alakzatoknak felvételéhez oldalra előbb az «Irány» jelet s csak azután az újonnan felveendő alakzat jelét adjuk.

15. a) «Tüzelő állás!»

A merőlegesen fölfelé tartott kardot lassan az egész karral egynehányszor balra és jobbra, lefelé mozgatjuk.

b) «Tüzelő állás jobbra (balra) előre!»

«Zárt vonal jobbra (balra) előre», s azután a «Tüzelő állás» jel.

c) «Tüzelő állás jobbra (balra)!»

«Irány», azután «Tüzelő állás» jel.

d) «Tüzelő állás jobbra (balra) hátra!»

A jobb (bal) oldalban lovagolva «Tüzelő állás» jelt adjuk.

16. «Egy vonalalakzat lépcsőzése.»

a) Mindkét oldalra:

A kinyújtott karral vízszintesen tartott karddal — él lefelé — előlről egy negyed kört trunk le először balra, azután jobbra.

b) Csak az egyik oldalra:

Az a) alatti jelt azon oldal felé adva, melynek hátra kell maradnia.

17. «Felvonulás az arcvonalba», ha valamely vonalalakzat lépcsőzve volt.

a) Ha mindkét oldalra volt lépcsőzve:

A kinyújtott karral és vízszintesen tartott karddal — él lefelé — először balról, azután jobbról egy negyed kört trunk le előre.

b) Egy oldalú lépcsőzésnél:

Az a) jel a lépcsőzés oldaláról előre adva.

L. 18. «Oszlop balra (jobbra) előre!»

«Kocsik balra (jobbra)» jel kétszer adva.

19. «Kettős oszlop balra (jobbra) előre!»

«Kocsik balra (jobbra)» háromszor adva.

Egyéb jelek.

151. a) «A legközelebbi alsóbb parancsnokok hozzám!»

A főveget felemeljük. Ha ez a jel a legközelebbi alsóbb parancsnokok előre lovaglása közben újból lesz adva, az annyit jelent, hogy ők a legközelebbi alsóbb parancsnokokat szintén magukhoz hívják.

Az utánavezető (első tiszt) mindig az ütegnél marad.

b) «Ellenség látható!»

A főveget a fej fölött lengetjük.

c) «Mozdonyok előre!»

Mindkét kart fölfelé kinyújtva tartjuk.

d) «Lövegre (lövegről)!»

A kart többször egymásután oldal felé lökjük.

e) «Hajtók lóra (lóról)!»

A kart többször egymásután felfelé lökjük.

f) «Az út jobb (bal) oldalára térni.»

«Húzódás» jel. Ez a jel az összes tisztetek által az irányzófőtüzérig (főtüzérig) bezárólag átveendő.

g) «A lövészérpótlás végrehajtása.»

Az egyik kart körbe lengetjük.

h) «Hajtóakadály.»

A kar a fej fölött a kard éllel balra, hegygel lefelé a test hosszában legyen. Ha ezt a jelet az elől levő parancs-

nok vagy felderítők stb. adják, akkor ez azt jelenti, hogy az éltisztesek előre lovagoljanak, átjárókat szemrevételezni.

152. «Trombitajel.» «Lovasság !». Ha más értesítés lehetetlen, úgy ezt a jelet az fuvatja, a ki ellenséges lovasságot legelőször fenyegető közelségben vesz észre.

153. «Többszöri füttyntés» a jelsípval annyit jelent, hogy figyelmét mindenki a parancsnokra s a tisztesekre tartozik irányítani.

A járásmódok alkalmazása.

154. A járásmódot s az ütemet a megoldandó feladat, a terepviszonyok s a fogatok erőállapotának tekintetbe vétele mellett, határozza meg.

155. «Lépés !»

Föltétel: minden ló nyugodt, egyenletes lépésben maradjon.

Sík, szilárd talajon és völgynek folyékony, hegynek ellenben lassú legyen a lépés s az utóbbi esetben, ha a körülmények megengedik, lovasok és hajtók lóról szállanak. A fogatok szolgálatának felmondását a legénység közreműködése, pihenők elrendelése által előzzük meg.

156. «Ügetés !»

Hosszabb ideig tartó mozgásnál percenként 250 lépés. A hegynek való ügetést kerüljük, völgynek szelíd lejtőn és jó talaj mellett megkötött kerékekkel az ügetést előnyösen alkalmazhatjuk.

157. Vágta !

Ha az ügetésnél gyorsabb előrehaladás szükséges.

158. Más fegyvernemmel egy kötelékben menetelő tüzérség mozgását ahhoz alkalmazza, egyedül menetelő tüzérség váltakozva lépésben és ügetésben mozog.

Irány.

159. A parancsnok a mozgás közben betartandó főirányt jelöli meg, de a fődözék és terepviszonyok részleteire a mellett tekintettel nem lehet. Az iránytisztos ellenben ezen viszonyok tekintetbe vételével a mellett vezet a megjelölt irányban, (átmenetileg eltérés a főiránytól akadályok elkerülésére, fődözékek kihasználására mozgás közben, stb.).

Az iránytisztos szabályozza az ütemet és a mellett tekintettel kell lennie a következő jároművek számára és alakzatára, vonalalakzatoknál a többi szakaszra is.

Hosszabb egyenes vonalú iránynál az iránytisztos közbenső pontokat választ. Ő választja a főiránytárgyat is, ha ilyent a parancsnok «Irány!», «Irány azon pont felé, a hol a parancsnok épen áll!» vagy «Utánam!» jelek adása folytán nem jelölt meg.

Az iránytisztos a következőkben az illető fejezeteknél meg van jelölve. A parancsnok azonban az irányt egy más tisztesre is átruházhatja, pld.

«Irány . . . n.-ik felszakasz!»

«Irány . . . n.-ik szakasz!»

«Irány . . . n.-ik üteg!»

A fogatos félszakasz.

160. Egy löveg és egy lövészereskoesi egy parancsnok (lövegvezető) egységes parancsnoksága alatt képezi a félszakaszt.

L. a) «Alapállás» (4/L ábra 1. félszakasz).

Az egyes lovasok kengyelei csaknem érintkeznek.

A 7., 8., 9. és 10. számú tűzer a csatlásvezető.

Igazodásról távolságról és térközről a sor közepén levő lovasok gondoskodnak.

Ha mozgás közben a közlekedő vonalokról letérünk, akkor a térközt az egyes lovasok egy lépésre kengyeltől—kengyelig) nagyobbítják.

b) «Kezelők kettesével!»

A csatlásvezetők képezik a 3. sort.

c) «Kezelők jobbra (balra)!»

A kezelők a löveg (lövészereskoesi) megjelölt oldalára mennek.

Az első lovasok a mozdonytengely magasságában lovagolnak.

d) «Lóra (Lóról)!»

Úgy a kezelőkre mint a hajtókra vonatkozik. Minden sor közepén levő lovas és az eszköz-kocsinál a jobb oldalon levő lakatos (főtűzer) egy lépést előre mennek és mindannyian lóra (lóról) szállnak.

A lóraszállás után az előbb megjelölt lovasok ismét beosztásukba lépnek.

e) A kezelők lórólszállása a lekapcsolás előtt.

A csatlás lovasai a térközt egy lépésre (kengyeltől—kengyelig) megnagyobbítják. Mindannyian a csatlásvezető

kivételével, még a teljes megállás előtt, lóról ugranak s e mellett a csikózablaszárat a lófejen átdobják.

1 és 2 a lövegtalphoz sietnek, 3 és 4 úgy saját, mint 1 és 2 lovainak csikózablaszárat a csatlásvezető előre nyújtott jobb kezébe teszik. 3 és 4 lovainak csikózablaszárai a szomszéd lovak nyaka- és feszítőzablaszára közt áthuzandók. Ezután 3 és 4 is a lövegtalphoz sietnek. 5, 6 és a lövészereskocsi csatlásánál a második sorban lóról szállt lovasok lovaik csikózablaszárat átadják a csatlás vezetőnek és a lövészeres kocsihoz sietnek.

1) A csatlás mozgása.

A csatlás mozdonyát követi.

A csatlásvezető mozgás közben lovával kissé a csatlás előtt lovagol, hogy a betartandó útról le ne szoríttassék. A vezetésnél előbb ő indul el s azután indítja meg a csatlást, a megállásnál előb a csatlást tartja vissza s azután áll meg maga.

A mozgás megkezdésére a csatláslovaknak az által ad segítséget a csatlásvezető, hogy jobb öklét a mozgás irányában előre és föltolja.

A csatláslovak megállításához jobb öklét a farfelé hátraveszi és nyugodtan kitartja.

Minden rángató segítség elkerülendő.

A szárnyon levő lovak előre törtetését és kifarolását — mi rendszerint a rövid kantárszarak következménye — a csatlásvezető az által gátolja meg, hogy a csatláslovak feje felé lovagolva, azokat az egyenes állásba viasszorítja. Egyes lovaknál a rügást, harapást vagy előretörtetést hasonló módon, szükség esetén azáltal is gátolja meg, hogy a kantárszárat erősebben meghuzza.

Fordulatokat előrelovaglás közben, tehát mozgó sarkponttal hajtja végre.

Balra forduláskor saját lovát erősen befelé állított farral lassan fordítja, míg a csatlás az ívet a körül írja le.

Jobbra forduláskor a csatlást visszatartja s azt magától ellökve, ívben a körül lovagol.

Ha a csatlásvezető a kantárszárakat helyesen a lovak távolságának megfelelően igazítja, a csatlás vezetését leginkább megkönnyíti.

A legnyugtalanabb, leglustább, legrosszabb indulatú lovakat a csatlásvezető mellé, az élénk s engedelmes lovakat pedig a szárnyakra kell állítani.

g) *A kezelők lóra szállása a felkapcsolás után.* Az emberek lovukat a csatlás vezetőtől átveszik s annyira oldalt vezetik, hogy a fölshállásra helyük legyen s lóra szállnak.

A lovak átadásakor a csatlásvezető a kantárszárakat ne eressze el túl korán s rendezze azokat kezében úgy, hogy az átadás gyorsan megtörténhessen.

h) Az a legénység, mely a hátsólovaknál beállt veszteség folytán nem lovasítható, a lövegre (lövőszeres-kocsira) ül.

i) A legénységi állományban beállott veszteség folytán fölsőlegessé vált lovak, mindaddig, míg tartalék-legénységnek átadhatók, a csatlásnál vezetendők.

Alakzatok.

A) Gyülekező alakzat:

161. *«Menetoszlop!»* (4/Á, 4/T, 4/L és 4/N ábrák első félszakasz.)

B) Mozgási alakzat:

162. *«Menetoszlop!»* (22. ábra, első félszakasz; N. 34. ábra 1. félszakasz.)

«Kocsi jobbra (balra)!» (25. ábra első félszakasz.)

Használjuk: az oszlop hosszúságának csökkentésére az ellenséges tűz hatásának körletén kívül és földött területen való felvonulás előtt is.

A koesi gyorsított titemben, (előrenyomulásnál lépésben fokozott járásmódban) hajt beosztásába.

C) H a r e n a l a k z a t:

163. «Tűzelő állás!» (23. ábra első félszakasz. N. 33. ábra első félszakasz.)

Mozgás.

164. «Utánam!» vagy pl. «Utánam 50 lépésre!» irányváltoztatásnál, húzódásnál és «Hátra — are»-nál is.

Megfordulás szűk területen.

165. «Minden oszloprészben hátra arc!»

Az irányzófőtűzer (főtűzer) lövegének (lövőszeres-kocsijának) megfordítását a rendelkezésre álló térnek megfelelően az alább felsorolt módok egyike szerint vezényli:

a) «Kisefűt akaszd le! Hátra arc!»

Az elűlső- és középlovakat a löveg (lövőszeres-koesi) mentén hátravezetjük. A rudas lovas a löveggel (lövőszeres-koesival) «Hátra arc»-ot csinál.

b) «Kapcsold le! — Hátra arc!» («Jobbra hátra arc») «Kapcsold fel!»

Lekapcsolás, mozdony «Hátra arc» («Jobbra hátra arc»); lövegtalp (félkoesi) elé hajtás; felkapcsolás.

c) «Kisefűt akaszd le! Kapcsold le! Hátra arc! Kapcsold fel!»

Lekapcsolás; elűlső- és középlovakat, azután a mozdonyt hátravezetjük; felkapcsolás.

d) *«Fogj ki! Kapcsold le! Hátra arc! Kapcsold fel!»*

Mintán kifogtunk s a lövegtalpat (félkocsit) lekapcsoltuk, az elülső-, közép- és rudaslovakat hátravezetjük azután a mozdonyt hátratuljuk, lövegtalpat (félkocsit) megfordítjuk. Ha a mozdony a lövegtalp (félkocsi) mellett nem volna eltölthető, akkor a jelenlegi élfélkocsit a legénység tovább húzza és a lövegtalpat (félkocsit) a megfordulás után az előttük levő mozdonyra felkapcsolja.

e) *«Fogj ki — töld hátra!»*

ha a tér annyira szűk volna, hogy a lekapcsolás után a mozdonyok, lövegtalpak (félkocsik) megfordítására sem volna hely; a jelenlegi eljáróművet a legénység, a többi a hátulról befogott lovak huzzák előre. A kocsirudat a legénység irányítja.

A tisztesek és egyes emberek kötelességei mozgásközben és a megállásnál.

166. A lövegvezető öntevényeken gondoskodik félszakaszának menetképességéről. Ehhez föltétlenül szükséges, hogy a félszakasz legénysége fölött célszerűen intézkedjék, azokat, valamint a félszakasz fogatait helyesen használja ki, midőn terepakadályokon kell áthatolni, vagy ha szerencsétlenség esetén segítségre volna szükség.

A mozgás kezdetekor, egyik járásmódból a másikba való átmenetelnél, ütemváltoztatásnál, megálláskor és a menetirány megváltoztatásánál tekintettel kell lennie az őt követő járóművekre.

Helyettese az irányzófőtűzér.

167. Az irányzófőtűzér (főtűzér) kötelességei lövegével (lövőszereskocsijával) szemben ugyanazok, mint a lövegvezető félszakaszával szemben.

Hogy a lövegre, (lövőszeres kocsi) — a fogatokat is beleértve — a felügyeletet mozgás közben könnyebben gyakorolhassa, hogy hibák vagy hiányok következtében beálló fenakadások elhárítása, valamint, hogy a megállásnál a megszemlélés gyorsabban legyen eszközölhető, az irányzófőtüzér (főtüzér) minden elindulás előtt, minden egyes kezelőtüzérnek egy meghatározott fogatszakaszt, vagy járóműrészt kiutal.

Továbbá az irányzófőtüzér (főtüzér) egy tüzért helyetteséül kijelöl.

A főtüzér azonfelül kijelöl egy tüzért (tartalék-hajtótüzért) aki lóról szálláskor a lövegvezető lovát átveszi.

168. A löveg előlovasa a lövegvezetőt 20 lépésre vagy az általa elrendelt távolságra követi, vagy a löveget annak utasítása szerint vezeti.

A lövőszerkesi előlovasa azt a terep minősége szerint mindenkor a löveghez való viszonyának megfelelően vezeti.

169. A rudas lovas megálláskor, miután lóról szállt, leereszti és a lóra szállás előtt ismét felhúzza a rúdtámasztót. Ez utóbbinál a középlovas az által segít neki, hogy a rúdvéget fölemeli.

170. A fékezés-t a lövegnél — 3 — a tengelyülésből, a lövőszereskocsinál — 6 — a hátsó felhágóról eszközli.

Rossz utakon vagy göröngyös terepen, sebes járásmódban való hajtásnál, midőn — 6 — a lezuhanás veszélyének volna kitéve, ez az ember a koci mozdonyra felül s ez esetben a fékezés elmarad, vagy a fékezés előtt lépésbe kell átmenni.

L. Ha a körülmények megengedik a tengelyülésből (hátsó felhágóról) való fékezés elrendelendő.

A tüzelő állás előkészítése.

171. A lövegvezető azon pontra siet előre, ahonnan a tüzelés megkezdendő lesz.

Ellovaglás előtt a löveg előlovasának megadja minden kétséget kizáróan az irányt s ha szükséges a járásmódot is.

A tüzelő állásban, lehetőleg fődötten, lóról száll s ha lehetséges, lovát egy másikkal esatolja, máskülönben pedig lovát másmódon biztosítja (odaköti egy fához, nyügöt tesz a ló lábára, stb.).

Meghatározza azt a pontot, hová a tüzelő löveg lövegtalptengelye közepének kerülnie kell és esetleg megjelöli azt (zászlóval, kövel, ágakkal, stb.) a kezelők és hajtók részére feltűnő módon.

Ha a lövegállás már meg van jelölve, felülvizsgálja a részleteket és az esetleg szükséges változásokat eszközli.

A lövegvezető fészakaszát ha csak lehetséges a lövegállásban várja be, igyekszik lövege célrészében minden változást fölfedezni és e mellett lehetőleg föltűnés nélkül viselkedni.

A tüzelő állás elfoglalása.

172. A fészakasz előnyomulása és az odahajtás a lekapcsoláshoz, ha csak lehetséges fődötten, a terepalakulás és talajfödőzet gondos kihasználása mellett, a vett parancsok értelmében történik.

Mihelyt az előlovasok azt észrevehetik, karja ki nyújtása által megjelöli azt az irányt, melyben a lövegnek és lövészeres kocsinak a lekapcsolás ideje alatt állni kell.

A tüzelő állás elfoglalása kocsikkal hátul vagy oldalt, esetleg lóról és lövegről szállt legénységgel is történhet.

A lövegvezető «Állj!» vezényszavára vagy jelére a löveg akkor áll meg, a midőn a lövegtalptengely közepe a lövegvezető által kiválasztott és esetleg egy tárgy által megjelölt pont fölé jut.

A lövészereskocsi csak akkor áll meg, a midőn arra a pontra ért, a honnan azt a lekapcsolás után, a kezelőlegénység legkönnyebben helyére tolíthatja.

A lövészeres kocsi előrehajtása a tűzmegnyitást ne késleltesse.

Ha előre (hátra) kell lekapcsolnunk, akkor legcélszerűbb, ha a félszakasz kocsikkal «balra» («jobbra») hajt előre; ha oldalra kell lekapcsolnunk, akkor a lövészeres kocsi rendszerint a lövőirány ellenkező oldalán hajt.

Ha a lövőirányban hajtunk oda, akkor gyakran szintén célszerű, ha a midőn a lövegállást elértük, tehát közvetlenül a lekapcsolás előtt, a félszakaszt oldalt fordulásra készítjük, s oldalra kapcsoltatunk le. Ez esetben a lövészeres kocsit már az előnyomulás közben a fordulat oldalára irányítjuk.

173. A lekapcsolásra adandó következő vezényszavak az által is helyettesíthetők, hogy az «Állj» vezényszó vagy jel után a tüzelő irányt mutatjuk.

174. a) Lekapcsolás oldalra:

«Tüzelés balra (jobbra)!» (5., 6. ábra; L. 12., 13. ábra).

Alkalmazható előnyomulásnál oldalról és a lövőirányban, utóbbinál, ha előbb a fordulat végre lett hajtva.

175. b) Lekapcsolás a lövő irányban.

«Tüzelés előre!» (7. ábra; L. 14. ábra).

«Tüzelés előre! Mozdonyok jobbra, hátra arc!»

«Tüzelés hátra!» (8. ábra; L. 15. ábra).

176. a) és b)-hez. A lekapcsolás után a mozdonyok azonnal az irányzófőtüzér (főtüzér) «Indulj!» vezényszava után a lövegvezető által megjelölt irányban a tizedes állópontja felé hajtanak. A kijelölt tüzer (tartalék hajtófőtüzér) a lövegvezető lovát előbb, ha lehet, a kocsi-mozdony középlovasának — ha ez a kezelő legénység megerősítésére használtatnék, rudaslovasának átadja. Ha «Tüzelés balra» vagy «Tüzelés hátra» lett vezényelve, akkor a csikózablászárt a vezetéklövön át nyújtja neki oda.

Ha a félszakasznak egy kocsitizedes ki lett utalva, akkor a lövegvezető nem mutatja azt az irányt, amelyben mozdonyoknak el kell hajtaniok. A tizedes a mozdonyokat a lövegvezető rendelkezése szerint vezeti felállítási helyükre.

Ebben az esetben az előlovasok mindjárt az irányzó főtüzér (főtüzér) «Indulj!» vezényszava után a tizedes állópontja felé hajtanak. Utóbbi karját felemeli, hogy az előlovasok őt észrevegyék.

A mozdonyok lehetőleg fődötten, vagy legalább leplezetten, lehetőleg közel a tüzelőálláshoz, ettől 400 lépésnél nem távolabb, célszerű alakzatban úgy állítandók fel, hogy az odahajtás a felkapcsoláshoz könnyen legyen eszközölhető s hogy minden löveghez (felkocsihoz) a saját mozdonya kerüljön.

L. «Tüzelés hátra!» Ennél a lövegek (kocsik) csatlásai úgy viselkednek, mint a «Kezelők balra (jobbra)» vezényszóra.

177. «Hátra arc (jobbra hátra arc)! Indulj! Állj! Kapcsold le!» a 19. ábra szerint.

A lövegek csatlásai az eddigi járásmodban felkanyarodnak; 1 és 2 lekapesolják a lövegtalpat.

A kocsik csatlásai az előrehajtó lövészeres kocsikat vágóban követik s azokkal egyidejűleg állnak meg; 5, 6 és egy, a lövészeres koci csatlás második sorában lóról szállt tüzer, a lövészereskocsi lekapcsolják.

A talptusa leemelése után, a főtüzérek *«Indulj!»* vezényszavára a mozdonyok a 23. ábra szerint hajtanak hátra felállítási helyükre.

178. Bármely módon lesz is a tüzelő állás elfoglalva, a csatlásvezetők, miután a kezelők lóról ugrottak, csatlásaikat, (anélkül, hogy a mozdonyok elhajtását bevéárnák) a legközelebbi fedezékbe, esetleg a tizedes állópontja felé vezetik, a mozdonyoknak felállítási helyükre való beérkeztők után pedig a hozzájuk tartozó mozdony mögött állnak fel.

179. *Oldaltámadás* elhárításánál a következő vezényeljük:

«Tüzelő állás jobbra (balra) hátra!»

«Állj! Kapcsold le!»

Ha a kocsik a lövegek mellett voltak, a lövegek és kocsik azonnal jobbra (balra) bekanyarodnak. Ha a kocsik hátul voltak, akkor a löveg azonnal bekanyarodik jobbra (balra), a lövészeres koci pedig oly gyorsan, amint lehet, a löveg azon oldalára hajt, amely a fordulat után hozzá közelebb esik.

Ily esetekben mindegy, hogy a lövészereskoci a lövegtől jobbra, vagy balra kerül-e.

L. A lövegek és kocsik bekanyarodása után a csatlások arevonalból takarodnak és a felszakasz mindkét oldalára mennek, lövegesatlás a löveghez, kocsi csatlás a kocsihoz.

180. *Oldaltámadás* elhárításánál *szűk területen* *«Állj! — Tüzelés jobbra (balra)!»* vezényszóra, mellé-

kes, hogy a félkocsi kezdetben minő viszonyban áll a löveghez.

Mozdonyok, melyek területszűke miatt nem hajthatnak el, állva maradnak s csupán a fogatokat fordítják el a tüzelő irányból. A lövészer abból a mozdonyból, vagy félkocsiból veendő, amely legközelebb áll a löveghez. A fődolog, hogy a tüzelés azonnal megkezdhető legyen.

Lovassági támadás elhárításánál a hajtótüzérek lőhátton maradnak, ellenséges tűzben, ha a mozdonyok nincsenek földve, lóról szállnak.

Tevékenység a tüzelőállásban.

(Az F—21. L. U. kiegészítéseül.)

181. A lövegvezető kötelességei:

a) A lekapcsolás után a kezelő és tartaléklegénység, valamint esetleg a középlovások felhasználása avégből, hogy a löveg mielőbb a lövegállásra kerüljön és tüzelőkész legyen, azután az első beirányzás, mint legcélszerűbb cél megadás.

b) A tartaléklegénység felhasználása a túlságosan részutos kerékállás helyesbítésére, a talptusa részére szükséges mélyedés kiemelésére, a felszakasz leplezésére és azok elküldése a tüzelő állásból, ha ott már nem szükségesek.

c) Idejekoráni jelentéstétel arról, hogy lövészerpótlás szükséges.

d) Az anyag megfigyelése, hogy hibák vagy hiányok következtében beálló fennakadások idejében elháríthatók legyenek.

e) A tartaléklegénység bevonása veszteségek pótlására.

f) A félszakasz célrészének megfigyelése (kötelekben csak nyílt állásnál).

182. Lővőirányváltztatás.

A löveget és félkocsit az új lővőirányba fordítjuk. Ha a félkocsi a lővőirány megváltoztatása folytán túl messze kerülne a lövegtől, vagy a legénységet a lövegkezelésben gátolná, akkor az, a tartaléklegénység segélyével az új állásba tolandó. Ezáltal a tüzelésnek késedelmet szenvednie nem szabad.

A mozdonyok felállításuk változtatására készenletbe helyezkednek.

183. *«Arcvonal hátra!»*

ha az eddigivel ellentétes irányban akarunk tüzelni.

A löveget — s ha elég időnk van rá, a félkocsit is — a talptusával kifelé gyorsan megfordítjuk. A félkocsinál levő legénység, ha annak megfordítása lehetetlen lett volna, annyi megtöltött ládával, a mennyit elbir, a félkocsinak az ellenségtől elfordított oldalára tér.

A mozdonyok arevonalból takarodnak s vagy a lövegek mögé hajtanak, vagy a közelben levő saját csapatok oltalma alá helyezkednek.

184. Lövegek elvileg a lövészeres kocsinál levő eszközökkel a leggyorsabb módon teendők menetképessé (pl. a fogatolt mozdony kicserélése).

185. Egy a tüzelőállásba később bevonuló löveget fűdötten, lehetőleg közel a tüzelőálláshoz kapcsoltatunk le és a kezelőlegénységgel hozatjuk a lövegállásra. Ha a lövészeres kocsi nincs helyben, akkor mielőtt a lövegmozdony elhajt, az abban levő lövészeres ládákat 2 és 3 kiveszi.

A kezelőlegénység megerősítéséről a lövegvezető gondoskodik.

186. Egy visszamaradt, a tüzelő állásba hajtó lövészeres koci oly közel lesz lekapcsolva, amennyire azt a harc- és terepviszonyok megengedik. Az előretolást eszközölő legénység megerősítéséről a lövegvezető gondoskodik.

A lövész pótlása.

187. A lövészpótlást mindig a hareviszonyok és a tüzelőállás sajátosságainak figyelembe vétele mellett s miután azt jól átgondoltuk és előkészítettük, eszközöljük. Ennek végrehajtása a *«Lövészpótlás végrehajtása»* figyelmeztetőre történik.

a) Az új lövészeres koci lehetőleg fűdötten olykép hajt a kieserélendő félkoci mögé, hogy a fogat a tüzelőirányból el legyen fordítva. A félkocsi saját kezelő legénysége lekapcsolja és a kocsiátmasztóra állítja.

Az üres félkoci, miután azt 5 és 6 bezárták, megfordították, hátratólták és az új koci mozdonyára felkapcsolták, a mozdonyok felállítási helyére hajt. Az új félkocsi saját kezelőlegénysége 5 és 6 segítségével a löveghez tolja. Az oszlopok lövészeres kocsiainál beosztott legénység, ha ez nem lesz pótlásra igénybe véve, visszatér kocsiához.

A félzakasznál elvileg az ott beosztott legénység marad.

Az új lövészeres koci mozdonyában levő lövész a löveg- és lövészeres kocsi mozdonyaiból esetleg elhasznált lövész pótlására használandó.

Hogy a lövészkeresztet megnagyobbítsuk és a félkoci kieserélt, valamint az esetleg avval járó vesztséget lehetőleg elkerüljük a lövészeres koci mozdonyá-

ban levő lövészer a lekapcsolás után abból kivehető és a félkocsi mellé helyezhető.

Üres lövészeres ládák lehetőleg — békében mindig — a hátramenő lövészeres kocsi rakandók.

A körülményekhez képest célszerű lehet, ha a félszakasz lövészeres félkocsiját a tüzelőállásban meghagyjuk s az újat a lövegtől jobbra állíttatjuk. Például, hogy fődö-zéket kapjunk oldalazó tűz ellen, stb.

Ebben az esetben az új lövészeres kocsi mozdonya a félszakasz mozdonyai mellé áll.

b) Ha az odahajtás lehetetlen, az új félkocsi a leg-közelebbi fődözékben lesz lekapcsolva, szükség esetén részben tehermentesítve, s az esetleg megerősített keze-lők által, a fődözések lehető kihasználása mellett, állá-sába tolva.

c) Oly esetben, midőn még az odatolás sem lehet-séges, akkor az új félkocsi lehetőleg fődözve és közel az úteghez lesz lekapcsolva s a lövészer vagy a kezelőle-génység viszi a löveghez, vagy az az e) pont értelmében lesz odaszállítva.

d) Ha új lövészeres kocsik idejében, vagy egyálta-lában nem állanak rendelkezésre, akkor a lövészer pótlásra elsősorban a kocsi, azután a lövegmozdonyban levő lövészer használik.

E célból a mozdony — csak a rudaslovakkal — egy a tüzelőállás közelében levő fődözékbe hajt. Onnan a lövészer a tartaléklegénység, esetleg a nélkülözhető hajtótüzek igénybevételével hordja a löveghez.

e) A lövészer — veszteségek elkerülése mellett — idejében a tüzelőállásba szállítani, gyakran csak rögtön-zött műszaki segédeszközök felhasználása mellett leszünk képesek.

A tüzelőállás elhagyása.

188. Ez a harc- és terepviszonyokhoz mérten történik; az adandó összes intézkedések mindig előbb átgondolandók és megfontolandók.

A tüzelőállás elhagyását mindig idejében és az ellenség figyelmének felkeltése nélkül készítsük elő.

A tartaléklegénység és a mozdonyok már előbb oldalt, lehetőleg közel az álláshoz fődötten helyezendők készenlétbe.

Ha fődözök áll rendelkezésünkre, akkor mindig előbb a félkocsit vesszük hátra, még az esetben is, ha a löveg tovább tüzel. A löveget a tüzelés beszüntetése után az ellenséges lövőirányból ép úgy vesszük hátra, mint a lövészeres kocsit.

A félkocsik és lövegek a fődözékekben akként állítandók fel, hogy a mozdonyok könnyen hajthassanak oda.

189. Ha az állást ellenséges tűzben kell elhagynunk, akkor a félkocsik és lövegek hátrátolása, valamint a kezelők fedezése után az ellenséges tűz beszüntetése vagy gyöngülése bevárando, s csak azután hajtandó végre a mozdonyok odahajtása s a felkapcsolás.

190. Fődött tüzelő állásnál többnyire csupán a terepviszonyok határozzák meg, hogy miként hagyjuk el az állást.

191. A tisztesek lovaikat a felkapcsolás alatt vesszik át.

Felkapcsolás.

192. A felkapcsolás céljából közeledő mozdonyoknak a lövegvezető kezével jelöli meg azt az irányt, a melyben azoknak a felkapcsolás alatt állniuk kell.

Ha a mozdonyok más sorrendben hajtának oda, mint aminőben a lövegek és félkocsik állanak, akkor ebben a sorrendben — tehát tekintet nélkül a hozzátartozásra — kell felkapcsolni.

L. A csatlások azonban lövegükhöz (lövőszereskocsijukhoz) mennek.

Lövegtalp és félkocsi a talptusával az elrendelt irányba lesznek fordítva.

193. *«Irány — balra!»* (9. ábra, L. 16. ábra).

«Irány — jobbra!» (10. ábra, L. 17. ábra).

Végrehajtandó: elindulásnál valamely oldal, vagy hátra felél.

194. *«Irány — előre!»* (11. ábra, L. 18. ábra).

L. 193-hoz. A mozdonyukat követő csatlások a tüzelő állásba való bevonuláskor a kocsi (löveg) mozdonytól jobbra (balra) oldalát és kissé hátra fejlődnek fel. (Arcvonal az eddigi lövőirányban.

193. és 194.-hez. A felkapcsolás után a fészakaszk azonnal elindulhat. 1 és 5 a lövegkezelőket a lóra szállás után fokozott járásmódban vezetik beosztásukba.

A szakasz.

195. Két félszakasz egy parancsnok (szakaszparancsnok) parancsnoksága alatt képezi a szakaszt. A szakaszhoz tartozik: egy lovasított tizedes, tábori tarackoknál még 2 lövészeres kocsi, egy tizedes parancsnoksága alatt, nehéz tarackoknál a kiuntalt kocsirészleg az odatartozó tizedesekkel.

196. A szakaszt, annak önálló alkalmazásánál, az előrelátható feladatoknak megfelelőleg, parancsadási összeköttető és földerítő közegekkel — esetleg még a lövészereslépcső vagy egy lövészeresoszlop részeivel is — meg kell erősíteni. Ezeket a közegeket az üteg számára érvényes határozványok értelmében alkalmazzuk.

Az önálló szakaszparancsnok számára továbbá a III. «Harc» fejezetben az ütegparancsnokra vonatkozó határozványok és az F—21. L. U.-ban foglalt, a tüzelőállásban kifejtendő tevékenységre vonatkozó, határozványok érvényesek.

197. A következő határozványokban csupán egy a 195. pont szerint összeállított szakasz van tekintetbe véve.

198. A félszakasz számára adott határozványok értelemszerűen a szakaszra is érvényesnek bírnak.

Alakzatok.

199. Gyülekező alakzat:

«Zárt vonal!» (4/Á, 4/T, 4/L és 4/N ábrák, 1. szakasz).

200. Mozgási alakzat:

«Menetoszlop!» (22. ábra N. 34. ábra, 1. szakasz.)

«Kocsik jobbra (balra)!» (162. p.)

201. Hare alakzat:

«Tüzelő állás!» (23. ábra).

Ha a tüzelő állás elfoglalásánál helyenkint az ellengés tűz hatáskörletébe jutunk és az ellenséges, tűzben kell lekapesolnunk is, akkor a félszakaszok 30 lépés térközzel egy magasságban vonulnak előre.

L. 202. A lövészeres kocsikat minden alakzatnál kikülöníthetjük; ez esetben azok a lövegeket egyesítve előbbieik alakzatában követik; a tüzelő állásban 30 lépésre, vagy intézkedés szerint távolabb is.

203. Alakzatváltoztatások.

Minden alakzathól, minden más alakzat, bármely irányban képezhető.

A zárt vonalat az élfélszakaszra alakítjuk, mely az esetleg elrendelt új irányt veszi fel, lépésbe megy át és a szakaszparancsnok vezényszavára áll meg. A 2. félszakasz lövegvezetője fokozott járásmódban a félszakasz által betartandó úton a részére előírt viszonyba lovagol, a 2. félszakasz lépésben követi lövegvezetőjét.

Zárt vonalba és tüzelő állásba való fejlődésnél előre, a felvonulás a szakasznál jobbra előre történik.

Tüzelő állásba való fejlődésnél előre, az élfélszakasz eddigi járásmódjában marad, vagy a vezényszóval elrendelve megy át, a 2. félszakasz pedig fokozott járásmódban hajt előre.

Mozgás.

(164, 165.)

204. «*Utánam!*» vagy például «*100 lépésre utánam!*»

Az iránytisztes a szakaszt a földözék- és terepviszonyok tekintetbevétele mellett vezeti a szakaszparancsnok után.

205. «*Húzódás jobbra (balra)!*» (24. ábra).

206. „*Irány . . . !*” (25. ábra), az eddigi irány megváltoztatásánál.

207. „*(Jobbra) Hátra arc !*” (26. és 27. ábra).
Iránytisztes: az új menetirányban elől levő félszakasz lövegvezetője.

A tisztesek és egyes emberek kötelességei mozgás közben és megállásnál.

(166—170.)

208. A tisztesek felelősek azért, hogy parancsok és jelentések a szakaszon belől, valamint a szomszédos szakaszokhoz késleltetés nélkül és helyesen továbbadás-
sanak.

209. A környék és a szomszédos csapatok meg-
figyelésére kötelesek:

előre: a lövegvezetők,

jobbra (balra) 2 az 1., (2 a 2.) félszakasznál,

hátra: 3 és 4;

L. jobbra (balra): 3 az 1. (7 a 2.) félszakasznál,

hátra; 9. azáltal, hogy időnként hátranéz.

210. A szakaszparancsnok ugyan olyan kötelességgel bír szakaszával, mint a lövegvezető félszakaszával szemben.

211. Az félszakasz lövegvezetője a szakaszt a terepviszonyoknak megfelelően vezeti az esetenként megfelelő viszonyba.

A 2. félszakasz lövegvezetője, ki meghatározott helyhez kötve nincsen, ellenőrzi a szakasz mozgását.

212. A tizedes a 2. lövegvezetőt támogatja a szakasz fölött gyakorlandó felügyeletben és e célból beosztását elhagyhatja. Ő gondoskodik arról, hogy vissza-

maradt lövészereskoesi minél előbb ismét menetképes legyen és azt beosztásába vezeti.

213. Mindegyik irányzó főtüzér kijelöl egy embert, ki a szakaszparancsnok lovát, lóról szálláskor átvegye. Ezek közül mindig az nyer alkalmazást, akiknek lövege a szakaszparancsnokhoz közelebb van.

A tüzelőállás előkészítése.

(171.)

214. Ez a hareviszonyoktól függő, rendelkezésre álló idő szerint, lehetőleg tökéletesen eszközrendő.

A tüzelőállás előkészítéséhez és parancstovábbítás céljából, ha neki a 196. p. értelmében más közegek rendelkezésre nem állanak, de különösen akkor, ha az előnyomulási út át nem tekinthető terepen vezet, a szakaszparancsnok a tizedest magával viheti.

215. A szakaszparancsnok, amidőn a tüzelőállás elfoglalására parancsot kapott, az esetleg még a gyalogsági oszlopban beosztott szakaszát üggetésben való előparancsnyomulásra fogja utasítani.

A szakaszparancsnok előkészületeihez tartoznak:

a) Saját állópontjának és a tüzelőállás kiválasztása, a kapott parancsok értelmében, vagy a harcászati viszonyokra alapított saját elhatározás alapján, lehetőleg az előre látható lövőirányváltozások figyelembevétele mellett.

b) Az F—21, L. U. szerint eszközrendő tevékenységek.

c) Az előnyomulási út szemrevételezése és a szakasz előrevonása esetleg megállítása.

d) Ha szükséges a lövegállások és a tüzelőirány megjelölése. (Utóbbi legelőnyösebben két kis zászló, kard stb. kitűzése által.)

e) A tüzelő állás elfoglalási módjának kiválasztása.

f) A mozdonyok és esetleg hozzátartozó lövészeres kocsik felállítási helyének kiválasztása.

g) Esetleg elhatározás a lövegfödőzet alkalmazására is.

h) Ha szükséges a lövegvezetők előre rendelése, a cél és tüzelőállás elfoglalása felőli tájékoztatás céljából.

216. A szakaszparancsnok kiválasztott állópontjáról figyelni meg a célt.

Gondoskodnia kell a tüzelőállás előkészítése alatt is, hogy a tekintetbe jövő harcterület a saját tüzelőállás arevonalaig szakadatlanul megfigyeltessek.

217. Ha azt a harc helyzet megköveteli vagy ha időnk van rá és a szakaszparancsnok az előkészületekkel a tüzelőállásban még nem kész, szakaszát földött állásban, oldalt a tüzelőállástól (felkapcsolt készsültségi állás) megállíthatja.

Ezen megállás alatt az utánvezető, a szakaszparancsnok parancsai alapján, mindazon előkészületeket megtenni köteles, amelyek a gyors tüzmegkezdést biztosítják.

Félig földött állások elfoglalásánál gyakran nagyon célszerű lesz, ha közvetlenül a tüzelőállás mögött, az ellenséges betekintés ellen még földve, lóról és lövegről szállt legénységgel állásba (lekapcsolt készsültségi állásba) hajtunk, amelyben a tüzmegkezdéshez minden előkészületet megteszünk s azután a lövegeket és lövészeres kocsikat a kezelő legénységgel a löveghelyekre tolatjuk.

Előkészületek, amelyek egy fel- vagy lekapcsolt készsültségi állásban végrehajthatók, a következők: az irányzék állítása, a táveső betolása és állítása, a szintező állítása, a cső körülbelüli emelése vagy süllyesztése

L. Ezen felül a kezelők idejekoráni lóról szállása s a csatlások visszahagyása.

Ha felkapesolt készütségi állások elfoglalásánál a tüzelőállásba való, behajtásnál esetleg lovassági támadástól lehet tartani, akkor «A»-ra időzített srappelek töltendők.

E lövedékeket a lövegmozdonyból is vehetjük.

A tüzelőállás elfoglalása.

(172—180.)

Nyílt és félig fődött tüzelőállások elfoglalása.

218. A nyílt és félig fődött tüzelőállások elfoglalása a legváltóságosabb pillanatok egyike, miért is ennél az összes személyzet együttműködése a legnagyobb fontossággal bír.

Annak elkerülése végett, hogy az ellenség saját tüzelőállásunkat idő előtt felismerje, fel nem tűnő viselkedésre mindenkor ügyeljünk.

1. Előkészített tüzelőállás elfoglalása.

219. A tüzelőállás elfoglalása a következőképen történhet:

a) Előnyomulásnál oldalról, vagy hátulról a felszakaszokkal egymás mögött, vagy

b) előnyomulásnál hátulról akként is, hogy minden egyes felszakasz a «Tüzelőállás» (150—15) jelre a tüzelőállásban elfoglalandó helyére közvetlenül (legyezőalakban) vonul fel.

A lövegvezetők a szakaszparancsnok parancsai értelmében vezetik felszakaszukat a tüzelőállásba.

A viszonyok fogják eldönteni, hogy szükséges-e és mely időpontban a lövegvezetők előrehívása a szakaszparancsnokhoz.

Ha az önnáló szakasznál az utánavezetőként szereplő lövegvezető előrelovaglás is szükséges, akkor a szakaszparancsnok gondoskodik arról, hogy a szakaszt egy más közeg, vagy a tizedes vezesse hozzá.

Az esetleg később beérkező lövegvezető tájékoztatásáról (cél, kíségitőcél megkapása stb.) a szakaszparancsnok gondoskodik.

A lokapesolás előtt a tizedes felemelt karra, úgy áll fel, hogy a feléje hajtó mozdonyokat a legcél-szerűbben vezethesse felállítási helyükre.

A tartaléktüzérek átveszik a szakaszparancsnok és lövegvezetők lovait s azokat, lehetőleg a mozdonyok elhajtása előtt átadják a löveg- ill. kocsimozdony közép-lovasának.

2. Az elő nem készített tüzelőállás elfoglalása.

220. Ha előáll a szüksége annak, hogy egy tüzelő állást előkészület nélkül foglaljunk el, akkor ez a körülmény a parancsnok gyors elhatározását s gyakran csak általánosságban tartott parancsadását követeli meg. Az adott viszonyokhoz alkalmazkodó gyors végrehajtás az összes tiszttestől kezdeményező cselekvést követel.

Egyedül a cél megadása is elegendő legyen arra, hogy a tüzelőállást a viszonyoknak megfelelően elfoglaljuk s a tüzelést megkezdjük.

A szakaszparancsnok (annak közege) állópontjával és tüzelőállás közepét jelöli meg, onnan az *«Irány rá»*, azután pedig a *«Tüzelőállás (150—15)»* jeleket adja és karjának oldalra nyújtása által az elfoglalandó arevonalat jelöli meg.

A lövegvezetők a félészakaszuk által követendő uton előre sietnek, lóról szállnak és ha idejük vagy lovukat lehetőleg födöttten s ha megeagedhető 20 m-re a szakasz közepe mögött csatlólják, vagy a szakasz megérkezteig kézen tartják. A félészakaszok lövegvezetőjüket az elrendelt járásmódban követik s a tüzelőállás elfoglalására s a lekapcsolásra utasítva lesznek.

A tizedes és a tartaléktüzér a 219. p. szerint viselkednek.

A szakaszparancsnok megadja a tűz megkezdéséhez szükséges vezényszót és egy löveget, ha lehetséges maga irányít be.

A másik félészakasz lövegvezetője, anélkül, hogy ozáltal a kezelőlegénységet zavarná az irányzást megnézi, hogy saját lövegének az irányt megadhasssa.

L. Ha a lövészeres kocsik ki voltak különítve s egyesítve a lövegeket közvetlenül követték, akkor a kocsik a «Tüzelőállás jobbra (balra) hátra» vezényszóra ugyanazon oldalra kanyarodnak ki mint a lövegek, fokozott járásmódban körülbelül 400 lépésre hajtanak, visszakoznak és megállnak.

A lövészer (lövegenkint 3 srappelles láda) ez esetben a mozdonyokból — mielőtt azok elhajtanának — veendő.

A «Tüzelőállás jobbra (balra) hátra» esetében a szakaszhoz esetleg beosztott lépcső parancsnoka azt először a tüzelőirányból s azután a megfelelő viszonyba vezeti.

Födött tüzelőállások elfoglalása.

221. A tüzelés megkezdéséhez szükséges előkészületeket többnyire a tüzelőállásban hajtjuk végre. A behajtás módja a terepviszonyoktól függ.

Egyébként a 218–220. pontok határozványai értelemszerűen érvényesek.

Tevékenység a tüzelőállásban.

(181—187.)

222. Szakaszparancsnok: Tűzszünet közben és lekapcsolt készültségi állásokban (fűdött tüzelőállások kivételével) a szakaszparancsnok a szakasznak kijutó megfigyelési övet a lövegvezetőkre osztja fel. Ez utóbbiak pedig minden lövegnél egy-egy embert a minden lövegnek kiutalt rész, azon felül egy-egy embert az oldalak megfigyelésére jelölnek ki.

A tizedes lehetőleg úgy áll föl, hogy a tüzelőállás közvetlen környékét és a mozdonyokat megfigyelhesse.

Kijelöl egy hajtótűzért a ki a szakaszparancsnokot és a tüzelőállást figyelje meg, hogy adott jeleket azonnal átvehessen és tovább adhasson, továbbá hajtótűzéseket megbíz a mozdonyok környékének megfigyelésével.

Ő utal ki a tartalék legénység részére egy a lövőirányon kívül s a tüzelőállás közelében fekvő fedett helyet, honnan a legénység a tüzelőállást megfigyelheti, hogy a lövegvezetők egy intésére vagy hívására azonnal kéznél legyenek. Ellenkező esetben a megfigyelés és összekötő emberek felállítása iránt intézkedik.

223. Lövőirányváltztatás. (182., 183.)

Kisebb változtatások a 182. pont szerint, nagyobbak e vezényszóra:

« Arcvonal változtatás jobbra (balra) az n.-ik lövegre ! »

A megnevezett löveget a kezelő legénység az új lövőirányba fordítja, ha szükséges azt a szakaszparancsnok a 220. pont értelmében maga beirányítja, s az a tüzet azonnal megkezdí. A másik löveget a kezelőlegénység — esetleg a tartaléklegénység segítségével, — új felállításába tolja s a szükséges lövészeit az új állásba hordja.

A félkocsikat, az új lövőirányba fordítván, a tartaléklegénység tolja új állásába. Ezáltal a tűznek késedelmet szenvednie nem szabad.

Ha az arcvonal változtatása következtében a mozdonyok felállítási helyét változtatni kellene, ezt a tizedes önállóan hajtja végre.

224. A lövőszerszám pótlása. (187.)

Esetleg kiutalt új lövőszerszámok vagy oldalról vagy sugáralakban hátulról hajtanak oda.

A tüzelőállás elhagyása.

(188—194.)

225. A tüzelés beszüntetése és a lövegek hátravonása lehetőleg úgy történjen, hogy az egyik löveg addig tüzel tovább, míg mindkét félkocsit és a másik löveget a földözékbe hátra tolták.

Az üteg.

226. Két vagy három szakasz egy parancsnok (ütegparancsnok) parancsuoksága alatt képezi az üteget. Ehhez tartoznak még:

Az arevonalon kívüli tisztetek, a málhás ló, az eszközkocsi, tartaléklegénység és ló, és a vonat; továbbá

a) az ütegeknek esetleg kiutalt lövészeres oszlopok, vagy azoknak részei

b) tarackos ütegeknél a felszakaszokba be nem osztott második lövészeres kocsik;

c) nehéz tarackos ütegeknél a lövegszerelék-kocsi; a) és b)-hez. Az üteg eme részei a lépcsőt képezik; ezek az ütegek lövegszámának megfelelően 6 vagy 4 kocsinként kocsirészleget alakítanak. (1., 2., 3. stb. kocsirészleg.)

227. A felszakasz és a szakaszra vonatkozó határozványok értelemszerűen az üteg részére is érvényesek.

Alakzatok.

228. Gyülekező alakzatok:

• *Zárt vonal!*» (4/Á, 4/T, 4/L és 4/N ábrák).

229. Mozgási alakzatok:

• *Menetoszlop!*»

Fő mozgási alakzat: A szakaszok a 22. ábra szerint három lépésre követik egymást (N. 34. ábra).

L. 230. • *Oszlop!*» (20. ábra.)

A menetoszlop megrövidítése céljából, ha a lövészeres kocsik ki lettek különítve.

Mozgási alakzat a harekörletben; előkészítő alakzat alakzatváltoztatásokhoz.

231. *«Vonal!»* (28. ábra, N. 32. ábra) alkalmazható az ellenséges tűzkörletben szakaszokkal egy magasságban, vagy az ellenséges tűzhatásnak és tűz-iránynak megfelelően lépcsőzve, a szélességbeni kiterjeszkedésre, ha a terep legalább oly gyors és folyékony előrenyomulást enged meg, mint a menetoszlopban.

Továbbá alkalmazható a tüzelő állásba vonulás előtt is, ha ez nem menetoszlopban oldalról történik.

229. és 231.-höz. *«Kocsik jobbra (balra)!»* (162.)

232. Harekalakzat:

«Tüzelő állás!» (29. ábra, N. 33. ábra).

233. Alakzatváltoztatások. (203).

Az átmenet az új alakzatba az irány- vagy a vezényszóban megjelölt szakaszra történik, amely az eddigi járásmódban marad, vagy esetleg a vezényszóban megjelöltbe megy át.

A többi szakasz fokozott járásmódban hajt beosztásába.

234. Fejlődés előre:

a) A menetoszlopból: Vonalalakzatba való átmenetnél a 2. szakasz jobbra-, a 3. szakasz balra előre fejlődik. Fejlődésnél tüzelőállásba és zárt vonalba ez a szakaszokon belül az 1. és 2. szakasznál jobbra-, a 3.-nál balra előre történik.

A vonalba való átmenetnél az a fő, hogy a kiterjedést szélességben gyorsan és fönnakadás nélkül érjük el, nem pedig az, hogy meghatározott térközökkel és azonnal történjék a bevonulás az arcvonalba.

A fejlődő szakaszok parancsnokai fokozott járásmódban a szakaszok által követendő úton lovagolnak

megfelelő helyzetükbe s ez által az új alakzat keretét képezik.

A lövegvezetők felszakaszukat a szakaszparancsnok által paráncsolt járásmódban és megfelelő ütemben vezetik a szakaszparancsnokok után.

Az élszakaszparancsnok, menetoszlopból való fejlődésnél az előre lovagolt szomszéd szakaszparancsnoknak az irányt odakiáltja.

b) Vonalból: a tüzelő állás és zárt vonal alakításánál a fejlődés a szakaszoknál jobbra előre történik. Ha azt akarjuk, hogy a szakaszok balra előre fejlődjenek, akkor a *«Tüzelő állás (zárt vonal) balra előre!»* vezényszót kell adnunk.

A tisztesek és egyes emberek kötelességei mozgásközben és megálláskor.

(166—170., 208—213.)

235. A környék megfigyelése látótávolságon belül, minden szakasznál a 209. pont szerint történik. Ha a látótávolság tereptárgyak által korlátozva volna, akkor az első tiszt gondoskodik a legközelebbi környék megfigyeléséről (egyes lovasok kiküldése, stb.).

Ez a megfigyelés nem csupán az ellenség közeledésének idejekorán való felfedezésére, hanem szomszédos csapatoknál és később következő osztagoknál történendőkre is vonatkozik. Ez által tartjuk fenn az összeköttetést és tesszük lehetővé, hogy oszlopok elszakadását idejében való jelentések által meggátoljuk, valamint elkerüljük azt is, hogy szomszédos csapatok oldalában és hátában előforduló helyzetváltozásokról tudomást ne szerezzünk.

236. Az első tisztt az ütegparancsnok helyettese.
Kötelességei:

a) Ő vezeti az üteget parancsnoka után, a vett parancsok értelmében, mindenkor a legcélszerűbb alakzat járásmód és ütemben akként, hogy az üteget idejében és a fogatok lehető kimélése mellett hozza rendeltetési helyére.

b) Eszközli az összeköttetést az ütegparancsnokkal vagy annak összekötő lovasaival, hogy az összeköttetés meg ne szakadjon, továbbá a szomszédos csapatokkal.

c) Gondoskodik, ha szükséges, a megfigyelés kiegészítéséről kutatók által.

d) Idejében intézkedik az iránt, hogy az üteg célszerűen hatolhasson át menetakadályokon.

e) Gondoskodik az üteg szakadatlan menetképességéről.

Önállóan cselekszik sürgős esetekben, meglepetéseknél, ha az ütegparancsnok nincs jelen.

237. A szakaszparancsnok nincs meghatározott helyhez kötve, ott tartózkodik, hol szakasza vezetése azt megköveteli. Különösen átjárókat akadályokon idejében úgy szemrevételezzon, hogy a mozgás fölösleges késleltetést ne szenvedjen.

238. Az üteg iránytiszte menetoszlopban az élszakasz parancsnoka, vonalalakzatoknál a második szakasz parancsnoka, húzódásnál és lépesőzetes vonalalakzatnál a legelől menetelő szakaszparancsnok.

Ha az irányszakaszparancsnok az irányt maga választotta, akkor azt vonalalakzatoknál a többi szakaszparancsnoknak odakiáltja, esetleg mutatja.

A szakaszparancsnok előre lovagol, akkor a legelőll ill. a jobb félszakasz lövegvezetője veszi át az irányt.

A többi szakasz iránytisztesei csak általánosságban igazodnak az irányszakasz után, szakaszukat azonban önállóan vezetik, s igyekeznek, hogy az irányszakasszal szemben esetleg elvesztett viszonyukat lassankint ismét visszanyerjék, mindenkor szem előtt tartva, hogy az a fő, hogy a tüzelőállásba idejében és a megfelelő helyre érjenek be, nem pedig az, hogy a mozgásnál a térközöket és távolságokat, valamint az arcvonalat mereven betartsák.

Irányváltoztatásnál vonalban minden szakasz azonnal az új irányt veszi fel, míg a bevonulás az új arcvonalba csak lassankint, az előbbi határozványok értelmében, történik.

239. A mozdonyostiszt, ha nincs az ütegparancsnoknál, az üteg élén lovagol. Ha a mozdonyostiszt az ütegparancsnokhoz megy, akkor a mozdonyosztűzmester és tizedes kísérik őt.

240. Az arcvonal mögötti tűzmester helye az üteg végén van.

Ő figyeli meg az üteg mozgásait, ellenőrzi a tizedeseket kötelességük teljesítésében és önállóan közbe lép akkor, ha az ütegnek részei bármely okból visszamaradnának.

241. A lépcsőparancsnok szabályozza a lépcső viszonyát az üteghez a mozdonyostiszt utasításai szerint, vagy szükség esetén önállóan.

Menetoszlopban a lépcső rendszeren ebben az alakzatban csatlakozik az üteghez.

A mélységkiterjedés rövidítése a 162. pont értelmében.

Vonalban és tüzelő állásban a lépcső helye 600 lépésre az üteg mögött, illetőleg attól oldalt és a mögött van, menetoszlopban, vonalban, vagy a fődőzék viszonyokhoz alkalmazkodó alakzatban.

242. Ha a tüzérjárőrök és a távbeszélő járőrök még az ütegnél vannak, akkor ezek a mozgás megkezdésekor az ütegparancsnokhoz mennek.

243. A küldöncaltisztek és trombitások, továbbá a szögmérős altiszt a málhás lóval és a távmérő altiszt a mozgás megkezdésekor az ütegparancsnokhoz, illetőleg az első tiszthez mennek. Rendszerint balra mögöttük lovagolnak. Sorrend jobbról balra: trombitás, küldöncaltiszt, távmérőaltiszt, mögöttük a szögmérős altiszt a málhás lóval. Az ütegparancsnok előljárójához küldöncaltisztul az első tiszt küldöncaltisztje vezénylendő.

Az ütegparancsnok kíséretében levő tisztesek a földözékviszonyok legbehatóbb tekintetbe vétele mellett megfelelő távolságra lovagoljanak az ütegparancsnok mögött, hogy megjelenésükkel az ellenség figyelmét magukra ne vonják.

244. Az eszközkocsi (lövegszerelékkocsi), ha az ütegparancsnok nem rendelkezik máskép, a 28., 29. ábrák (N 32., 33. ábrák) szerint.

245. A tüzelőállásba való előnyomulásnál az arcvonalt mögötti tüzemester az eszközkocsit (lövegszerelékkocsit) ha az a tüzelőállásban nem szükséges, valamint a tartalék lovakat is, földve és az esetleg rendelkezésre álló kocsizható közlekedő utak lehető kihasználása mellett, a mozdonyokhoz vezeti.

A tüzelőállás előkészítése.

(171, 214—216)

246. A tüzelőállás előkészítésénél az ütegparancsnok rendelkezésére állanak: a küldöncaltiszt, az üteg-trombitás és szögmérős altiszt a kézen vezetett mál-

hás lóval és a távmérőaltiszt; a mozdonyos tiszt a mozdonyos tűzmesterrel és mozdonyos tizedessel, esetleg egy tűzerjárőr a 4. sz. tartalék távbeszélő állomással felszerelve és a 3. sz. lovasított távbeszélő járőr (lovas ütegeknél az 1—3. sz.).

A tüzelőállás kipuhatolásánál elsősorban a harc- és erepviszonyok mérvadók, amennyire lehet tekintetbe veendő, hogy a lövegek abban lehetőleg kiigazítva legyenek felállíthatók, mert ez által a tüzelő tevékenységet, célváltoztatást és a szögmérő munkát lényegesen megkönnyítjük. Ellenben szakaszok, sőt egyes felszakaszok lépesőzése azoknál az ütegeknél szükséges, melyek a döntő harcot közeli távolságokra hajtják végre.

247. Az ütegparancsnok vagy annak egy közege szükség esetén s megfelelő időben a szakaszparancsnokokat előrehivatja.

A szakaszparancsnokok lovainak átvétele céljából az ütegparancsnok (mozdonyos tiszt) az ütegtrombitást (mozdonyos tizedest), ha lehet fedetten 20 m-re az ütegállás közepe mögött felállítja, ki kezét felemeli, hogy az oda lovagoló szakaszparancsnokok fölismerjék. A szakaszparancsnokok ennek közelében szállnak lóról, átadják neki lovukat, előre sietnek a tüzelő állásba és az ütegparancsnoktól vagy annak közegétől nyert tájékoztatás után a lövegvezetők számára adott határozványok értelmében viselkednek. (171.)

Ha szükséges, hogy tájékozás céljából a lövegvezetők szintén előre jőjjenek, akkor erre a jelet az ütegparancsnok (annak egy közege) adja.

A lövegvezetők fedve a szakaszparancsnokok lovainak közelében, fedett állásban a szakaszparancsnokok lovaival egy magasságban, szakaszuk közepe mögött, szállnak

lóról és a szakaszparancsnoktól nyert tájékoztatás után a 171. pont értelmében viselkednek.

Előkészített nyílt tüzelő állás elfoglalásánál, földözék nélküli terepen, néha, nehogy az ellenségnek saját állásunkat idő előtt eláruljuk, ajánlatos, ha a szakaszparancsnokot nem hívjuk előre. E helyett a mozdonyos tisztet küldjük az üteg elébe, ki azután az üteget a tüzelőállásba is vezeti, s a szakaszparancsnokokat tájékoztatja, akik szakaszuk lövegvezetőivel közlik azután azt, amit azoknak tudniok kell.

248. Ha az ütegparancsnok nagyobb távolságra van az ütegtől — különösen járatlan terepnél — az 5. számú tartalék távbeszélő állomás segélyével (lovas ütegeknél az 1. és 2. számú távbeszélő állomással) az összeköttetés az E-41c szerint előkészítendőn létesítendő.

Távbeszélőjárőrök, amelyek a tüzelő állásban alkalmazva nem lesznek, parancsnokuk közvetlen közelében tartózkodnak.

A tüzelőállás elfoglalása.

(172—180., 218—221.)

1. Előkészített tüzelőállások elfoglalása.

249. Az első tiszt az üteget az ütegparancsnok rendelkezései szerint a tüzelő- (készültségi) állásba vezeti.

250. Az odahajtás a lekapcsoláshoz és a lekapcsolás maga az ütegparancsnok parancsai szerint a 173—178. pontok értelmében történik.

251. A lekapcsolás után minden szakasz négy mozdonya előbb a tizedes parancsnoksága alá kerül (219), aki azokat a mozdonyos tűzmester parancsai szerint felállítási helyökre vezeti.

2. Elő nem készített tüzelőállások elfoglalása.

252. A 179., 180. és 220. pontok értelmében történik.

Ha az ütegparancsnok a cél megadása végett egy löveget maga irányoz be, akkor ajánlatos, ha ezt egy középsőnél teszi meg.

Amidőn korlátozott területen (helységekben, utakon, mindkét szélén mély árokkal) a támadás elülről jön, akkor az „Állj! 1. löveg (ha a terület elég nagy: 1. szakasz) tüzelés előre!» vezényszót adjuk.

Az 1. félszakasz (1. szakasz) lekapcsol, annak mozgonyai, valamint a többi félszakasz az út szabad oldala felé „Hátra arc!»-ot csinálnak s a legközelebbi földözék mögé hajtanak.

Ha az 1. szakaszt vezényeltük lekapcsolásra, akkor a 2. löveget, a mozgonyok eltávozása után, a kezelők annyira tolják oldalt az 1. löveg mellé, hogy utóbbi a tüzelésben akadályozva ne legyen.

Ha lehetséges az 1. löveg lövészeres kocsiját a tartalék legénységgel a két löveg közé tolatjuk.

Amidőn korlátozott területen hátulról jön meglepő támadás, akkor [e vezényszóra „6. löveg (3. szakasz) Állj! — Tüzelés hátra!» a 6. löveg a 3. szakasz mindkét lövege és az utolsóelőtti lövészeres kocsija) azonnal lekapcsol, mialatt az utolsó löveg lövészeres kocsija a löveg mellé hajt.

Az utolsó löveg mögött esetleg beosztott járóművek és lovasok (eszközkocsi stb.) azonnal arevonalból takarodnak és a megállásra nem vezényelt félszakaszokhoz csatlakoznak

A lekapesolásra esetleg szintén vezényelt utolsóelőtti löveg, valamint a mozdonyok a fenti határozványok értelmében viselkednek.

Az üteg többi részének viselkedését illetőleg, az adott viszonyok mérvadóak.

Tevékenység a tüzelőállásban.

(181—187., 222—224.)

253. Ütegparancsnokok az F—21; L. U. szerint.

Tűzszünetek alatt, valamint lekapesolt készülségi állásokban (födött tüzelőállás kivételével) az ütegparancsnok meghatározza az üteg megfigyelési övét. Az első tiszt a megfigyelés végrehajtásával egy szakaszparancsnokot biz meg, ki azt a 222. pont értelmében szervezi.

254. Első tiszt és szakaszparancsnokok az F—21; L. U. szerint.

255. A mozdonyostiszt parancsnoka az üteg összes a tüzelőállás mögött levő részeinek, a lépcsőket is beleértve. Állóhelyét lehetőleg úgy választja, hogy ütegparancsnokát, a tüzelőállást s a mozdonyokat is áttekinthesse.

Kötelességei:

a) A mozdonyok felállítási helyének kiválasztása az ütegparancsnoktól vett parancsok alapján, vagy saját belátása szerint (176.) és ez irányú parancsok adása a mozgonyos tüzemester számára.

b) mint a) alatt a lépcsőket illetőleg (241).

c) Összeköttetés létesítése (optikailag vagy távbeszélő útján, esetleg dobozhallgatóval) a lövészeres oszlopokhoz, ha azok erről idejében nem gondoskodtak, valamint gondoskodás arról, hogy annak a lövészerpótláshoz szükséges részei idejében kéznél legyenek.

d) A tüzelőállás és a mozdonyok oldala, valamint háta közelében levő terep megfigyelésére vonatkozó rendelkezések.

e) A tüzelő irány megváltoztatása folytán esetleg szükségessé váló új felállítása a mozdonyoknak.

f) Gondoskodás a lövészerpótlásról a 187. pont szerint.

256. A mozdonyos tűzmester a lemozdonyozás előtt felemelt karral úgy áll fel, hogy a mozdonyokat hátravezető tizedeseket (251.) a legcélszerűbben vezethesse a mozdonyos tiszt által megjelölt felállításba. Egyebekben kötelességei ugyanazok, mint a tizedesé a szakasznál (222.), amennyiben azok nem az arcvonal mögötti tűzmester kötelességei közé tartoznak.

257. Az arcvonal mögötti tűzmester kötelességei:

a) parancsnokság a tartaléklegénység fölött 222. pont 4. bekezdés),

b) az egészségügyi személyzet ellenőrzése kötelességük teljesítésénél.

c) A rend fentartása a tüzelő üteg mögött (sebesültek elszállítása, szerelések és pótalkotórészek odahozatala, anyagsérülések kijavítása, meleg időben gondoskodás vízről a kezelő legénység számára. stb.).

d) A tüzelőállás oldalának és hátának megfigyelése átás által. E célból a tartaléklegénység közül rendel ki egyeseket.

Az arcvonal mögötti tűzmester az üteg mögött levő területen tartózkodik és pedig ott, ahol azt szolgálata épen megkívánja.

258. Az egészségügyi altiszt a sebesültvívók parancsnoka. Az üteg tüzelőállásának közelében

kiválaszt egy fődött helyet, hová a sebesültek viendők. A sebesültvivók minden előkészületet megtesznek szolgálatuk ellátására (a gyalogágó önállítása, a kötőszeres táskák előkészítése, víz beszerzése, stb.) és orvos előljáróik intézkedései önálló ütegnél az arevonál mögötti tüzemester, parancsai szerint viselkednek.

259. Arevonálváltoztatások a 223. pont szerint; nagyobbak, ha lehetséges, fogatokkal eszközözendők.

260. Lövészerpótlás a 187. és 224. pontok szerint. A lövészerpótlás legcélszerűbb eszközzésére vonatkozó előkészületek megtétele, valamint annak végrehajtása a mozdonyos tiszt kötelessége.

A tüzelőállás elhagyása.

(188—194., 225.)

261. A végrehajtás előrenyomulásnál az első tiszt, visszavonulásnál ellenben az ütegparancsnok kötelessége; utóbi esetben az első tiszt szemrevételezi a hátul fekvő állást, mi célból az ütegparancsnok neki a szükséges közvegeket rendelkezésre boesátja.

Az ütegparancsnok az 1. tiszt megfelelő tájékoztatása által föltétlenül gondoskodik arról, hogy amidőn az új tüzelőállás szemrevételezése céljából eltávozik, az üteg tüzét rendszeresen folytassa. Háborúban a lövegek minden állásváltoztatásnál csapódó lövedékekkel töltve legyenek.

Békeállományú üteg.

262. Gyülekező alakzat (l. 46./K, 46./L és 46./N ábrákat) felemelt állománynál megfelelően több félszakasz képzendő.

Az osztály.

263. Két vagy három üteg egy parancsnok (osztály-parancsnok) parancsnoksága alatt képezi az osztályt.

264. Az üteg részére adott határozványok értelem-szerűen az osztálynál is érvényesek.

Alakzatok.

265. Gyülekező alakzat:

• *Zárt vonal!* •

Az ütegek zárt vonalban egymás mellett, vagy tekintettel a térvizszonyokra intézkedés szerint.

Ütegtérköz (távolság) 30 lépés.

266. Mozgási alakzat:

• *Menetoszlop!* •

Az ütegek menetoszlopban követik egymást.

Ütegtávolság 30 lépés.

267. • *Vonal!* • (• *Vonal menetoszlopokkal!* •)

Az ütegek vonalban (menetoszlopban), a fejlődési térközénél 50 lépéssel nagyobb térközzel (esetleg lépesőzve).

• *Vonalnál!* • azonban az egyes ütegek mindenkor a 231. pont értelmében legcélszerűbb alakzatot vegyék fel.

L. 268. • *Kettős oszlop!* • (21. ábra).

Gyülekező és mozgási alakzat az ellenséges tűzkörleten kívül.

Az ütegek vagy • *Oszlop* •-ban, vagy • *Menetoszlop* •-ban vannak, utóbbi intézkedés alapján.

A 266., 267. és L. 268. pontokban felsorolt alakzatok mozgási alakzatok.

269. Harcalakzat:

«Tüzelőállítás!»

Az ütegek tüzelőállásban a harc- és terepviszonyok szerint egymás mellett, lépcsőzve vagy csoportokban.

Ütegtérköz legalább 50 lépés.

Ha az osztály lépcsőzve van, akkor az ütegtérköz legalább a lépcsőzet mélységével legyen egyenlő.

270. Az ütegek minden alakzatban, alakulásszámuk szerint vagyis oly sorrendben, amint a jobb szárnytól a bal felé, illetőleg az éltől a vég felé állanak, folyószámokkal (1., 2., 3. üteg) nevezendők meg.

Az ütegeket parancsnokuk nevével megjelölni a csapattesten belül meg van engedve.

Az osztály szabványos alakulásakor az ütegek a jobb szárnytól a bal felé, vagy az éltől a vég felé szolgálati számuk (1. sz., 2. sz., 3. sz. üteg) sorrendjében álljanak fel.

Parancsadás és vezetés.

271. A mozgás megkezdésekor az osztályparancsnokhoz megy:

A segédtsízt, vagy az osztályparancsnokhoz beosztott tűzmester, az osztálytrombitás, és minden ütegtől az első tsízt küldöncaltíszkje, végre a 3. sz. távbeszélőjárór. A küldöncaltísztek üteglük szolgálatszámát jelentik a segédtsíznek (tűzmesternek).

A segédtsízt (tűzmester) baloldalt az osztályparancsnok mögött tartózkodik. Az osztálytrombitás a segédtsízttől (tűzmestertől) balra, míg a küldöncaltísztek ez utóbbiak mögött az alakulási szám szerint egymás mellett lovagolnak.

Az osztályparancsnokot kísérő tűzér-távbeszélő-, járőrök négyesével vagy kettesével csatlakoznak a küldöncaltísztek mögé. (243. pont 2. bekezdés.

272. Az osztály a harcra vonatkozó határozmányok szerint (III. fejezet) főleg intézkedésekkel vezetendő. Az osztályparancsnok intézkedéseit és parancsait személyesen és szóbelileg (írásban) parancsközegek, vagy távbeszélő (jelek) útján közvetíti.

Ha a viszonyok megengedik, akkor az osztályparancsnok vezényszóval és kardjelekkel is vezethet.

273. A lépcsők részére esetleg az osztályparancsnok külön rendelkezései válhatnak szükségessé.

Ha a lépcsők egyesítve vezetendők, akkor azok parancsnokául — ha erre egy külön tisztt nem áll rendelkezésre — az egyik üteg mozdonyos tisztje jelölendő ki, kit azután a mozdonyos tűzmester helyettesít.

Alakzatváltoztatás és mozgás.

274. Az ütegparancsnokok üteget minden körülmények között önállóan vezetik s e célból ott tartózkodnak, honnan azt legjobban eszközölhetik.

Alakzat- és arcvonalváltoztatásoknál azáltal, hogy idejekorán előre lovagolnak, az új alakzat keretét képezik.

275. *«Arcvonalváltoztatás jobbra (balra) (az n-edik ütegre). Irány . . . !»*

A belső szárnyon levő (n.-ik) üteg fölveszi az új irányt, a többi üteget azok parancsnokai vezetik a megfelelő helyzetbe.

276. Irányüteg a menetoszlopban az élen levő, vonalban a második, húzólásnál és lépcsőzött vonalaknál a legelől levő üteg.

277. Az átmenet valamely új alakzatba az irány-, vagy a vezényszóban megjelölt ütegre történik, mely az eddigi járásmódot megtartja, vagy a vezényszóval esetleg elrendeltet veszi fel.

A többi üteg fokozott járásmódban vonul beosztásába. (234.)

Menetoszlopból valamely vonalalakzatba való előre-ejlődésnél a második üteg jobbra előre, a harmadik balra előre fejlődik. Ezen ütegeken belül a felvonulás jobbra illetőleg balra előre történik.

Előnyomulás a tüzelőállásba.

278. Az utánvezetéssel az egyik első tiszt bízandó meg.

Ha abban az időben, midőn az ütegparancsnokok előre sietnek a harcviszonyok még nincsenek felderítve, úgy hogy a felvonuló osztály oly helyzetbe jöhet, hogy az osztályparancsnok rendeleteit önállóan kénytelen megváltoztatni, — vagy nehéz előnyomulási viszonyoknál — akkor az egyik ütegparancsnok bízandó meg az osztály utánvezetésével. Ezen ütegparancsnok helyett az 1. tiszt lovagol előre az ütegparancsnok közegeivel az osztályparancsnokhoz.

Az ezred.

279. Két osztály egy parancsnok (ezredparancsnok) parancsnoksága alatt képezi az ezredet.

280. Az osztály részére adott határozványok értelemszerűen az ezrednél is érvényesek.

Alakzatok.

281. Ugyanazok mint az osztálynál.

«Vonalban»

az ezred saktáblaszerűen is mozoghat.

Osztálytérköz és távolság, ha más nem lett elrendelve, egyenlő az ütegtérközzel és távolsággal.

Alakzatváltoztatások.

282. Az ezrednek menetoszlopból előre való fejlődésénél az élosztály jobbra előre, a végosztály balra előre fejlődik.

Parancsadás és vezetés.

(271—273.)

283. A mozgás megkezdésekor az ezredparancsnokhoz mennek: Az ezredsegédtiszt, az ezredtrombitás és a páratlan számú ütegtől az első tiszt küldöncaltisztje, valamint a 3. számú távbeszélő járőrök. A páros számú üteg első tisztjeinek küldöncaltisztjai és 3. sz. távbeszélő-járőrei az osztályparancspokok rendelkezésére maradnak.

Előnyomulás a tüzelőállásba.

284. A 278. pont értelmében az ezredparancsnok a viszonyokhoz mérten gondoskodik az ezrednek egy törzstiszt, az osztályoknak egy osztálybeli ütegparancsnok által történő utánvezetéséről.

III. FEJEZET.

A harc.

A tüzérség hatásának és alkalmazásának jellemzése.

285. A tábori tüzérségnek minden körülmények között az a főfeladata, hogy a többi fegyvernemet, különösen a gyalogságot, a leghatásosabban támogassa.

Azáltal, hogy a lövegek egyes lövéseinek még nagy távolságra való nagy hatását és azok tüzelőgyorsaságát kihasználja, a tüzérség képesítve van arra, hogy az ellenséges csapatokat rövid idő alatt pusztító tűz alá vehesse úgy hogy semmiféle csapat sem mozoghat nyíltan, tömör alakzatban a lövegek hatáskörletében anélkül, hogy jelentékeny veszteséget ne szenvedne.

A tábori tüzérség jelentékeny mozgékonyága következtében meglepően léphet fel, hogy ezáltal hatását még fokozza.

A tüzérségi tűz rendszerint a harcviszonyoknak megfelelő s az ellenségnek pillanatnyilag legfontosabb része ellen irányuló, egymást követő, tűzzel való rajtaütéseket fog képezni.

Központias arc- és oldalazó-tűztől minden esetben nagy hatást várhatunk. Legalább rézsutos-tűzre mindig törekedjünk.

286. A tábori ágyús ütegek első sorban képesek arra, hogy minden szabadon álló, vagy kevésbé födött változó csapatcélok, valamint kevésbé ellentálló célok ellen hassanak.

287. A tábori tarackos ütegek különösen jól födött csapatcélok leküzdésére és ellentálló célok (erősebb falak, befödések) szétrombolására alkalmasak.

Ugy a tábori ágyús, mint a tábori tarackos ütegek gyorsan képesek a tüzelő állást elfoglalni s rövid időn belül tüzelő állást változtatni.

288. A lovas ütegek hatása ugyanolyan, mint az ágyús ütegeké, ezek elsősorban a lovasság működésének támogatására vannak hivatva. Kiváló mozgóképességük folytán a haremmező messze távol eső pontjaira eltolhatók.

289. A nehéz tarackos ütegek kiválóan pajzsos ütegek leküzdésére, nagyon ellentálló célok szétrombolására alkalmasak, ennél fogva megerősített állások és támaszpontok ellen alkalmazzuk, de jól födött csapatcélok ellen is alkalmazhatók.

290. A hegyi ágyús ütegek a legnehezebb hegyi terepen is képesek haladni. Sőt még útnélküli vidéken is — mászást kivéve — képesek a gyalogságot követni.

291. A hegyi tarackos ütegek hegyekben többnyire olyan utakhoz vannak kötve, melyeknek kocsizható szélessége legalább 1 m.*)

Hegyi háborúban a hegyi ágyús ütegeknek gyakran oly feladatokat is fog kelleni megoldani, amelyek tábori háborúnál a könnyű tábori tarackokra hárulnak;

*) Ugyanez érvényes a hegyi szállítókra berendezett tábori ágyúkra tábori és nehéz tarackokra nézve is.

a hegyi tarackos ütegek kénytelenek lesznek a nehéz tarackok feladatait is átvenni.

Tábori háborúban a hegyi ágyús és tarackos ütegek nehéz előnyomulási és harcterepnél előnyösen lesznek alkalmazhatók, hegyi ágyús ütegek különösen a gyalogsági harc kísérésére lesznek alkalmasak.

292. Megerősített állások elleni harcnál, sőt nyílt csatánál is a tábori és hegyi ütegeken kívül ostromlővegek is közreműködhetnek.

293. Az újkori irányzó eszközök berendezése és egyéb segédletek a tüzéséget fődött állásból való hatásra képesítik, hacsak a parancsnok ütegeivel megbízhatóan van összekötve, s ő vagy egy közege az üteg tüzét meg tudja figyelni.

Megbízható megfigyelés nélkül ne lőjjön a tüzéség.

294. A lövegek pontossága a saját csapataink fölött való ellövést a gyalogsági harc utolsó mozzanatainál is megengedi.

A pajzsokkal felszerelt lövegek kezelőlegénysége a gyalogság arctüze és a srápneltűz ellen részben fődve van.

Általános alapelvek.

295. Tüzerparancsnok a seregtestnél (csoportnál, oszlopnál) beosztott legmagasabb rangú tüzértiszt, nagyobb köteléknél rendszerint a tüzerdandárnok.

296. A tüzéség mindenkor a vezető szándékainak értelmében és szoros összefüggésben a többi fegyvernemekkel alkalmazandó, hogy az utóbbiak részére a harchoz legelőnyösebb feltételeket megszerezhessék.

297. A szabályzat csak általános útmutatásokat adhat a tüzérség harctevékenységeire, ezek tehát minden egyes esetben a mindenkori viszonyokhoz mértén alkalmazandók.

Alapos iskolázottság, érett harczászati ítélőképesység és a többi fegyvernem, különösen a gyalogság harcmódjának pontos ismerete a tüzérparancsnokok sikeres kezdeményező működésének elengedhetetlen előfeltételei.

Minden tüzértiszt kötelessége, hogy a Gyakorlati szabályzat a m. kir. honvéd gyalogság számára «Harc» fejezetének idevágó határozványait ismerje.

Hadseregtesteknek harcfeladatuk végrehajtására a szervezetileg kiutalt tüzérségi erő elvileg rendelkezésükre áll.

Különleges esetekben azok elosztását illetőleg szükséges változtatásokat az előljáró parancsnokság rendeli el.

Minden csapatvezető, kihez — tekintet nélkül arra, hogy már az előnyomulásnál vagy csak a harcban — tüzérség van beosztva, afölött egyedül és korlátlanul rendelkezik harcfeladatának megoldásánál. Ha az előljáró parancsnokság egy oszlophoz vagy csoporthoz beosztott tüzérség fölött a rendelkezési jogot főn akarja magának tartani, vagy avval időnkint rendelkezni akar, úgy ez határozottan megparancsolandó.

Ez az alapelv nem zárja ki azt, hogy minden tüzérparancsnok — amennyiben azt feladata megengedi — szomszédos csoportokat támogasson és annak tüzérségével együttesen működjön.

298. Némely helyzetben nem annyira a lövegek száma, mint inkább a megfigyelő helyek és tüzelő állások célszerű megválasztása és berendezése, hatásos tüzelés és csak ügyes, előregondoskodó tűzvezetés által elérhető, az ellenséges arcvonal mindenkor legfontosabb része ellen idejében eszközölt tűzősszpontosítás, végre a rendelkezésre álló lövészer mennyiség, biztosítandja az eredményt.

299. A tűzérységnek azt a képességét, hogy nagy távolságra is képes hatni, használjuk ki.

A harc változatos helyzeteinek nagy távolságra való megfigyelésének és saját magatartásunknak ahhoz való alkalmazásának nehézségei, valamint az erkölcsi tényező is szükségessé tehetik azonban, hogy a tűzérség az ellenséghez közelebb vonuljon.

Döntő pillanatokban, a tűzérség a leghatásosabb gyakorlatsági tűztől se rettenjen vissza.

300. Hogy több oldalról való hatást érhessünk el, a tűzérség alkalmazása szétválasztott csoportokban célszerű.

301. Ha a magasabb parancsnok, kinek több tűzérséggel ellátott csoport van alárendelve, az egységes harccél érdekében az elválasztott tűzérekők összműködését akarja elérni, ezt az alárendelt legmagasabb tűzérparancsnoknak idejében rendelje el és értesítje azokat a csoport parancsnokokat, kiknek tűzérségét ily célból igénybe veszi.

302. Nagyobb tűzértetek egységes alkalmazásánál, a tűzercsoportok s azokon belől az osztályok (ütegek, ütegekötelőken kívül álló szakaszok) képezik a rendelkezési egységeket.

A tüzérlandárok és csapattestek számukkal, tüzérsz csoportok parancsnokuk nevével, az osztályok és alosztályok számukkal és csapattestük számával nevezendők meg.

303. A tüzérparancsnok állóhelyét azon résznél válassza, mely a fontosabb feladatot oldja meg.

A tüzérség beosztása a harchoz való előnyomulásnál.

304. A tüzérség beosztását a harchoz való előnyomulásnál, a Szolg. szab., II. rész, 108 pontjának határozványai alapján a csapatvezető szabályozza.

305. A harc oszlopához tartozó lövészeres kocsikat (lövészeres márhásállatokat) semmi körülmények között sem szabad azoktól elválasztanunk.

306. A lövészeres oszlopok felosztását a csapatvezető (oszlopparancsnok) rendeli el. (Sz. sz. II. r. 387.) A lövészeres oszlopok beosztása menetközben, amennyire lehet, készítse elő azok felhasználását a harcban.

A tüzérparancsnok magatartása.

307. Ütközetmeneteknél a tüzérparancsnok, ha más nem rendeltetett el, a föltétlenül szükséges közegekkel, a csapatvezető (oszlopparancsnok) törzsében lovagol. (Sz. sz. II. rész 8.) Amidőn a tüzérparancsnok a csapatvezetőtől eltávozik, annál lehetőleg egy közegét hagyja vissza.

308. Azok a közegek, kikre a tüzérparancsnoknak nincs föltétlenül szüksége és a részére kirendelt de még nem alkalmazott tüzér- és távbeszélő járőrök, zárkózva előre (hátra) menetnél az oszlop (elővéd, hátvéd) tüzérség élén (végen) menetelnek.

A főcsapatnál (egy oszloprésznél) beosztott tüzéség legmagasabb (rangban legidősebb) parancsnoka, a főcsapat (oszloprész) parancsnokánál lovagol.

A többi parancsnokok (ütegpáncsnoktól fölfele) csapattestük élén lovagolnak, azok közegei, ütegek szerint csoportosítva, parancsnokukat követik.

309. A tüzerparancsnokot az általános helyzetről és a csapatvezető (oszlop vagy csoport parancsnokok) szándékáról ez utóbbi tájékoztassa, de a tüzerparancsnok kezdeményező módon maga is gondoskodik saját tájékoztatásáról. Másrészt minden tüzerparancsnok kötelessége, hogy alparancsnokait a harcászati helyzetről és a kapott feladat felől tájékoztassa.

A tüzerparancsnok a vezető szemrevételezésein részt vesz s ez alkalommal különösen azokat a terepszakaszokat figyeli meg, melyek a tüzéség tevékenységére fontossággal bírhatnak.

Kötelessége, hogy a tüzéség alkalmazására, valamint a lövészeresoszlopok kiutalására vonatkozó intézkedésekre nézve javaslatait idejekorán megtegye, ő gondoskodik a tüzéségi felderítés idejekorán való bevezetéséről, a legközelebb szükséges összeköttetések létesítéséről és később szükségessé vállók előkészítéséről; kérelmet intéz a megfigyelésre előnyös pontok, azután azon területek biztosítása, vagy még birtokba vétele iránt is, melyekből a tüzéség a vezető szándékainak azonnal — vagy előreláthatólag a harc folyamán — legjobban felelhet meg.

310. Minden tüzerparancsnok kötetes saját vagy tudomására hozott észleléseket és híreket az ellenségről valamint változásokat a harc helyzetben, mindazoknak az előjáróknak és szomszédos kötelekeknek jelenteni, illetőleg tudomására hozni, kikre nézve azok fontossággal bírhatnak.

311. A tűzérparancsnok az alárendelt csapatoktól veszi a felderítéshez, parancsok és jelentések közvetítéséhez, távbeszélő és optikai összeköttetések létesítéséhez és a megfigyeléshez szükséges közegeket.

312. Az ütközet kezdetén minden tűzérparancsnok csapatvezetőjétől (csoporth-, oszlopparancsnokától) parancsot kap a tűzérség alkalmazására, illetőleg utasításokat annak felosztására a csoportokra.

A tűzérség alkalmazására adott parancs az általa legközelebb megoldandó feladatokat, azután általánosságban azokat a területeket határozza meg, melyekből a tűzérségnek hatnia kell és esetleg határozványokat tartalmaz a tűzércsoporthok egységes vezetésére és a tüzelés megkezdésére nézve is.

313. A felálló helyek kiutalása (az állások kiválasztása) a célterületek (célok, célszakaszok) felosztása a kapott feladatnak megfelelően és a további tűzvezetés, a tűzérparancsnok kötelessége.

314. Ütközet alatt a csapatvezető szabályozza, esetről-esetre adott parancsokkal, a tűzérség további tevékenységet. A kötelek szükségossé váló szabályozása a tűzérparancsnok kötelessége.

Ha az ütközet folyamán a helyzet a tűzérparancsnoktól gyors közbelépést követel, akkor ő n á l l ó cselekvés, k ö t e l e s s é g g é válik. (Előnyös célok megjelenése, valamely döntés bekövetkezése, alkalom szomszédos csoportok támogatására.).

Tűzérfelderítés, megfigyelés és összeköttetés.

315. Az idejében bevezetett és az ellenség viszonyait lehetőleg pontosan megállapító felderítés, az eredményre döntő befolyással bír.

A tüzérfelderítés legfontosabb feladatait a Szolg. szab. II. r. 39. §-a tartalmazza.

316. A tüzérjárőröket (egyes lovasokat) rendszerint a következőképen alkalmazzuk:

1. mint terepkutatókat, az útviszonyok, az előnyomulóterület és az előrelátható saját tüzelőállatok szemrevételezésére;

2. mint célfelderítőket, a cél mineműségének és helyzetének, különösen az ellenséges lövegeknek megállapítására;

3. mint kisegítőfigyelőket, saját hatásunk megfigyelésére és az erre vonatkozó adatok közvetítésére;

4. a legelülső harcvonallal való összeköttetésre, a célból, hogy saját tüzéségi tűzünket a legelülső vonalban harcoló gyalogság szükségletének megfelelően szabályozzuk; ezek esetleg oly harc helyzetek tisztázására is szolgálnak, amelyeket a parancsnok felállításából megítélni nem képes;

5. mint kutatókat, az oldalak és a hát megfigyelésére;

6. összekötő szolgálatra.

Elvül szolgáljon, hogy a járőrök egy meghatározott feladatot kapjanak, többet csak akkor, ha azok időben egymás után oldhatók meg.

Nagyobb kötelekben a tüzérjárőrök kiküldésénél vegyük figyelembe, hogy az ütközet kezdetekor legalább egy járőr, későbbi alkalmazás céljából, a tüzérparancsnok rendelkezésére maradjon.

317. A tüzértestek parancsnokai (osztályparancsnoktól felfelé) az ütközetmenet kezdetekor meghatározzák azokat a tüzérjárőröket, melyek az ő rendelkezésükre maradnak.

Az oldaloszlopokhoz beosztott tüzersegnek, valamint lehetőség szerint, a biztosító csapatok tüzersegének tüzerjárőrei azoknál meghagyandók.

318. Parancsadás. A tüzerjárőröknek adandó parancs többnyire az ellenség és saját helyzetfelőli tájékoztatáson kívül a megoldandó feladat megjelölésére szorul. Például: Őn mint »célfelderítő« lovagol el, vagy: Őn az előjárőrrel lovagol mint »terepkutató«; ha ez nem volna elegendő, akkor meghatározott meghagyásokat adjunk.

Hogy a tüzerjárőröknek adandó parancsnál időt nyerjünk, azokat már alkalmazásuk előtt folytonosan tájékoztassuk úgy az ellenség viszonyairól, mint saját helyzetünkről, valamint serkentsük őket arra, hogy a tekintetbe jövő terepet a térképen tanulmányozzák.

319. A célfelderítőket általában oly korán küldjük el, hogy azok a biztosítócsapatok ütközet fejlődését, a terepben már tájékozva, figyelhessék meg.

Előkészített állások ellen a célfelderítőket ugyancsak lehetőleg korán küldjük ki, mert a célok megállapítása hosszadalmas megfigyelést igényel.

Erős tüzersegnél többnyire két szabványos járőrt egységes vezénylet alatt küldjük ki, hogy az egyidejű és egységesen vezetett megfigyelést több állóhelyről tegyük lehetővé.

A tüzelő állások kiválasztása és berendezése.

320. A tüzelő állás kiválasztása első sorban a feladattól, a harcászati helyzetből, továbbá a tereptől, valamint a kölcsönös erőviszonytól függ. De befolyásolja azt az ütegek állapota is, a személy-

zet (főleg a tisztesek) és a lovak, valamint az irányzó és összekötő eszközökre való tekintettel.

Tekintettel a legközelebb megoldandó és az előre-láthatólag következő feladatokra, a tüzerparancsnok kötelességei:

Saját megfigyelő helyének, az alárendelt tüzer-csoportok (ütegek), a lépcsők és az esetleg kiutalt lövés-szeresoszloprészek állásterületének megválasztása;

gondoskodás a folytonos célfelderítésről és a lövések megfigyeléséről, az előnyomuló utak és tüzelő állások biztosításáról;

az állásterületek (állások) és az odavezető előnyomuló utak szemrevételezése;

gondoskodás az összeköttetésről vezetőjével (parancsnokával) és a szomszédos csapatokkal, azután az alparancsnokok megfigyelő helyeivel (magokkal az ütegekkel);

az alparancsnokok, valamint magok az ütegek előre-hívása időpontjának és sorrendjének megállapítása;

gondoskodása az előre hívott parancsnokok és az előnyomuló ütegek megbízható vezetéséről.

Az ütegek megérkezéseig rendelkezésre álló időt a megfigyelőhely és az összeköttetések berendezése, valamint a lövegállások megjelölésére teljesen használjuk ki; ehhez a közegek és az esetleg már beérkezett alparancsnokok munkamegosztó alkalmazása szükséges.

Míg a magasabb tüzerparancsnok csak arra szorítkozhat, hogy az alája rendelt csoportok felállítási területét és megoldandó feladatait határozza meg, addig ütegparancsnokig bezárólag, az alparancsnokok kötelessége, hogy a tüzelő-

állás elfoglalásának előmunkálatait részletesebben hajtják végre.

Kerüljük el, hogy a kilátásba vett tüzelőállást az ellenségnek már a szemrevételezéssel eláruljuk. Ez okból a parancsnokok és azok közegei minden fedezéket lehetőleg használják ki és a tüzelőállás, a megfigyelő helyek stb. kiszemelésénél akként viselkedjenek, hogy az ellenség figyelme e pontokra ne irányuljon.

321. Saját kezdeményezésünknek az ütközetben való biztosítására szükséges, hogy a tüzéséget oly gyorsan amint csak lehet, arra a területre hozzuk, ahonnan annak hatnia kell, vagy ahonnan későbbi alkalmazásánál az eltolás könnyen végrehajtható.

Ütegek, melyek azonnali működése esetleg nem lett elrendelve, le- vagy felkapcsolva, készütségben maradnak, hogy azok vagy ujonnan feltűnő, vagy már tűz alá vett célok ellen, a tűzhatás támogatására, helyből vagy megfelelő eltolás után, hatni tudjanak.

Több oszlopban való egyidejű előnyomulás a tüzéség fejlődését gyorsítja.

Az arcirány meghatározásánál legyünk tekintettel az előre látható célváltoztatásokra.

Törekedjünk arra, hogy a harcterületet és a közeli előterepet lehetőleg uraljuk, hogy az ütegek fejlődésére elegendő terület fölött rendelkezünk s hogy a viszonyok az oda- és elhajtáshoz előnyösek legyenek.

322. Födött tüzelőállások, amelyeknél az ellenség még a torkolattűzet sem veheti észre, megnehezítik saját tüzéségünk megtalálását és leküzdését, nagyobb függetlenséget biztosítanak a tereptől az állás kiválasztása tekintetében, megkönnyítik a lövészerpótlást és a közlekedést az ütegekben és azok mögött. Többnyire

lehetővé teszik az állások észrevétlen elhagyását és ez által nemcsak az állásváltoztatást az eddigi harcterületen belül könnyítik meg, hanem lehetővé teszik még ütegek eltolását más csoportok harcterületére is. Azonban biztos összeköttetést feltételeznek a többnyire távol álló ütegparancsnokok, illetve megfigyelő segédek és az ütegek között. Úgy szintén megnehezítik a félig födött vagy nyílt állásokba való átmenetelt is.

323. Nyílt tüzelőállások a lövőterület szabad áttekinthetőségének előnyével bírnak s rendszeren fölöslegessé teszik az ütegek összeköttetési eszközeinek használatát.

324. Félig födött tüzelőállások a födött és nyílt állások előnyeit egyesítsek, anélkül, hogy azok minden hátrányával bírnának.

325. Nyílt és félig födött állásokat lehetőleg idejében leplezni kell.

Leplezetlen állásoknál az ütegek lehetőleg kevésbé emelkedjenek ki a háttérből.

326. Mesterséges födözékek. Természetes födözékek hiányában ilyenek előállítására mindenkor törekedjünk. Rézsutos és oldalazó tűz elleni födözetre különös figyelmet fordítsunk.

327. Űgyesen elhelyezett megtévesztő építmények előnyösek lehetnek.

Néha, ha egyes lövegeket oly területeken mutatunk, ahonnan a tüzérség főerejével hatni nem szándékozunk, megtéveszthetjük az ellenséget, azt a tüzelés idő előtti megkezdésére s ez által állásának elárulására készíthetjük.

328. A tüzérség összes előre látható feladatai lehetőleg hosszabb időn át egy és ugyanazon állásokból

legyenek megoldhatók. Ennélfogva már az első állást ezen alapelvnek megfelelően válasszuk.

Az ellenséges tüzéség leküzdésénél, erődívenyek, helységek. stb. lödőzésénél, főleg közvetett tüzet alkalmazunk; egy része a tüzéségnek azonban mindig készen legyen arra, hogy a közvetlen tüzre gyorsan áttérhessen.

Pödözék nélküli terepen s ha a harc helyzet gyors tüzmegnyitást követel, a közvetlen tűz válik szabállyá.

A harc döntő mozzanataiban, valamint az üldözésnél az ütegek nagyobb száma közvetlen tüzet fog alkalmazni.

A nehéz tarackos ütegek is, amelyek a tűzharcot túlnyomóan fődött állásból hajtják végre, ezeket azonnal elhagyni kötelesek, ha azokból nem tudnak kellőképen hatni.

Előnyomulás a tüzelő állásba és annak elfoglalása.

329. A tüzelő állást gyorsan és lehetőleg fődötten elérni, a legnagyobb fontossággal bír. A közlekedő utak lehetőleg kihasználandók.

Az áthatolást oly területeken, amelyek az ellenséges tűzben levő osztagok mögött fekszenek, lehetőleg kerüljük.

Az utánvezető tisztek a kapott parancsok értelmében, önállóan cselekedjenek, a terepet a közelebbi körletben kutatóknak az arcvonal elé és az oldalakba való kiküldése által, derítsék fel. Ha szükséges, az összeköttetést az előre lovagolt parancsnokkal is, minden eszköz felhasználása mellett, keresse fel.

Ellenséges tűzkörletben és nyílt, át nem szeldelt terepen, sebes járásmódban, vonalban kell előnyomulni.

Nyílt, erős ellenséges tűz által uralt tereprészeken félészakaszonként, szabálytalan térközökkel, különböző utakon hatoljunk át.

Hosszabb oldalmozgások ellenséges tűzben, ha el nem kerülhetők, menetoszlopban és gyors járásmódban hajtandók végre.

Utakat, amelyeken egy járomű elakadása a következők gyors továbbhaladását megakadályozzák, lehetőleg kerüljük.

Kisebb akadályokon több helyütt akként hatoljunk át, hogy a csapat mozgása lehetőleg esekély fenakadást szenvedjen.

330. A bevonulást az állásba lehetőleg földötten hajtjuk végre. Ha ennek ellenséges tűzben vagy az ellenség által láthatóan kell történnie, akkor a leggyorsabb járásmódban. Áruló porfellegképződés a lépés járásmód felvételére kényszeríthet. Ahol megengedhető — támadás megerősített állásokra — a sötétség kihasználható.

331. Lövészeres oszlopok (lépesők) a körülményekhez képest megosztva, vagy egyesítve, földötten, s ha lehetséges, a tüzelőállástól 600 lépésnél nem távolabb, állítandók fel. Ezek összeköttetését a tüzelő ütegekkel minden eszköz felhasználásával készítsük elő és tartsuk fenn.

A csapatvezető (oszloposoortparancsnok) tudatja a tüzérparancsnokkal a lövészertelepek (oszlopok) felállítási helyét a harcban, aki erről alparancsnokait értesíti.

Lövészertelepek (lövészeres oszlopok, lépesők, mozdonyok) lehetőleg a közlekedő utak mellé állítandók fel. Ahol ez nem lehetséges, ott az út egyik fele szabadon hagyandó.

Állásváltztatás.

332. Minden állásváltztatás megszakítja saját tüzelőtevékenységünket; a harc folyamán tehát állásváltztatást csak akkor hajtsunk végre, ha általa kimondottan előnyöket érhetünk el.

A tűzérparancsnok a neki szükségesnek látszó állásváltztatást az előljáró vezetőnél javaslatba hozza, de már előzőleg akként gondoskodik a harcviszonyok folytán előrelátható állásváltztatásokról, hogy a jövő állás területéről az ellenség megfigyelése idejében bevezetve legyen és úgy az új állás, mint az odavezető előnyömmű utak szemrevételezve legyenek.

A tűzérttest nagysága, mely az állásváltztatásnál tekintetbe jön, a csoportosítás módja az új állásban, a terepviszonyok és a harcászati helyzet lesznek arra mérvadók, hogy ezeket az előkészítéseket csak a felderítőkre bizzuk-e, vagy hogy e célból külön szemrevételező csoportokat, idősebb főtisztek vagy törzstisztek vezetése alatt alkalmazzunk-e.

Továbbá gondoskodnunk kell arról is, hogy az állásváltztatás a harc helyzetnek megfelelő helyes időben és lehetőleg az ellenségtől észrevétlenül hajtassék végre.

A tüzelőállás elhagyásakor a harcos üteg lehetőleg a teljes lövészerkészlet fölött rendelkezék.

333. Ha utasítások kimaradnak s a harcmenete gyors, önálló elhatározást követel, akkor a tűzérparancsnok az állásváltztatást saját felelősségére hajtsa végre s jelentse azt.

Hogy az állásváltztatás egyszerre vagy lépcsősen hajtandó-e végre s mily erős legyen egy-egy lépcső, az a harc- és terepviszonyoktól függ.

Az állás elhagyása lehetőleg ne közvetlenül az ellenséges lövőirányban, hanem csak egy fődötten végrehajtandó eltolás után oldalra, történjen.

Hogy a terep fődözékeit kihasználhassuk és egy új állást észrevétlenül érthessünk el, még kerülőutaktól se idegenkedjünk. Ha azonban a harc helyzet kiméletlen előnyomulást követel, akkor a leggyorsabb módon, tekintet nélkül az ellenséges tűzre, hajtunk az új állásba.

Csak ha egy ellenséges tűzben végrehajtott állásváltztatás következtében az ütegek elkertülhetetlenül letörnének, lehet az állásváltztatást egy később kínálkozó előnyösebb harc helyzetig elhalasztani.

334. A lövészeres oszlopok (lépcsők) parancsnokai gondoskodjanak arról, hogy az összeköttetés az ütegekkel soha meg ne szakadjon. Ha az állásváltztatásra nem kapnak idejében parancsot, akkor a mozgást önállóan kezdjek meg. Állásváltztatás közben a fődözékek kihasználását illetőleg az ütegek részére adott határozványok érvényesek.

A lövészeres oszlopok (lépcsők) parancsnokai új felállítási helyüket azonnal jelentik előljáró parancsnokaiknak.

Állásváltztatásnál hátrafelé a lépcsők és az esetleg kiutalt lövészeres oszlopok előre küldendők.

335. Az állást, tökéletes lövészerhiánya miatt, csak a vezető határozott parancsára szabad elhagyni.

Tűzvezetés.

Általános alapelvek.

336. A haremenet és az összhatás szakadatlan megfigyelése a célszerű tűzvezetés lényeges feltétele; ez megkönnyíti a helyzet megítélését, lehetővé teszi, hogy az ellenség szándékát idejében felismerjünk és megnehezítsük az ellenséges meglepetéseket.

A tűzérparancsnok tehát a haremező állandó megfigyeléséről gondoskodik.

Az alparancsnokok e tekintetben a leghathatósabban működjenek közre.

337. A nagy hordtávolság, valamint az irányzó és összeköttetési eszközök az ütegek tűzvezetését messze távol fekvő megfigyelőhelyekről is lehetővé teszik oly célok ellen, melyek a tüzelő ütegtől nem láthatók.

A nagy hordtávolság és a srappellek jelentékeny mélységi hatása teszik lehetővé, hogy célokat, melyeknek egyedül arebeli lődözése csak esakély sikert ígér, más hareterületeken levő ütegek részsutos és oldalazó tűzének közreműködésével, sokkal rövidebb idő alatt nagyon hatásosan leküzdhetünk.

A fölényes tűzérhatást tehát, az összeköttetési eszközök kifogástalan működését feltételezve, tűzértömegek képzése nélkül is, területileg távol elválasztott tűzérsoportok tűzének egyesítése által is elérhetjük. Ezen időközti odavonását egyes harcesoportok tűzérhatásának, a csapatvezető rendeli el, a szükséges ogységes tűzvezetés kellő időben való előkészítése és végrehajtása az erre kijelölt tűzérparancsnok kötelessége.

338. A vezető szándéka lesz mérvadó arra, hogy a tüzmegkezdés időpontjának kiválasztását magának tartja-e fenn, azt részben vagy egészben a tűzérparancsnokra bizza-e, vagy hogy erre külön parancsokat ad-e.

339. A tűzérparancsnokok, mielőtt a harcelyeztetből felismerhető, hogy az ütegek melyikének lesz nagyobb lövészerszükséglete, kérjék lövészeres telepek részeinek a kiutalását és a már kiutalt lövészeres oszlopokat az ütegekre, az előreláthatólag rájuk eső feladatok szerint idejében osszák fel.

Harcászati tűzvezetés.

340. A tűzérparancsnok gondoskodik a vezető (csoporthparancsnok) szándéka és a tűzérség tevékenysége közötti folytonos összhang fentartásáról.

341. Az egységes tűzvezetés céljából neki alárendelt tűzéresoportoknak (önálló ütegeknek, szakaszoknak) a megfigyelő-területeket akként utalja ki, hogy az egész, az ellenség részére tekintetbe jövő harcterület, a legelőnyösebb irányból megfigyelhető és pásztázható legyen.

342. A kiutalt megfigyelő-területen belül a célokat azok fontossága és a várható hatás szerint az ütegpárancsnok önállóan választja, ha a tűzéresoport-parancsnok tekintettel a tűzősszpontosításra vagy meghatározott célok kiutalására parancsot nem ad.

343. Mindig azok a célok választandók, melyeknek leküzdése a gyalogság sikerének előmozdítására szükségesnek látszik.

Ezen alapelvnek megfelelően, a harcviszonyokhoz képest vagy összes tűzérségünket az ellenséges ütegek bénítására alkalmazzuk, vagy csak egyik része tűzér-

ségünknek fogja az ellenséges ütegeket féken tartani, míg másik része, a körülményekhez képest az egész tűzértség is, az ellenséges gyalogság mindenkor legfontosabb részét veszi tűz alá, mert csak az utóbbinak leküzdése biztosítja a végleges sikert.

A tűzértségnek eme, a haremozzanatokhoz illeszkedő arányban való megosztása, a tűzérparancsnok legnehezebb és legfontosabb tevékenysége.

Magasabb törzsek, megfigyelőhelyek és légi járművek lödözésére minden alkalom felhasználandó.

Gyakran, különösen nagyobb kötelekben ajánlatos, ha mindjárt a harc kezdetén egyes ütegeket kijelölünk, amelyek feltűnő légi járműveket azonnal tűz alá vegyenek s ehhez az előkészületeket megtegyék.

344. Az ellenség ama részei ellen, amelyek leginkább éreztetik magukat és oly szakaszok ellen, melyekben a döntést keressük, a tűzgyorsaság fokozódásával és tűzösszpontosítással fölényes tűzhatásra törekedjünk.

Több területileg elválasztott tűzerecsport (vagy csoportok részeinek) tűzösszpontosításához a tűzvezető tűzérparancsnok határozza meg a lödözendő célokat és a leküzdés módját. A tűzösszpontosítás akként készítendő elő, hogy az a helyes időpontban legyen végrehajtható.

345. A tűzértség mindenkor készen legyen arra, hogy tüzet egyik célról a másikra egészen vagy részben, gyorsan és rajtaütve átvihesse.

346. Döntő pillanatokbana tűzérparancsnok ne riadjon vissza a felelősségtől és még utolsó lövészerkészletét is használja fel, ha ezáltal a döntéshez hozzájárulhat.

Lövészaki tűzvezetés.

347. A lövészaki tűzvezetés személyesítője az ütegparancsnok.

348. A parancsadás egyszerűsítése végett előnyös, ha a tüzérparancsnoknak, és a csoportparancsnokoknak legalább egy alparancsnokkal közös megfigyelő helyök van.

349. Ama ütegek részére, melyeknek parancsnokai nem figyelhetnek meg magok, egy-egy kisegítő figyelő szükséges, ez rendszerint a cél lődözésének tartamára az ütegparancsnoknak rendeltetik alá, akivel optikailag, ha lehetséges távbeszélő útján összekötendő.

A megfigyelés kiegészítésére azonban csoportonként egy megfigyelő elegendő, amely e célból a tüzerescsoportparancsnokkal távbeszélő útján, vagy optikai összeköttetésbe lépjen.

Ha több kisegítő van egy és ugyanazon megfigyelő helyen, akkor a rangban legidősebb szabályozza a megfigyelést, amennyiben e célból egy tisztet külön ki nem rendeltek.

Az öntevékeny kölesönös kisegítő megfigyelésre a tüzerescsoportparancsnokok (ütegparancsnokok) valamint a megfigyelők is kötelesek.

350. A tűzharc alatt a tüzérparancsnokok (nagyobb kötelekben, az ezred- és osztályparancsnokok is) figyeljenek arra, hogy az egyes ütegek a célokat helyesen válasszák, figyeljék meg a tűz tartamát és gyorsaságát, valamint ügyeljenek arra, hogy a lövészerfogyasztás a célok fontosságához és a harchelyzethez alkalmaztassék. Azonnal lépjenek közbe, mihelyt ezt a megfelelő hatás elérése és a lövészerrel való szükséges gazdálkodás megkövetelik.

351. Az ütegparancsnokok önállósága a nekik kiutalt feladatok lövészaki végrehajtásában lehetőleg megőrandó.

352. A hatásos tűzösszpontosítás a harcászatilag helyes pillanatban, kellő időben való és jól átgondolt előkészítést követel. Ehhez az előkészítéshez tartozik: a gondoskodás a megfigyelésről és összeköttetésről, a lövéelemek meghatározása, és ha lehetséges a tűzösszpontosítás időpontjának közlése, valamint a pontos célkiutalás.

A lövéelemek meghatározása legegyszerűbben már az előbbi tüzeles folyamán az ütegek külön meghatározott szakaszai vagy lövegei által történhet.

A belövés szabályozása a tüzérparancsnok és tüzércsoportparancsnokok kötelessége mindazokban az esetekben, midőn egyidejű belövésnél egy közös célszakaszra, és kereszttüznél a belövés kezdetén, a lövések összetéveszthetők; ez történhet például a tüzelő ütegek sorrendjének meghatározásával, minden második ütegnek össztűzzel való belövésével, vagy hosszú lövésből kiindulva csak egy üteg, vagy minden csoport egy ütegének belövésével, vagy az által, hogy míg az egyik üteg gránátot, addig a másik srappelt tüzel stb.

A tűzösszpontosítás időpontja valamely összeköttető vagy értesítő eszköz útján rendelkezhető, vagy azt a gyalogsági tűzharc hirtelen heves duzzadása is megadhatja.

A célkiutalás történhet: vonatkozó pontokkal ellátott vázlatok alapján; egyes lövések leadása által a célszakaszok határainak megjelölésére vagy irányjelző össztűzekkel.

Támadás.

353. A tűzértségnek az a feladata a támadásnál, hogy a gyalogságnak az utat előre egyengesse, s hogy annak hatásos és gyors közbelépésével minden nagyobb gyalogsági harcnál rendszerint ismételtlen előforduló harc-váltságok leküzdését lehetővé tegye.

354. A tűzértség rendszeren hatásosan leküzdhető célokat csak akkor talál, midőn saját gyalogsága az ellenséget már kényszerítette arra, hogy magát megmutassa. Ezen időpontig a tűzértség hatásos tüzenek a tüzerjárőrök (célfelderítők, kisegítő megfigyelők) tevékenységére különösen szüksége lesz.

355. A harc bevezetésekor a tűzértség keresni fogja az alkalmat arra, hogy az ellenséget meglepje, hogy ezáltal a gyalogságnak a támadáshoz előnyös viszonyokat teremtsen és az ellenség viszonyainak felderítéséhez hozzájáruljon.

356. A tűzértség mindenkor törekedjék arra, hogy a harcterületet több irányból, részsut vagy hosszantozva vegye tűz alá. (E—5. 589.)

Az archan tüzelő tűzértség ne csak saját csoportjának harcát támogassa, hanem legyen képes arra is, hogy tüzével az átkarolásra kijelölt erők feladatát is megkönnyítse. Az átkarolólag támadó erők tűzértsége pedig hasonlóképen igyekezzék oly állásokba jutni, melyekből lehetőleg részsut tüzelhet a támadó területre akkor is, ha ezek az erők a gyalogsági támadást archan volnának kénytelenek végrehajtani. (E—5. 595.)

Az ezen célból szükséges tüzelőállások elérése a tűzértségnek mindjárt kezdettől fogva az egyes csoport-

tokra való felosztása által készítendő elő, hogy későbbi időtrabló és gyakran nagyon veszteséges eltolás elkerülhető legyen. (E—5. 591.)

357. Mialatt a gyalogság a tüzelés általános megkezdéséig előnyomul, a támadó tüzérsgnek az a feladata, hogy a gyalogsági támadást hatásosan előkészítse és a gyalogság előnyomulását támogassa.

E feladat végrehajtása többnyire az ellenséges tüzérsg leküzdését követeli.

A támadó tüzérsg igyekezzon az ellenséges tüzérsgnek különösen azon részét leküzdni, mely a főtámadó terület ellen képes hatni.

358. Az ügyesen felállított tüzérsg hatásos leküzdése azonban csakis legalább két irányból jövő tűz egyesítése által érhető el. Ez megköveteli az egységes tűzvezetést, miért is a csapatvezető már a támadás ezen mozzanatában egy tüzerparancsnoknak különböző tüzer csoport utégeit alárendelheti.

Füdüttön álló utégeket, melyeket még a kisegítő figyelők sem láthatnak, leküzdni akarni, kilátás nélküli vállalkozás. Minden eszközzel igyekeznünk kell, hogy ezeket az utégeket megtaláljuk.

359. Mihelyt az ellenséges gyalogság a tűzharcot felveszi, az utégek túlnyomóan, ha szükséges az egész tüzérsg, az ellen küzdjön. A harcscsoportnak kiutalt utégek saját csoportjuk feladatát támogatják.

E célból az utégek a nekik kiutalt célterületen az ellenséges gyalogság magatartását pontosan figyeljék meg. Az ellenség előnyomuló részei ellentállhatlan tűz alá veendők.

Saját gyalogsága rajvonalainak a szökellések sikeréhez szükséges feltételeket a tűzéréség azáltal teremtsen meg, hogy a szemben álló ellenséges arcvonalrészeket meglepő erős tűzzel tartsa féken.

360. Űtegek, amelyek a csapatvezető által kijelölt tűzérparancsnok egységes vezetése alatt állnak, a csapatvezető szándékai értelmében hatnak és a viszonyokhoz mérten az ellenséges tűzéréség leküzdésére, vagy a kiválasztott betörőterület lödőzésére alkalmaztatnak.

Ellenséges Űtegek, amelyek saját gyalogságunk előnyomulását gátolják, lehetőleg oldalazó tűzzel tartandók féken.

A tűzéréség tüzelőtevékenységének folytonos hozzáilleszkedése a gyalogsági harchoz, kevésbé áttekinthető terepnél, a gyalogság közléseinek kiegészítése céljából különleges, a gyalogsággal előnyomuló tűzérjárőrök alkalmazását követeli meg.

Ezek a járőrök saját tűzéréségünk hatásáról, valamint oly célokról jelentenek, amelyek az előnyomulás érdekében leküzdendők, vagy amelyek lödözése különös hatást ígér.

Ha az ellenséges tűzéréség leküzdve, annak tüze mérsékelve van, ha saját gyalogságunk az ellenséghez közeli távolságra beérkezett, akkor az összes Űtegek erőteljesen, lehetőleg átkarolóan tüzeljenek az ellenség aina részei ellen, amelyek ellen a főtámadás irányul.

361. E mellett egyes Űtegek mindenkor készen legyenek arra, hogy gyors célváltoztatással ellenséges előtöréseket saját gyalogságunk oldala ellen leküzdjenek.

Az ellenséges tűzéréség leküzdését, amennyire az szükséges, egyes Űtegek folytassák vagy ismét vegyék fel.

362. Hogy a támadásnál támaszul szolgáljanak, esetleg fenakadt előnyomulásba új életet öntsenek, a

gyalogság által kivívott eredményt gyorsan biztosítsák és annak esetleges visszaesapásoknál erős támaszt adjanak, ajánlatos lesz ott, ahol erre a terület és terepviszonyok előnyösek, elrendelni, hogy egyes ütegek, bensőbb kapcsolatban a gyalogsággal, előnyomuljanak és a betörő területnek különösen ama része ellen tüzeljenek, amelyből az ellenhatás a legerősebb.

E feladat teljesítésére első sorban a csoportoknak kiutalt tűzértség van hivatva. Hegyi lövegek erre különösen alkalmasak (E—5—611).

363. A tűzérzési tűz föltétlenül az állásba való betörésig folytatandó.

Oly ütegek, amelyek tüzükkal a támadó csapatokat túlságosan veszélyeztetnék, ellenséges tartalékok, valamint az ellenséges tűzértség ellen tüzeljenek, legyenek azonban mindig készen arra, hogy visszaesapásokat leküzdjenek.

Ebben az időpontban a legnagyobb fontossággal bír, hogy a legelőlső gyalogsági vonalakban tűzerjárőrök legyenek.

364. Ha a támadás sikerül, akkor a tűzértség egy része nélkül, hogy parancsokra várna, gyorsan az elfoglalt állásba előre siet.

Néhány üteg célszerűen az elfoglalt tárgytól oldalt vezethető előre.

A többi üteg a tüzelést a visszavonuló ellenség, valamint annak esetleg meglepetésszerűen fellépő ütegei ellen folytatja és a kiküzdött eredményt visszaesapás ellen biztosítja.

Ezek az elül levő ütegeket lehetőleg nem sokára kövessék (E—5, 620).

Első sorban az ellenség még zárt és rendben levő osztagai lődözendők.

365. Ha a támadás nem sikerül, akkor a tűzértség, veszteséggel nem törődve, önfeláldozóan addig marad az állásban, míg az ellenség oda be nem hatol, hogy saját csapatjainak a gyülekezést lehetővé tegye és a csapatvezetőnek időt és alkalmat szerezzen új intézkedésekre.

366. Nagyobb harcokban ritkán hozza meg egy támadás a végső döntést. Egy új, egészen más jellegű harcselekmény következhet. Fontos, hogy a csapatok a kötelekek rendezésével és megfelelő tagozással a megváltozott és gyakran azonnal át nem tekinthető viszonyokhoz gyorsan alkalmazkodjanak (E—5, 621).

367. A támadás utolsó mozzanataiban a vezetés leggyakrabban lehetetlenné válik. Bátorónálló cselekvés vagy szívós kitartás, a tűzértség kötelessége.

Találkozó harc.

368. Valamely ugyancsak előnyomuló ellenféllel való összelitkőzésnél — találkozó harc — az oszlopok elővédeinél beosztott (először hareba vetett) ütegek igyekezzenek gyors és határozott fellépéssel, széles arcvonalból az ellenséget meglepni, az előnyomulásban lődözni, azt időelőtti fejlődésre kényszeríteni s abban zavarni, valamint őt a saját szándékunk felől megtéveszteni. Ez által fogja a tűzértség saját előcsapatait az előrehaladásban vagy a már elfoglalt terep megtartásában támogatni, előnyös föltételeket fog teremteni a főerők harcbevetésére és tüze által az ellenfél felderítéséhez hozzá fog járulni (E—5, 632).

369. Az elővéd tűzérsege abban az igyekezetében, hogy az ellenfél előnyomulását gátolja, egy részével gyakran a legközelebb fekvő állásokat fogja elfoglalni és a legnagyobb hordástávokat kihasználni, míg a másik rész igyekszik hatásosabb lövőtávolságra közelebb jutni.

370. Ha az elővéd egy szakaszhoz közeledik, melyhez az ellenség is igyekszik, akkor néha ajánlatos lesz, ha a tűzérseget (annak egy részét) egy hátrább fekvő előnyösebb állásban visszatartjuk, hogy az e szakasznak saját gyalogságunk által való birtokbavételét azonnal támogathassa. Ha saját gyalogságunk ezt a szakaszt elérte, akkor a tűzérseg őt gyorsan követi.

371. Ha az ellenfél tűzérsege fejlődtetésében előbbre jutott mint mi, akkor az előcsapatok tűzérsege a terep előnyeit ügyesen használja ki, hogy közvetett tűzzel széles arcvonalból egyrészt saját erőnk és csoportosításunk felől az ellenfelet megtévessze, másrészt az elővédgyalogságot hatásosan támogathassa.

372. Oldaloszlopokhoz (oldalvédekhez) beosztott tűzérseg gyakran jut abba a helyzetbe, hogy oldalazva az elővéd harcába beavatkozzon (E—ő, 633).

373. Igyekezzünk arra, hogy a tűzérseg zöme egyidejűleg és meglepően lépjen harcba; ha azonban a harcviszonyok azt megkövetelik, akkor a tűzérseg egyes részei az elővéd támogatására, vagy az ezek által kiküzdött előnyök megtartása céljából azonnal latba vetendők.

A találkozó harc gyakran gyors defolyása, az egyseges tűzvezetés korai, gyors és lehető egyszerű előkészítését követeli.

Támadás védelemhez fejlődött ellenség ellen.

374. Elhamarkodás a támadásnak nagy veszteségekkel járó megghiusulását okozhatja, miért is a támadás gondos előkészítése és tervszerű végrehajtása elengedhetetlen. Ha az azonnali támadás sikert nem ígér, akkor a sötétség bevárása ajánlatos lehet (E—5, 638).

375. A feladathoz és terepviszonyokhoz mérten a tűzérség nagyobb része legtöbbnyire már a harc kezdetén a csapatvezető által kijelölt tűzérparancsnokok egységes vezetése alá lép.

A csapatvezető elrendeli, hogy a tűzérsegtől — amenynyiben azt nem bocsátották — a támadó csoportok rendelkezésére — mit akar.

376. A tűzérparancsnok saját támadó területén vezeti a célfelderítést, a terepkutatást (megfigyelő helyek, tüzelőállások és előnyomuló vonalak szemrevételezését), az összeköttetések létesítését és a harcterület állandó megfigyelését, mi mellett fel nem tűnő viselkedésre különösen ügyelni kell.

E feladatok megoldására szemrevételező csoportokat (több tűzérjárórt idősb tiszték, esetleg rendelkezésre álló törzstiszték vezetése alatt) alakítsunk és meghatározott parancsokkal küldjünk ki.

Egymástól független tűzér járőrök e feladatok megoldására kevésbbé lesznek alkalmasak.

A tüzelőállások rendszerint földöttek lesznek.

A tüzelőállás földött vagy leplezett megközelítésére törekedni kell.

377. Egyidejű meglepő tűzmegnyitás az egész tűzérség vagy annak legnagyobb részével többnyire előnyös lesz.

Mindazon által egyes ütegek az előcsapatok és oldaloszlopok támogatására vagy az ellenségnek állása berendezésében való megzavarása céljából néha már korán lesznek kénytelenek a tüzelést megkezdeni.

378. Támadásnál védelemhez fejlődött ellenség ellen, többnyire elegendő idő marad arra, hogy az egységes tűzvezetéshez szükséges összes előkészületeket különös gonddal és akként idejében tegyünk meg, hogy az a megfelelő pillanatban idővesztés nélkül legyen latba vethető.

Ez az egységes tűzvezetés különböző haremozzanatoknál szükséges lesz, hogy saját gyalogságunk mindenkor legfontosabb támadócélja ellen a tüzéség tüzet egyesítsük. E célból több tűzéresoport (üteg) tüze egy tüzerparancsnok által lesz szabályozandó.

Támadás megerősített állásokra.

379. Minél erősebb az állás, annál jelentősebb lesz a meredek tűzű löveg a támadásnál; bizonyos körülmények között nehéz ostromlővegek közreműködése is szükséges lesz.

Ennek megfelelően a támadás végrehajtása is a várharchoz hasonlóbb lesz.

380. A tervszerűen, egységesen vezetett különösen alapos felderítést és megfigyelést a céloknak már jó korán vezessük be és a harc alatt nyomatékosan folytassuk.

381. A támadó tüzéség eleinte többnyire földött állásokból igyekezzék hatni.

382. Az állások előkészítésére kiegészítő földmunkák, leplek és megtévesztő építmények elő-

állítás és bőséges lövészer elhelyezése által az állásokban, megfigyelő állások berendezése és megbízható összeköttetésekről való gondoskodás által (magas vezetékek, rúdvezetékek) különös figyelmet fordítsunk.

383. Gyakran fog a tűzérőre az a feladat hárulni, hogy egyes ütegekkel ügyesen megválasztott, lehetőleg oldalazó állásokból az ellenséges védőberendezések tökéletesbítését zavarja és hogy az ellenfélnek az előterepro előretolt osztagainak visszaszorításánál közreműködjön.

Ha a gyalogsági támadásnak azonnali latba vetése kilátástalannak mutatkozik, akkor a gyalogság védelme alatt először a tűzérőget hozzuk állásba.

Ennél igyekezzünk, hogy az ütegeket lehetőleg meglepően, a leghatásosabb lövőtávolságokon belül helyezzük el.

Ebben az esetben a tűzérő főfeladata legelőbb abból fog állni, hogy hozzájáruljon az ellenség viszonyainak felderítéséhez, valamint, hogy az ellenséges tűzérőget felkeresse és leküzdje.

Eme tűzérőharenak egységes vezetése egy tűzérőparancsnok által, a csapatvezető szándékának értelmében, sokszor szükséges lesz.

Jól fedett ellenséges ütegek lödözésekor, azok felkeresésénél és a kisegítő megfigyelésnél léghajók gyakran jó szolgálatot fognak tenni.

384. A betörő terület legfontosabb és legerősebb védőberendezései ellen és a tartalékok fűdött felállításai területeinek pásztázására a meredek tűzű ütegeket és a nehéz tűzérőget hozzuk működésbe.

385. A jól előkészített hatásos tüzeles az ellenséges gyalogság ellen rendszerint csak akkor fog meg-

kezdődni, amidőn gyalogságunk előnyomulása a védőt a fődözekek megszállására már kényszerítette.

Gyalogságunk előnyomulása az ellenséges álláshoz lehetőleg közelfekvő tüzelőállásokba nappal a saját tüzérség támogatása nélkül aligha lesz lehetséges. (E—5—648).

A tervezett betörőterület ellen ható útegek egységes tűzvezetése elengedhetetlen lesz.

386. A gyalogság előrenyomulásával a tüzérség részei, többnyire az egyes támadó csoportoknak rendelkezésre bocsátott útegek, is közelebbi távolságokra fognak vonulni.

Ha erre a sötétséget használjuk fel akkor az E—5. jel. szolg. könyv 649. és 650. pontjainak határozványai értelemszerűen alkalmazandók.

387. A roham végrehajtását, kivéve ha rajtaütést tervezünk, mindazok a lövegek készítsék elő és támogassák melyek a betörő terület és a támadó csapatokat lődöző ellenséges lövegek és géppuskák ellen egyáltalában hatni képesek. Ha csak lehetséges kisebb kötelékeket, esetleg egyes lövegeket, különösen géppuskák leküzdése céljából, közelebbi távolságra toljunk előre; erre különösen hegyi lövegek alkalmasak (E—5—652.).

Ha a gyalogság a rohamra éjjel indul, akkor a tüzérség — különösen kis lövőtávolságnál — néha arra fog szorítkozni, hogy az ellenséges fődözekek mögötti területet tartsa tűz alatt, hogy ellenséges tartalékok közbelépését megnehezítse.

388. Az összeköttetés a saját gyalogság legelölő harcvonalaival különösen fontos hogy a tüzet idejében megkezdhessük s megszakíthassuk, azt hátulso tartalékokra, valamint a betörőterülettel határos arcvonalakra áthelyezhessük.

389. A támadás előtt ajánlatos a csapatokat lövészerrel és élelemmel, valamint itallal (víz, tea, kávé) bőven ellátni, mert a támadás több napig is eltarthat (E-5-661).

Védelem.

390. A védelem az ellenséges támadás bevárásán alapszik, tekintet nélkül arra, hogy az egy önálló harcselekményt, vagy egy nagyobb küzdelem keretében részharcot képez-e. A védelem főcélja, hogy a csapatokkal takarékoskodjunk a végből, hogy főerőnknek más helyen a támadást megkönnyítsük, vagy hogy a támadásra való későbbi átmenethez kedvező feltételeket teremtsünk. Ezt a célt a tűz legteltesebb kihasználásával lehet elérni, amely jól választott állásban még gyengébb erőknek is nagy erőt kölcsönöz.

391. A védelemnél a tűzérség feladata, hogy az előnyomulási terep pásztázásával a támadónak az előrehaladást megnehezítse és hogy a gyalogsággal egyetemben a támadás letörését, valamint a saját ellentámadás eredményét biztosítsa.

392. Arra, hogy az ellenség mozgásairól idejében értesüljünk és őt hatásosan lődözhessük, nem elegendő, ha a támadó előnyomuló területét és útjait minden eszközzel, járőrök által igyekezünk földeríteni, hanem ahhoz az egész harcfolyma alatt működő, egységesen szervezett álló megfigyelése a támadóterületnek, valamint a földerítőknek és megfigyelőknek a parancsnokságokkal és egymásközötti összeköttetéséről való gondoskodás is szükséges.

393. A tűzerparancsnok lehető korán vezesse be az egységesen szervezett tűzérégi felderítő és megfigyelő

szolgálatot és azzal egy tisztet — nagyobb kötelekben egy törzstisztet bizzon meg.

Az álló megfigyelést a csoport tűzérparancsnokok a harc további folyamához illesztik.

394. A tűzérségi állások szemrevételezésénél különösen tekintetbe veendő, hogy a védőtűzérsége képes legyen tüzét az ellenfél valószínű támadási irányaira egyesíteni és abban a helyzetben legyen, hogy az ellenséges gyalogsági támadását egészen a legközelebbi távolságig leküzdhesse.

395. Megfontolandó lesz tehát, hogy a tűzérség mely részei vonuljanak azonnal a tüzelőállásba, hogy az ellenfél valószínű főelőnyomuló vonalait tűz alá vegyék, hogy a tűzérség mely részeit tartsuk esetleg vissza, és hogy a főtartaléknak egy tervezett ellentámadás kísérésére, azonnal vagy később utaljunk-e ki tűzérséget.

A meredektűzű lövegek, főleg az ellenséges tűzérség, valamint fedett gyülekezőterületek és átkelő helyek pásztázására alkalmasak.

396. Oldalazó hatásra, valamint az arcvonall előtti holt területek pásztázására, a gyalogsági és géppuskatűz kiegészítéseképpen gyakran néhány löveg sok lövészerrel is alkalmas. (E—5—675.)

397. A szemrevételezésnél legyünk figyelemmel arra is, hogy a tűzérség esetleg elől fekvő megszállt pontokat a tulajdonképeni védőállásból vagy amaz közeléből támogathassa. (E—5—672.)

398. Ha önálló védelmi tárgyak (mint egyes majorságok, sáncok, magánosan álló hegykupok

stb.) támogatása a védőállásból nem volna eszközölhető, akkor e célból kisebb tüzerkötelek oldalt és hátra fekvő tüzelőállásokban jelölendők ki.

399. Az egyes szakaszoknak kiutalt ütegek vagy tüzeresoportok a szakaszok parancsnokának vannak alárendelve.

A tüzerség többi részét oly pontokon, amelyek a kilátásba vett állások gyors elfoglalását lehetővé teszik, fődönten készenlétbe helyezzük.

400. A tüzer csoportparancsnokok gondoskodnak a kiutalt ütegek elhelyezéséről és ők osztják fel a megfigyelő területeket az alárendelt ütegekre.

A szakasz parancsnokától egyes csoportoknak közvetlenül kiutalt ütegek a tüzer csoportparancsnoknak csak a szakasz parancsnokának parancsára lesznek alárendelve.

Hogy a tüzerség részére egy állás elegendő-e vagy többről kell-e előgondoskodni, a feladattól, a terepviszonyoktól és a lehető támadó irányoktól függ.

Rendesen minden üteg részére fődött és nyílt (félíg-fődött) állások szemlélendők ki.

401. Avégből, hogy a gyalogságot és tüzerséget ugyanazon ellenséges lövedékek ne veszélyeztessék, továbbá, hogy a tüzerséget — a támadás előbbre haladásakor is — az ellenség leghatásosabb puskatüze alól kivonjuk, arra kell törekednünk, hogy a tüzerséget kbl. 600—800^x-re a gyalogság harcoló vonala mögött visszartartsuk. De a terep arra is kényszeríthet, hogy a tüzerségi állásokat a gyalogsági vonalhoz közelebb, sőt magában ebben a vonalban válasszuk. (E—5. 676.)

402. A csapat, mihelyt szakaszát elérte, megkezdí a berendezést a védelemre.

Ha a földözék, melyet a terep nyújt, nem elegendő, a tüzelőállások, még ha a helyzet tisztázva sincs, megerősítendők és leplezendők.

403. Igyekezzünk az ütegeket légi járóművek tekintése ellen leplezni.

Megtévesztő berendezések gyakran célszerűek lesznek. A tervbe vett közvetlen irányzásra a kilövést tegyük szabaddá. Az előtér legfontosabb pontjaihoz a távolságot mérjük meg, az esetleges állásokhoz, valamint hátrafelé összeköttetéseket és eltoló vonalakat létesítünk, kisegítő célpontokat határozzunk meg, továbbá gondoskodjunk mind arról, ami szükséges, hogy a parancsok az ütegekhez és magasabb tűzérparancsnokokhoz és a csapatvezetőhöz biztosan és gyorsan továbbíthatók legyenek.

Bőséges lövészer a lövegek közvetlen közelébe készítsünk elő és gondoskodjunk arról, hogy a lövészer földön legyen odavihető; néha ajánlatos lesz, ha a mozdonyok és lövészereskocsik fogatait távolabb fekvő földözékekbe vezetjük.

Az éjjeli tüzelésre a szükséges előkészületeket idejében tegyük meg.

404. Hogy a védőtűzéség a harc folyamán a reá háramló összes feladatokat megoldhassa, tényleges alkalmazás, valamint helyes és a harcászati viszonyoknak megfelelő intézkedés a lövészerrel föltétlenül szükséges. Ügyesen alkalmazott védőtűzéség, ha előnyös, különösen oldalazó állásokat gyorsan és váltakozva száll meg, ha a terepet helyesen használja ki, ha fölényes tüzét a legfontosabb célok ellen idejében fejti ki, még akkor is túlsúlyba

juthat az ellenséges tűzérsséggel szemben, ha az számban erősebb.

405. A védő tűzérsség a tűzelést rendesen csak a csapatvezető (a szakasz parancsnokának) parancsára kezdheti meg, s azt se túl korán, sem pedig jelentéktelen célok ellen ne kezdje meg, hogy saját állásunk és szándékunk idő előtt az ellenségnek el ne árultassék s ez által támadásának elrendeléséhez értékes támpontokat ne nyújtsunk.

Ha az ellenséget idő előtti fejlődésre akarjuk kényszeríteni, vagy ha időt akarunk nyerni, akkor a tűzelés nagy távolságokra is megkezdhető, ha ez különös eredménnyel kecsegtet.

A tűzérsségi tűz ebben az esetben is erőteljes legyen.

406. Ha az ellenséges tűzérsség állásba előrehajt, akkor esetleg a legnagyobb tűzgyorsaság kihasználása mellett, annak elpusztítására törekedjünk, még mielőtt állásba jutna. Ha a támadó tűzérsségnek még is sikerült a tüzet megkezdeni, akkor igyekezzék a védő tűzérssége főtötte a tűzfőlenyt kiküzdeni.

E célból többnyire kezdetben visszatartott tűzrészecskék lesznek alkalmazandók, amelyek tüzüket, lehetőleg oldalazóan és meglepően nyissák meg.

A csapatvezető parancsára túl erőben levő tűzérsséggel szemben, veszélyeztetett ütegeket az ellenséges tűz alól átmenetileg kivonhatunk, hogy azok hatását arra a pillanatra tARTHASSUK FÖNN, amidőN az ellenséges gyalogság a döntő előnyomulást megkezdi.

Bizonyos körülmények között, átmenetileg, csak a kezelő legénységet egyedül is földőzekekbe hátra vonhatjuk.

407. Mihelyt az ellenfél előnyomulása a támadáshoz megkezdődik, az összes ütegek, amelyek az ellenséges gyalogság ellen megfelelő hatásra számíthatnak, tekintet nélkül az ellenséges tüzérség hatására tüzüket az ellenséges gyalogságra irányítsák. Az ellenséges tüzérség ellen a tüzet csak annyiban folytassuk, amennyiben azt saját gyalogságunk érdeke megkívánja. (E—5. 676.)

408. Midőn a támadó a védő álláshoz közeledik, szükségessé válik, hogy különösen a védelmi szakaszok parancsnokainak rendelkezésre bocsátott ütegek, nyílt állásokat foglaljanak el.

Állásváltztatások a támadó terület egyes részeinek oldalazó pásztázására, az ellenséges átkarolások visszautasítására, idejében hajtandók végre.

409. Ha ellentámadást tervezünk, akkor a tüzérség ezt hathatósan támogassa és ha célszerű egyes ütegekkel kísérje is. Meglepő fellépés, a leghatásosabb lövőtávolságra, oldalazó állásból lesz emellett a legeredményesebb.

410. Ha a támadást visszavertük, akkor a hátráló ellenséget élénk tüzzel üldözzük, s e célból főleg a nagyobb, még rendezett osztagokra tüzeljünk.

411. Ha a támadás sikerül, akkor a betörő hely közelében felállított ütegek hathatós és összpontosított tüzzel gátolják meg az ellenség megtelepedését és a tartalékokkal egyetemben üzzék őt ki az állásból.

Az ellenséges tüzérség előnyomulása az elfoglalt állásba meggátolandó.

Rendíthetetlen kitartás az utolsó pillanatig ily válságos pillanatokban a tűzéség kötelessége. (E—5. 686.)

Üldözés.

412. Az üldözésben a tűzéség összes lövegeivel vegyen részt.

Messzeható tűzenek és gyorsaságának végső kihasználásával az ellenség feloszlását fejezze be.

Azok az ütegek, amelyek eddigi állásukból tűzzel üldözhetnek, egyelőre abban maradnak, de az állásváltoztatást azonnal előkészítik és végrehajtják, mihelyt az ellenség hatásos tűzük alól kezdi magát kivonni. A többi üteg a leghatásosabb lövőtávolságokra nyomuljon előre, tűzével különösen oldalazó állásokból gátolja meg az ellenség új felállását, valamint ellentámadások előkészítését és főleg annak még rendezett gyalogságát vegye tűz alá. Ennél egyes ütegek a lovasság védelmének alatt, sőt még földőzet nélkül is, a saját gyalogságon túl vonulva, a visszavonuló ellenség oldalai ellen eredményesen hathatnak. A lovastűzéség az üldözésnél, mozgó gyorsaságának kihasználásával, kiválóat teljesíthet. A szabványos kötelékek fentartásáról az üldözésnél gyakran le kell mondanunk.

Az üldözésnél a tűzerparancsnokok saját kezdeményezésükből is eredő elhatározottság, bátor előnyomulás és gyorsaság által ne engedjek a megvert ellenséget, a mozgásban nyugalomhoz jutni s így a győzelmet teljes mértékben használják ki. (E—5. 687—690.)

Nagyon fontos, hogy a lövészer pótlásáról idejében gondoskodjunk.

A harc félbeszakítása, visszavonulás.

413. A harc félbeszakításánál a tűzértség szerezzon időt saját csapatainak a rendezett visszavonulásra.

A csapatvezető határozza meg, mely ütegek maradnak egyelőre eddigi állásukban s melyek szálljanak meg még meglevő tartalékokkal lehetőleg oldalt és hátul fekvő terepszakaszokat. (E—5. 694.)

414. A kierőszakolt visszavonulást, az összes tűzértség, tekintet nélkül veszteségekre, földözni köteles. A körülmények határozzák meg, vajjon ez az által lesz-e elérhető ha az összes ütegek eddigi állásukban kitartanak, vagy pedig ha annak legalább részei lehetőleg oldalazó állásokból az utánnymuló ellenfél visszautasításában részt vesznek. Az oldalak minden körülmény között szem előtt tartandók, mert az ellenfél a visszavonuló vonalra onnan hathat a legérzékenyebben.

Szívós kitartás lehetővé teheti, hogy a nappal többnyire súlyos veszteséggel járó visszavonulást a sötétség védelme alatt hajthatjuk végre.

Lovas tűzértség.

415. A nagyobb lovas testekhez beosztott lovas tűzértség annak önállóságát fokozza és arra képesíti, hogy gyorsan kiadó tüzelő erőt juttasson érvényre.

416. A változatokban gazdag lefolyása minden lovasági vállalkozásnak ezen tűzértség parancsnokától különösen kezdeményező, határozott tevékenységet követel

417. A felderítő szolgálatban a lovas tűzértség tüzével az ellenséget arra kényszerítheti, hogy

az magát mutassa és erejét idő előtt fejlődtesse és így az ellenfelet előnyomulásban késleltetheti.

Bizonyos körülmények között tehát előnyös lesz, ha még nagyobb, fontosabb felderítő különítményekhez is beosztunk egyes szakaszokat.

418. A rohamnál a lovas tűzértség mozgékonyását kihasználva, kellő időben és meglepően megkezdett tüzével, az ellenfél figyelmét a lovasságról terelje el, az ellenséges tűzértség tüzet vonja magára, továbbá tüzével a rohamozandó csapatokat rendítse meg, a fejlődésben zavarja s a rohamot hatásosan készítse elő. Ha azonban a lovasság leghatásosabb eleme — a meglepetés — a tűzértség közbelépése folytán elveszhetne, akkor a lovasságnak átmenetileg a tűzértség közreműködéséről le kell mondania.

419. Rohamnál lovasságra a tüzelő állásokat akként kell megválasztani, hogy a tüzet hatásos lövő távolságra kezdhessük meg, és így lehetőleg sokáig folytathassuk, anélkül, hogy saját előrenyomuló lovasságunk azt leplezné.

Célokul a hareviszonyoknak megfelelőleg a lovasságot, vagy a tűzérséget és géppuskákat is választhatjuk; tűzérzési hareba rendesen csak akkor bocsátkozzunk, ha az ellenfél lovassága nem látható.

A lovas tűzértség tüzet a legelőször harevonalra irányítsa és addig folytassa, míg ez saját csapatainak veszélyeztetése nélkül lehetséges. Ezután a hátsóbb harevonalak és tartalékok lődözendők, esetleg átkarolások utasítandók vissza vagy a tűzértség veendő tűz alá.

420. Lovassági támadásnál gyalogságra igyekezzen a tűzértség azokra az osztagokra erőteljesen tüzelni, amelyek ellen a rohamot intézzük,

vagy azokra, amelyek oly helyzetben vannak, hogy a rohammal szemben a legerőteljesebb ellenállást fejthetik ki.

Mihelyt a célt a saját lovasság leplezi, a tüzet az ellenséges tűzéréség, vagy annak legközelebb fekvő csapatai ellen irányítsuk.

A tűzharczhoz lóról szállt lovasság támogatása a lovas tűzéréség által, a tűzéréségnek a gyalogsági harenál való közreműködésére adott határozmányok értelmében történjen.

421. A roham előnyös kimenetelénél a tűzéréség az üldözésben akként vesz részt, hogy a visszavonuló ellenfelet és annak előresiető tartalékait lödözi; e célból egy előbbre fekvő állásba való vonulás is szükséges lehet.

422. Ha a roham nem sikerül, akkor a tűzéréség a körülményekhez képest, vagy eddigi állásából tüzel tovább, vagy lépcsőnként egy hátrább — a visszavonuló vonaltól oldalt és lehetőleg áthatolando szorosokon túl — fekvő állásba siet, hogy onnan az ellenfél utánnymulását feltartóztassa és saját lovasságának időt szerezzen a gyülekezésre.

423. A csatában különösen hasznos lehet a lovas tűzéréség, ha a lovas testek az ellenfél oldalában és hátában nyernek alkalmazást. Oldalazó közbelépése az ellenséget nyugtalanítani, kezdeményezését bénítani s őt kényszeríteni fogja, hogy csapatokat más pontokról elvonjon, valamint oly helyzeteket teremtsen, amelyeket a lovasság kihasználhat.

Ha a lovas tűzéréség a csata folyamán átmenetileg oly alkalmazást nyer, mint a tábori tűzéréség, megfelelő felderítő intézkedésekkel mégis kutasson ki minden alkal-

mat, hogy mozgékonyságának kihasználásával meglepő oldalazó hatáshoz jusson.

424. Az üldözéskor a lovas testek lovas tüzérségükkel lehetőleg párhuzamos utakon előresietnek hogy oldalazó hatással az ellenfél feloszlását siettessék.

425. Visszavonulásnál ily nemű közbelépés az ellenség oldala ellen, az üldözés súlyát megtörheti.

Harc a hegységben.

426. Az előnyomulásnál a harchoz a tüzérség beosztásánál figyelembe veendő, hogy útegek váratlan közbelépése, oly területekről, amelyeket az ellenség elérhetetlennek tart, gyakran döntő eredményt érhet el és hogy az útegek későbbi eltolása nehezen, gyakran egyáltalában nem lesz végrehajtható. Míg azoknak előrevonása keskeny utakon, nehezen járható terepeken időtrábló.

Oly menetvonalakon, melyeken hegyi útegek a gyalogsapatokat egyenlő gyorsasággal követni nem képesek, azokat az oszlop végén hagyjuk és kíséző legénységről gondoskodunk. Oly utakon, melyeken máházott máhás állatok nem jutnak tovább, a körülményekhez képest a hegyi lövegeket és lövészert is, harácsolt teherhordók vagy legénység segítségével szállítjuk tovább. (Sz. Sz. II. R. 118.)

Biztosító csapatoknál és kisebb oszlopoknál különösen ügyeljünk arra, hogy az azokhoz beosztott tüzérség meglepetéseknek (tűzzel való rajtaütésnek) kitéve ne legyen.

427. A tüzérfelderítés különös előgondoskodást igényel:

Terep kutatás: Keskeny utak járhatatlan terepen, amelyeken a málhás állatok (járóművek) nem tudnak megfordulni, különös gonddal derítendőek fel. Minden oszlopnál minden ahhoz beosztott löveg faj (hegyi ágyú, hegyi tarackok, tábori ágyú, tábori és nehéz tarackok) számára külön útkutatók meneteljenek az előjárórrel. Ha a hegyi szállítás szüksége előre látható, akkor útkutatóul egy tisztot kell kijelölni és a legénységet műszaki felszereléssel, sáncszerszámmal és kötélmalhás állatokkal az előhadhoz kell beosztani.

Célfelderítés: a célfelderítők feladataikat a csapatvezető által elrendelt felderítéssel összhangban oldják meg és a jelentések továbbítására lehetőleg az állandó megfigyelő szolgálat által berendezett összeköttetéseket használják. (E—5—728.)

A tűzerj iróroknek való parancsadásnál különös tekintettel kell lenni a hegyi terep késleltető befolyására, egy meghatározott irány betartásának nehézségére, valamint arra is, hogy az összekötő szolgálatot különös gonddal kell szervezni.

Törekedjünk távbeszélőösszeköttetésre, sokszor azonban az optikai összeköttetés is elegendő legyen.

428. Ha az utat ügyesen választjuk meg és azt rendbe hozzuk, gyakran lehetséges lesz a hegyi szállítás elkerülnünk.

Ha a hegyi szállítás nem kerülhetjük el, akkor az összes előkészületeket oly korán tegyük meg, hogy a szállítás azonnal a lövegek beérkeztekor kezdetét vehesse.

Ehhez jelentékeny kíségitő legénység szükséges, amely a gyalogságtól igénylendő.

Különös súlyt helyezzünk arra, hogy az ellenséges gyalogság által elérhető összes tereprészeket uralkodjunk, mely

célból gyakran az ütegek messzemenő szétosztása a terepben szükségessé válik.

A terep gyakran az ütegek megosztására is fog kényszeríteni.

429. Ellentámadások. — különösen meredek lejtők megmászása következtében kimerült gyalogság ellen intézettek — elhárítása a tűzérség legfontosabb kötelességei közé tartozik.

Az állásváltztatás különösen nehéz hegyi terepen sok időt igényel. Erre az első tüzelő állás megválasztásánál legyünk tekintettel. Közelebbi előnyomulásra hogyi ágyús ütegek a legalkalmasabbak.

430. Csoportok, amelyek egymástól távolabb vannak, mint a legnagyobb távolság, melyre a puska hatásosan hord, egymást kölcsönösen csak tűzérégi tűz által támogatják. A döntő harcnál a hegységben is lehetősök ütegeknek összpontosítására a, leghathatósabban és a csoportoknál beosztott tűzérség parancsnokai kezdeményező cselokvése által, minden eszközzel törekedjünk.

Harc helységekért és erdőkért.

431. Megszállt helységekre intézett támadásnál annak a tűzérség által való jó előkészítése a legnagyobb értékkel bír. (E—5, 741.)

Laposívíű lövegek a helység szélének azon tárgyait, amelyek harevonaful szolgálnak rombolják szét, tegyék tűzükkal a helységbejáratokat szabaddá, hogy ezáltal a helység szélét csak a gyalogsági támadás kezdetekor elfoglaló ellenfél leküzdésére, előnyös feltételeket szerezzonek.

Meredek tűz a helység belseje, valamint a fűdözékül szolgáló tanyák ellen irányítandó.

Tárgyak, amelyek a tűzveszélyt elősegítik feltétlenül tűz alá veendők.

Ezek a feladatok gondos szemrevételezést tesznek szükségessé.

Ha a helység szélét elfoglaltuk és a harcot a helységben folytatjuk, akkor ellentálló képes tárgyak leküzdésében még odahozott egyes lövegek is résztvehetnek és az ellentállás letöréséhez nevezetesen hozzájárulhatnak.

Hogy a helységben történők felől mindenkor tájékozva legyünk, feltétlenül szükséges, hogy az ott küzdő csapatokhoz felderítőket küldjünk és azokkal az összeköttetést fenntartsuk.

Ha sikerült az ellenséget elűznünk, akkor a tüzéség, anélkül hogy parancsra várna, a helységtől oldalt előre siet, hogy az üldözésben részt vegyen, vagy hogy az ellenségnek a helység visszafoglalására irányuló esetleges kísérleteinek ellentálljon.

432. Egy helység védelmének a tüzéség ha lehetséges többnyire a helységen kívül fekvő állásokból hat.

Feladatai általánosságban ugyanazok, mint a védelemnél általában (390—411-ig). Az ellenséges tüzéségre azonban azért legyünk nagyobb figyelemmel, mert az a helység védelmét különösen befolyásolhatja.

A tüzéségnek legalább egy része a helységet magát is képes legyen tűz alá venni.

433. Harenál erdőkért a fenti határozványok értelemszerű alkalmazást nyernek.

Harc sűrűn művelt terepen.

434. Sűrűn művelt terepen a messze kiterjedt talajfödözethez és a hiányzó áttekinthetőséghez, mint különösen jellemző vonás járul még a gazdagon kifejlődött úthálózat, és a terepnek csekély járhatósága az utakon kívül. (E—5—747.)

Ennélfogva a tűzéréség csak ritkán talál előnyös lövő területet és a közlekedő utakról letérve csak ritkán jut előre.

A terepen való előre jutáshoz gyakran nélkülözhetlen árkászok és utászok beosztása és az árkokon való áthatalás, drótok és ágak keresztül vágásához, valamint falak ledöntéséhez szükséges felszerelés. (E—5—748.)

435. Számos oszlop képzése folytán a tűzéréség felosztása az egyes még gyengébb oszlopokra is szabály lesz. (E—5—749, 750; Szolg. szab. II. rész 121.)

Egyes ütegek vagy lövegszakaszok, helyi ellenállások gyors leküzdésére, többnyire közel az élhez osztandók be.

A tűzéréség zöme azonban az előnyomulásnál gyakran messze hátul fog menetelni. (Sz. Sz. II. R. 122.)

436. A felderítést az ültetvények és akadályok nagyon megnehezítik. Egyes oszlopok tűzérjárórei többnyire a lovasság és gyalogság járóreivel egyetértőleg fognak cselekedni, és mégis gyakran csak gyér adatokhoz fognak jutni. Szükséges, hogy az egyes oszlopok a felderítés eredményeit egymással kölcsönösen közöljék. Eme követelménynek megfelelően szabályozandó esetenként az összeköttetési szolgálat az oszlopok között. (E—5—751.)

Egyes kilátópontok magaslatokon, templom tornyokon, magas épületeken, valamint mesterséges meg-

figyelő állványok, löggömbök és egyéb hasonlóak, valamint távbeszélő összeköttetések különös fontosságot nyernek.

437. A tűzéség többnyire csak gyors, határozott és kezdeményező előre törekvés és még a legkisebb lövőtávolságokra való előnyomulás által is fogja megszerezni a föltételeket arra, hogy a gyalogsági harcot minden körülmény között támogathassa.

438. Az ütközet többnyire nagyon hamar gyors helyi döntésű részletharcokra oszlik. A terepen elszórt, többnyire szilárd épületek körül makacs részletharcok fognak fejlődni. Ezeknél egyes szakaszoknak vagy csak egyes lövegeknek kell közreműködniök.

439. A szemközt levő ellenség visszaverése után, meglepő oldalazó tűz az ellenségnek a szomszédban előre hatoló részei ellen, ezek sikerének gyakran batárt fog szabni és szomszédos csoportok harcának kedvező fordulatot adhat. (E—5—756.)

440. A védelemnél törekedjünk arra, hogy a tüzelő állások megfelelő kiválasztása, valamint megfigyelőpontok berendezése által lövegeink hordtávolságát kihasználjuk.

Vállalatok sötétségben.

441. Az a körülmény, hogy a löfegyverek hatása, ha messze láthatunk, igen jelentékeny, közelfekvővé teszi, hogy az előnyomulásra valamint saját erőink felfejlődésére és befészkelésére a leghatásosabb lövő távolságokon, a sötétséget használjuk fel, hogy a támadást virradatkor meglepően teljes erővel kezdhessük meg.

Ha valamely harc a sötétség miatt lett félbeszakítva, akkor azt az ellenségtől közeli távolságra levő tüzelő

állás megközelítésére vagy az erőcsoportosítás megváltoztatására használjuk fel, hogy ezáltal a harc meglepő folytatását tegyünk lehetővé. (E—5—757, 758.)

A tűzérségnél tehát a következőkről lehet szó:

Éjjeli menetekről vagy eltolásokról a sötétség oltalma alatt oly területekre, a honnan virradatkor kell előre menni vagy hatni;

a tüzelő tevékenység folytatásáról oly állásokból, melyeket már nappal foglaltunk el;

már nappal kiválasztott és előkészített állások elfoglalásáról a sötétség oltalma alatt, oly célból, hogy a gyakoriság harcát éjjel támogathassuk.

Támpontokat a tűzérség eme alkalmazására az V. fejezet (kiképzés vállalatokra sötétségben), valamint az F—21 L. U. (tüzelés éjjel) tartalmazznak.

442. A tüzelő állás kiválasztásánál tekintetbe veendő, hogy lövegek, melyek torkolat tűzét az ellenség láthatja, könnyen felfödözhető célokat képeznek, miért is födött vagy leplezett állások előnyösebbek mint a félig födöttek, vagy nyíltak.

Sötétségben könnyebben fordulnak elő surlódások és felreértések mint nappal, inkább mint bármikor lehetnek jelentéktelen véletlenségek nagy befolyással az események menetére. Nagyobb kötelek egyrészes vezetése sötét éjjel alig lehetséges.

A parancsadás igen meg van nehezítve. Kis távolságokra az ellenség felé elsötétített lámpásokkal jeleket, nagyobb távolságokra távbeszélő vagy optikai összeköttetéseket fénylekekkel lehet alkalmazni. Gyakran célszerű a tűz megkezdésének időpontját az óra szerint meghatározni. Messze, a támadó csapatok mögött látható tűzjelek fáklyák, bengáli tűz, égő szalma vagy rózse) is szolgál-

hatnak értesítésül. Tévedéseknek és felcseréléseknek gondosan elejét kell venni. (E—5—761.)

Az éjjeli vállalkozásokra még nappal pontos előkészületeket kell tenni. Az ellenség helyzetét, a terepet alaposan és feltűnés nélkül kell földeríteni. A biztos vezetésről jól tájékozott földerítők vagy vezetők által kell gondoskodni. Látható jelzésekkel vagy összekötő láncolattal a jó összeköttetésről épűgy gondoskodni kell, mint arról, hogy saját csapatainkat látható jelvények, a szomszéd osztagokat megkülönböztető jelek vagy valamely jelszó gyanánt megállapított ismertető szó útján felismerhessük. Hosszabb előnyomuláshoz a vezető tisztek a térképet előzetesen alaposán emlékezetükbe vessék, az éjjel is könnyen felismerhető tájékozó pontok (templomok, hidak, útelágazások stb.) közötti távolságokat ismerjék és ellenőrzésképp a lépéseket a menet alatt egy segéd által számoltassák. Villamos zseblámpák használata előnyös. (E—5—762.)

Éjjeli harcban a siker főfeltételei: hogy néma csendben közeledjünk az ellenséghez, hogy az összeköttetés és az előnyomulás irányát megbízhatóan betartsuk. (E—5—763.)

443. A tűzérés, különösen ama ütegek biztosításáról, melyek előnyösebb lövőirányok elérése végett felre eső tüzelő állásokban vannak, megfelelő erejű tűzérési fődözet által kell gondoskodnunk.

Tűzérési fődözet.

444. Minden parancsnok, kinek tűzérés van alárendelve, köteles ennek biztosításáról gondoskodni. Ez rendszerint az általános erőcsoportosításból következik; ha ez nem így volna, akkor külön tűzérési fődözeteket kell kiutalni. (Sz. Sz. II. R. 370.)

Tüzérségi fődözet kiutalása menetközben és a tüzelőállásban a lovastestekhez beosztott tüzérség, valamint át nem tekinthető terepen és hegységben az összes ütegek részére azonban mindenkor szükséges.

A tüzérségi fődözet semmiesetre sem menti fel az ütegeket a II. fejezetben előirt megfigyelő rendszabályok végrehajtásának kötelezettsége alól.

Hogy mely fegyvernem választandó lövegfedezettel, és annak erejére nézve elsősorban a harc és terepviszonyok mérvadók.

Hosszú tüzérségi oszlopoknál némelykor gyalogszázadok közbeiktatása ajánlatos lesz.

Tüzelőállásban levő tüzérségnek elsősorban a veszélyeztetett oldala és háta biztosítandó és ha lehetséges a biztosításba a közelben levő lövészeres oszlopok is bevonandók.

Az arcvonalban, áttekinthető terepnél és közvetlen tüznél, a tüzérséget saját hatása biztosítja. Át nem tekinthető terepnél és közvetett tüznél, valamint hosszú tüzérségi vonalaknál az arcvonal biztosítása is — ha ez az előtte harcoló gyalogság által már úgy is biztosítva nem lenne — kisebb ellenséges osztagok meglepő támadása ellen szükséges.

A tüzérségi fődözet parancsnoka a tüzerparancsnoknak van alárendelve, ha nála alantosabb (rangban fiatalabb). A tüzérségi fődözet parancsnoka a rangviszonyokra való tekintet nélkül a tüzérség oltalmáról úgy a saját kezdeményezéséből, mint a tüzerparancsnok felszólítása folytán gondoskodni és rendszabályait a tüzérségi intézkedésekhez alkalmazni köteles. (Sz. Sz. II. R. 371.)

Veszélyeztetett, vagy védtelen tüzérség a legközelebbi csapat részéről felszólítás nélkül is támogatandó; a tüzerparancsnok minden ilyenmő megkeresésének pedig még inkább eleget kell tenni. (Sz. Sz. II. R. 372.)

IV. FEJEZET.

Tiszteletadások és díszelgések.

A. Gyalog.

Általános határozványok.

445. A csapatok részéről teljesítendő tiszteletadásokra a Szolgálati Szabályzat a magyar kir. honvédség számára I. részének határozványai érvényesek.

446. Táborig tüzérsztagok díszelgésekhez gyalog, kurtály (karabély) nélkül vonulnak ki. Ha táborig tüzérsztagok (őrség) kurtállal (karabélylyal) vonulnak ki, akkor azok az összes tiszteletadásokat, kivéve a tiszteletadást az oltári szentség előtt, vállazott kurtálylyal (karabélylyal) teljesítik.

447. Állóhelyben a tiszteletadás úgy teljesítendő, mint a fogadásnál.

448. Menetelő csapat parancsnoka tiszteletadásul a fővetést rendeli el és tiszteleg; a visszakoznál a parancsnok személyes visszakoznál megelőzi az arra vonatkozó rendelkezést. A fővetés és a visszakozás végrehajtása az alosztályparancsnok vezényszavára történik.

449. Az oltári szentség előtt *Imához* vezénylendő; menetközben előbb meg kell állani és az oltári szentség felé a fordulatot megtenni.

Fogadás.

450. Elöljáró fogadására felállítandó:

a szakasz fejlődött vonalban; az üteg oszlopban; az osztály és az ezred tömegben;

nagyobb testek harcvonalaként összpontosított felállításban tömegekkel, a gyalog csapatok géppuskásosztagaikkal az előllevő, a tüzérség, lovasság, lovas géppuskás osztagok és a vonat a hátulsó harcvonalakban.

Gyalog csapatok rendszeren 40, lovasság, tüzérség és vonatok 50 lépés harcvonaltávolságot tartanak.

Ha különböző tüzéresapattestek vonulnak ki, akkor ezek a jobb szárnytól kezdve a következő sorrendben állnak: tábori ágyus ezredek, tábori tarackos ezredek (osztályok), lovastüzér osztályok, nehéz tarackos osztályok, hegyi tüzérezredek, a térköz e csapattestek között 20, mellettök álló gyalogcsapatok, lovas és vonattestek között 50 lépés.

Ha külön parancs folytán a keretek is kivonulnak, akkor ezek csapattestük jobb szárnyára fődözve azok mögött 10 lépésre állnak.

451. Igazodás, térköz, fedezés és távolság a fogadó szárny felé veendők.

452. Az esetleg kivonult zene a fogadó szárnyon 10 lépésre a szárny tisztétől kifelé az arcvonaltól áll.

453. Ha nincs más elrendelve a parancsnokok, ütegparancsnoktól felfelé, a segédtsztek (tűzmesterek), osztály- és ezredtrombitások lóháton vonulnak ki.

454. A parancsnokok, kíséretük és a segédtsztek (tűzmesterek) helyei:

Az üteg- és önálló szakaszparancsnokok 20 lépésre az üteg (szakasz) közepé előtt arccal az üteg (szakasz) felé.

Az osztályparancsnok 4 lépésre a fogadósárny szárnytisztese előtt, az osztálysegédtiszt (tüz-mester) a fogadósárnyon levő tisztektől 1 lépéssel kifelé, az osztálytrombitás a segédtiszt (tüz-mester) mögött.

Az ezredparancsnok a fogadósárnyon 2 lépésre az osztályparancsnok előtt; az ezredsegédtiszt a fogadósárnyon, az osztálysegédtisztól kifelé; az ezredtrombitás a segédtiszt mögött.

A magasabb parancsnokok a nekik alárendelt csapatok fogadósárnyán, még pedig a dandárnok 2 lépésre az ezredparancsnok előtt és így tovább minden magasabb parancsnok 2—2 lépésre a legközelebbi alsóbb parancsnok előtt.

A magasabb parancsnokok kísérete a zene külső szárnyán áll fel, a rendfokozatban legmagasabb (rangban legidősebb) kifelé.

455. A kivonult csapatnak a fogadásnál jelenlevő, de itt nem parancsnokló előjárói a fogadósárnyon állanak, a rendfokozatban legmagasabb (rangban legidősebb) kifelé. A kíséretükhöz tartozó tisztek mögöttük alakulnak egy vagy több sorban. Ha zene vonult ki, az előjárók az ezredparancsnokig bezárólag a zene és a csapat között, a magasabb parancsnokok a zene külső szárnyán állanak.

456. A számfölötti tisztek, az orvosok és állatorvosok csapatjuknak a fogadóoldallal ellenkező szár-

nyán, egy vagy több sorban egy lépéssel kifelé állnak fel; a tisztek rangjuk szerint a csapathoz legközelebb.

457. Midőn a kivonult csapat parancsnoka a szemléttartót meglátja, az ezt netalán megillető figyelmeztető jelet fuvatja.

458. A szemléttartó közeledésekor szakasz és lötegnél 30 lépésre, osztálytól fölfelé pedig 100 lépésre a tiszteletadás «Jobbra (balra) nézz!» vezénylendő.

Ha a csapat parancsnoka tiszt, akkor a Szolgálati Szabályzat a m. kir. honvédség számára I. részének 600. pontjában felsorolt esetekben és az összes fegyveres erő vezérkarának főnöke előtt, a fővetést elrendelő vezényszóra az ütegtrombitások a díszjelet fújják, az esetleg beosztott zene a néphymnusra kezd és azt addig játsza, míg a parancsnok a beszüntetésre jelt ad.

459. Ha több alosztály vonult ki, akkor a kivonult csapatok parancsnoka a legközelebbi alosztályparancsnoknak kardintéssel parancsot ad a tiszteletadás teljesítésére. Ez a tiszteletadást azonnal vezényli, a többi alosztály parancsnok azonban csak akkor, ha a szemléttartó alosztályához 30 lépésre közeledett. Ha a szemléttartót a tiszteletadás zenészővel illeti meg, az ütegtrombitás akkor kezdi a díszjelt fújni midőn az ütegparancsnok a fővetést vezényli és azt mindaddig fújja, míg az ütegparancsnok «Vi — gyázz!»-t nem vezényel; az esetleg kivonult zene a néphymnusra akkor kezd, midőn a fogadó szárnyon álló üteget fővetésre vezénylik és mindaddig játsza, míg a szemléttartó a csapaton túl nem haladt.

460. A tiszteletadás vezénylésének megtörténte után, a kivonult csapat parancsnoka a szemléttartónak tisztelegve elébe lovagol (megy), a kivonult csapat (emberök, lovasok, lövegek, járóművek) létszámát jelenti és

az előljárót a szemle alatt, a csapattal ellenkező oldalon kíséri.

A többi parancsnokok és a 455., 456. pontban megjelölt tisztek a szemléttartót felállításukban bevárják és tisztelegnek.

Az alosztály- (önálló szakasz-) parancsnokok akkor tisztelegnek, ha már a fővetést vezényelték és csak közvetlenül a «*Vigyázz*» vezénylése előtt visszakoznak.

461. A kivonult csapat parancsnokának segéd-tisztje, ha a szemléttartó mellette már elhaladt, elhagyja helyét, átadja a szemléttartó segédtisztjének (vezérkari főnökének) a reggeli jelentést és aztán parancsnokának közelében marad.

A csapattestek parancsnokai, a csapattal kivonult magasabb parancsnokok kíséretükkel együtt, továbbá a 455. pontban említettek, a szemléttartót — rangállásuk szerint a kivonult csapatok parancsnokához csatlakozva — a meg szemlélés alatt kísérik.

A kísérő parancsnokok és előljárók mindegyike, mihielyt a szemléttartó a parancsnokságuk alatt álló csapatokon túlhaladt, kíséretükkel együtt a fogadáshoz megszabott helyre visszatérnek.

462.

463. Tisztesek és honvédek a szemléttartónak elhaladása alatt szemébe néznek, őt a fej utánafordítása által tekintetükkel követik és fejüket arra felé fordítva hagyják.

Ha több alosztály vonult ki, akkor minden alosztály parancsnok, mihielyt az előljáró az alosztályon 30 lépéssel túlhaladt, «*Vigyázz*»-t vezényel.

464. A szemle befejezte után a díszelgés parancsnoka a

„*Vigyázz!*”

figyelmeztetőt (jelt) adatja, mire az alosztályparancsnokok a fővetést vezénylik és ha a jelenlévő rendfokozatban legmagasabbat a tiszteletadás zeneszóval illeti meg, azt is elrendelik. A díszelgés parancsnoka erre a jelenlévő rendfokozatban legmagasabbhoz megy, annak parancsait kéri és a továbbiakat elrendeli.

Díszmenet.

465. Díszmenethez a tábori tüzéresapatok gyalog kettős rendet alakítanak.

Nagyobb testek a következő rendben díszmenetnek:

1. Gyalogcsapatok: a tábori vadászszázlőaljak, műszaki csapatok (vártüzérség) dandárjuk vagy hadosztályunk élén vagy végén.

2. Tábori és hegyi tűzérség (sorrend a 450. pont szerint).

3. Lovasság.

4. Vonatok.

A csapattestek a díszmenetnél 25, a seregtestek és a fegyvernevek 50 lépés távolságot tartanak, mely az elől haladó oszlop végétől az azt követő oszlop parancsnokáig számítandó.

466. Díszmenetnél ütegtől felfelé a szakaszparancsnokok a díszmenet oldalára a szakaszuk élén levő tisztes mellé lépnek.

467. Az osztály (ezred) nem lovasított trombitásai annak élén egyesítettnek, és 24 lépésre állanak az első osztag közepe előtt egy sorban.

468. Az esetleg kivonult zene 24 lépésre az első osztag közepe előtt áll. Ez esetben a trombitások beosztásukban maradnak és nem fűjnek.

469. A díszmenet vonalát az osztálynál egy, az ezrednél és dandárnál két segédtsízt jelzi. E segédtsízek az osztálynál 40 lépésre a díszmenet pontján túl, az ezrednél és nagyobb testeknél a díszmenet pontjától mindkét oldalt arccal a csapat felé állanak fel.

470. A parancsnokok, kíséretük, a segédtsízek (tűzmesterek) helyei:

az alosztályparancsnok (önálló szakaszparancsnok) 6 lépésre, az első osztag közepe előtt;

az osztályparancsnok 6 lépésre az alosztályparancsnok előtt;

az ezredparancsnok 6 lépésre az osztályparancsnok, vagy az esetleg kivonult zene közepe előtt;

a dandárnok 2 lépésre az ezredparancsnok előtt;

a segédtsízek (a mennyiben jelzésre nem alkalmaztatnak) csapatjuk első osztagánál a díszmenet oldalával ellenkező szárnyon; a magasabb parancsnokok kísérete, a fogadáshoz megszabott rendben az első osztag segédtsíztjeihez csatlakoznak.

471. Azon személyiség segéd- és parancsértisztjei, ki előtt a díszmenet elvonul, rendfokozat és rang szerint jobbról balra rendezve, 3 lépésre mögötte állanak. A 455. pontban említett előjárók a díszmenet előtt az említett tisztektől 3 lépésre kifelé a csapat felé állanak, a rendfokozatban legmagasabb (rangban legidősebb) legközelebb azon előjáróhoz, ki előtt a díszmenet elvonul. A kíséret többi tisztje, valamint a 456. pontban említettek hátul akként állanak fel, hogy a díszmenetelő csapat felé levő oldal szabadon maradjon.

Az előbb említett személyek valamennyien csak a díszmenetelő csapat zászlói előtt tisztelegnek.

472. Miután a csapat a díszmenetre megalakult, a parancsnok a

«Díszmenet jobbra (balra) !»

figyelmeztetót adja, mire a csapat irányt vesz a díszmenet szárnya felé és a fedezést kiigazítja; a tisztek és trombitások helyeikre mennek; azután a menet megkezdése lesz elrendelve.

Minden alosztályparancsnok (önálló szakaszparancsnok) körülbelül 30 lépésre a díszmenet pontja előtt *«Jobbra (balra) nézz !»*-t és miután az alosztály (szakasz) 30 lépéssel azon túl jutott, *«Vigyázz !»*-t vezénnyel. Az iránytisztes a fővetést nem hajtja végre.

473. Az önálló szakaszparancsnok ha tisztt, az alosztályparancsnok és a náluk magasabb parancsnokok, továbbá a segéd tisztek és a kísérethez tartozó tisztek elhaladás közben tisztelegnek és pedig az egy osztag előtt vagy annak szárnyán levők valamennyien egyszerre.

474. A díszmenetelő csapat parancsnoka és annak kísérete (segéd tiszttje), továbbá a magasabb parancsnokok az ezred- (önálló osztály-) parancsnokig bezárólag és ezek kísérete (segéd tiszttjei), mihielyt 1 lépéssel a díszmenet pontján túlhaladtak, ahhoz a személyiséghez mennek, ki előtt a díszmenet elvonul és egymáshoz közel zárkózva, a szerint, a mint a díszmenet jobbra vagy balra történik, tőle jobbra vagy balra oldalt és hátra állanak fel, még pedig a rangban legidősb hozzá legközelebb, a kíséret (segéd tisztek) mögöttük. Az illető csapatok díszmenete után, esetleg miután további parancsokat kaptak, ismét csapatjukhoz mennek.

475. A menet megkezdésekor a trombitások rákezdik a fujást. (Ha zene vonult ki, az kezd játszani.)

A díszmenet pontjához való közeledéskor az él előtt levő trombitások (zene), a díszmenetelő osztag szélességének tekintetbevétele mellett, idejekorán a díszmenet pontjával ellenkező oldalra vezettetnek, a hol azzal a személyiséggel szemben, ki előtt a díszmenet elvonul, felállanak és — ha annak a csapatnak utolsó osztaga, amely számára játszaniok kell, 10 lépéssel a díszmenet pontján túlhaladt — a fujást (zenét) beszüntetik és csapatjuk után vonulnak.

Ha valamely üteg (szakasz) egyedül díszmenetel zenével, akkor a zene 12 lépéssel a parancsnok előtt menetel és az elvonulás alatt is ebben a viszonyban marad.

476. A csapat szabadon és fesztelenül menetel. Tisztesek és honvédek elvonulás közben annak a személyiségnek a szomébe néznek, ki előtt a díszmenet elvonul.

A díszmenet szárnyán lévő tisztosok a fedezés és a távközök betartásáról gondoskodnak. E véghől egyenest előre néznek és csak 3 lépéssel a díszmenet pontja előtt és után fordítják fejüket.

B. Fogatos osztagok.

Általános határozványok.

477. A tiszteletadásokra általában, a fogadásra és a díszmenetre az A. alatt adott határozványok értelem-szerű alkalmazással érvényesek. A következőkben azok

a kiegészítő határozványok vannak felvéve, melyeket a fogatos osztagoknak figyelembe kell venniök.

478. Díszelgéseknél békeütegek csak lövegekkel vonulnak ki.

479. Az oltári szentség előtt menet közben megállunk, az esetleg a lövegeken, járóműveken ülő kezelő legénységet arról leszállítjuk és *«Imához»* vezénylünk.

A leszállást tábori miséknél is el kell rendelnünk mielőtt *«Imához»* vezényelünk.

Fogadás.

480. Fogatos osztagok a fogadáshoz zárt vonalban, lövészeres oszlopok (lövészeres intézetek) és vonatok külön intézkedések szerint lesznek felállítva.

A térköz a tábori tüzérség csapattestei között 50 lépés.

Az osztályparancsnok 4 lépéssel a fogadósárnyon levő löveg előlovasa előtt áll; a segédtiszt (tűzmester) az ütegparancsnoknak az illető szárnyon beosztott közegeitől 1 lépésre kifelé.

481. Szerelékeket csak akkor vesszük magunkhoz, ha lőni kell. A lövegzárburkokat, (szájfedőket, torkolat-óvókat és irányzéktartó borítókat) azonban mindig le kell venni.

482. Ha az előljáró a hátulso vonalakat is meg akarja szemlélni, akkor az alosztályparancsnok a megfelelő pillanatban:

«2. (3.) vonal balra (jobbra) nézz!»

vezényszóval a fővetést elrendeli.

483. Ha a kivonult csapat tisztjeit a szemlélőhöz hívják, akkor azok alosztályonként — parancsnok a jobb

szárnyon — gyülekeznek és a csapatparancsnokhoz mennek, ki őket vágtaiban a szemlélőnek elővezeti. A tiszteletadást a megállás után valamennyien egyszerre teljesítik. Ha a parancsnok kardja ki van vonva, akkor a többi is kivont karddal lovagol oda.

Diszmenet.

484. A díszmenethez az alakulás a következő:

a szakasz és az üteg menetoszlopban vagy zártvonásban (lovas ütegek oszlopban is) a szakaszparancsnokok 2 lépésre az előlovas előtt, a többi tiszt mint a zárt vonalnál;

az ezred és az osztály menetoszlopban, vagy az ütegek zártvonásban (lovas ütegek oszlopban is) egymás mögött.

Az ütegek a díszmenetnél 15 lépés, az osztályok 20 lépés távolságot tartanak, mely az elől haladó osztag végétől a következő osztag parancsnokáig számítandó.

Díszmenetnél menetoszlopban az ütegparancsnokot az 1. tiszt 3 lépésre, utóbbit pedig a lovasított közegek kettésével 1 lépésre a következő sorrendben követik: tisztek, trombitások, altisztek végre a szögmérős altiszta málbás lóval.

485. A lövészeres oszlopok (lövészeres intézetek) és a vonat külön utasítások szerint díszmenetelnek.

486. A trombitások beosztásukban maradnak. Ha zene nem játszik, a díszjelt akkor kezdik el fújni, midőn alosztályparancsnokuk a fővetést vezényli és a fuvást alosztályparancsnokuk *« Vigyázz! »* vezényszavára hagyják abba.

Tisztelgő lövés.

487. A tisztelgő lövésnél a tüzet egyes szakaszok vagy ütegeknél azok parancsnoka vezeti, több ütegnél

azt az osztály (ezred) parancsnok rendeli el és az ütegparancsnokok vezetik.

Egy szárnytól kezdve az ütegparancsnok figyelmeztetőjére vagy jelére 5 másodpercenként adandó egy-egy lövés.

Az ütegparancsnok e mellett 10, az osztályparancsnok 20, az ezredparancsnok 30 lépésre áll a lekapesolt lövegek közepe mögött arccal előre.

A parancsnokok, kötelekben ütegparancsnoktól felfelé kardot rántanak.

Ezek a parancsnokok és azok közegei lóháton maradnak. A parancsnokok közegei, ha azok másutt nem szükségesek egy vagy két sorban parancsnokuk mögött sorakoznak.

Ha ez a lövés a gyalogság dísztüzét követi, akkor a tűz azon szárnyon kezdendő, mely a legutoljára tűzelt csapathoz közelebb van.

488. Az utolsó lövés után az üteg (osztály, ezred) parancsnok

a Vigyázza-t

vezényel és a diszjelet fuvatja.

Parancsnokok, kiknek kardjuk ki van rántva, szintén tisztelegnek.

V. FEJEZET.

Támpontok a kiképzéshez.

489. A kiképzés béke idején a csapat iskolázása és előkészítése a háborúra. A csapat ez által erkölcsi derékségre, testi teljesítőképességre és az előtte álló feladathoz szükséges ügyességre és értelemre tegyen szert és nyerjen bizalmat parancsnokaihoz.

A jó kiképzés ismertető jele az előzőkeny engedelmesség és értelmes öntevékenység minden egyes ember részéről.

490. A honvéd egyes kiképzése képezi alapját minden teljesítménynek. Ez a legbiztosabb segédeszköz arra, hogy a honvéd akaraterejét edzük, őt testi és szellemi ügyességre neveljük és hogy harcászati, sőt még erkölcsi fegyelmet is elérjünk.

491. A tüzérségnél már egyes ember hibás vagy eljlesen elmaradt teljesítménye folytán, egy löveg (járómű) válhat szolgálatképtelenné, vagy az egy üteg tüzelésének balsikerét idézheti elő.

Ennélfogva nemcsak az egyes alapos kiképzése gyalog, a lovaglás- és hajtásban, továbbá kiképzése a nem fogatolt valamint később a fogatos félszakasznál, az arcvonalon és azonkívül való alkalmazásra, képezi minden további kiképzés elengedhetetlen előfeltételét, hanem ahhoz az öntevékeny összműködés, valamint az is szükséges,

hogy valamely bármilyen okból kiállott ember teendőit egy másik önműködően vegye át.

492. Egyedül a hadi cél határozza meg minden egyesnek hatáskörét és ennél fogva úgy gyakorlati, mint szellemi tudásának feltétlenül szükséges mértékét is.

A kiképzésnél tehát e feltétlenül szükséges mértéket túl ne lépjük. A szükségeset azonban alaposan akként oktassuk és gyakoroljuk, hogy a honvéd minden körülmények között — saját hatáskörén belül — célszerű, nyugodt és biztos öntevékeny cselekvésre képes legyen.

Csak azt, amit sem gyakorlatilag végrehajtani, sem a tárgyon magán sem más tansegédleten megmagyarázni nem lehet, oktassunk elméletileg.

A gyakorlati tudás csupán a végrehajtásnál, az elméleti tudás pedig a határozott kérdésekre adott rövid feleleteknél mutatott értelem alapján ítélendő meg.

493. Nyugalomra, szilárd rendre és a részletekig menő helyes végrehajtásra mindenkor, feszes tartásra pedig valahányszor az szükséges különös súlyt kell fektetni.

Ellenben célelLENES és ennél fogva káros ha egyenletes és egyidejű végrehajtást csupán alaki okokból vagy akkor követelünk, amidőn a körülmények minden rész-nél más, vagy nem egyidejű végrehajtást követelhetnek.

494. Minden gyakorlatnál egyedül a gyakorlatias hadicél legyen irányadó.

Sablonok elkerülése által a csapat a terep felhasználásában ügyessé és vezetőinek kezében könnyen vezethetővé válik és ez utóbbiaknak alkalmuk nyílik arra, hogy aggodalmaskodó alakiasságtól menten öntevékenyen cselekedjenek.

Ezeket a tulajdonságokat minden tisztesnél is felkelteni és előmozdítani és azok tekintélyét megővni minden parancsnok kötelessége.

495. A csapat-, osztály- és alosztályparancsnokok a rájuk bízott csapat kiképzéseért teljes mértékben felelősek. Ennélfogva ezeket a parancsnokokat, a m. kir. honvédség Szolgálati Szabályzata értelmében megillető, nélkülözhetetlen szabadságukban és önállóságukban korlátozni nem szabad.

A fiatal tüzér kiképzése.

496. A fiatal tüzért szorgosan átgondolt terv szerint a legalaposabb módon, elhamarkodás nélkül és szakszerűen képezzük ki. Az ütegparancsnok szerkeszti a kiképzési tervezetet.

497. E tervezet összeállításánál a fiatal tüzerek nemzetiségét, műveltségi fokát, képességét és ezelőtti hivatását, a fegyvergyakorlatok alatt a tartalékosok kiképzési fokáról szerzett tapasztalatokat, valamint a helyőrség különleges viszonyait tekintetbe kell venni.

A célból, hogy a fiatal tüzerek kiképzéséhez és későbbi alkalmazásához helyes támpontokat szerezzünk, azokat az olvasás-, írás- és számolásból, továbbá — a mennyire lehet — mesterségükben a képzettség fokát illetőleg megvizsgáljuk és az eredményt egy névjegyzékbe bevezetjük.

Ezeket az adatokat az által kell kiegészíteni, hogy a parancsnok és az oktatók a fiatal tüzerekkel való tapasztatos, fesztelen érintkezés útján — különösen a gyakorlatok szünetei alatt — azok családi viszonyait, elő-

élete, gondolkodásmódja, képességei, magaviselete, buzgalma és haladása felől tájékozást szereznek maguknak.

A parancsnok és oktatók ez által nemcsak fontos támpontokat kapnak minden egyes ember megítélhetésére, hanem az által az érdeklődés által, melyet a fiatal tűzér személyi viszonyai iránt tanusítanak, ennek bizalmát is megnyerik.

Sohasem szabad feledni, hogy csak az egyéni kiképzés ígér előnyös eredményt és hogy a harcban és a harctéri szolgálatban minden egyéniség csak akkor érvényesül teljesen, ha képességei szerint alkalmazzuk.

498. A kiképzésnél az eljárás általában olyan legyen, hogy minden egyes ember, rendszeres utmutatás alapján természetadta találékonyságát, sajátos tehetségét, valamint magával hozott ismereteit és ügyességét katonailag alkalmazni megtanulja. A fiatal tűzér tehát a szolgálat minden ágában egyes kiképzésben részesüljön.

499. Helyesen kiszabott és lassanként fokozott gyakorlatok erősítik a testet és készítik elő a fiatal tűzért nagyobb megerőltetésekre. Sohasem szabad a fiatal tűzereket túlhajtott követelésekkel elcsüggeszteni, mert ez teljesítményeikben könnyen hanyatlást és egyúttal foglalkozásukban lazulást idézhetne elő.

A testi kiképzéssel egyidejűleg ébresszük, emeljük és nemesítjük a fiatal tűzérben a szellemi és erkölcsi elemet is.

A harc nehéz óráiban és a háború fáradalmai között a legjobban kiképzett ember is cserben hagyhatná várakozásainkat, ha őt éber kötelességérzetre, hivatása iránti szeretetre és érdeklődésre nem neveltük.

500. A fiatal tűzért türelemmel és elnézéssel oktatassuk s becsvágyát ébresztjük fel. Durva bánásmód megsemmisíti a becsületezést, a jó szó gyakran többet ér mint a büntetés, restség, rosszakarat, makaesség megtorlást érdemel.

501. A hasznóhajtó oktatás első feltétele: figyelem és érdeklődés felébresztése és ébrentartása.

502. Az oktatást egyszerű, könnyen megérthető, a fiatal tűzér műveltségi fokához és értelméhez mért módon a legnagyobb pontossággal, gyakorlatilag tartsuk s e mellett fokozatosan haladjunk előre.

A gyakorlati tárgyak célszerű váltakozására legyünk figyelemmel; ugyanazzal a tárggyal felette hosszú időn át tartó foglalkozás kifárasztja a szellemet és a testet s a figyelmet tompítja. Ennélfogva a kiképzést gyalog, a löveggnél, lőhátón és a legszükségesebbre szorítkozó elméleti oktatást, ne szétválasztott, fokozatosan egymást követő időszakokban, hanem már a kiképzés kezdetétől célszerű váltakozással egyszerre eszközöljük.

503. Lelkiismeretes szigorral hassunk oda, hogy minden részlet pontosan és helyesen hajtassék végre és hogy visszaesés soha elő ne forduljon. A végrehajtások gyorsasága — hirtelenkedés nélkül — helyes oktatás és a teendőkben való fokozódó biztosság mellett magától jön és akkor azután követelendő is.

504. A mennyire csak lehet, a szemléltető oktatást alkalmazzuk; a helyes példa többet használ, mint a legkimerítőbb magyarázat.

Ez okból a fiatal tüzérnek a végrehajtás előtt, minden testi gyakorlatot és teendőt, az oktató személyesen mutatasson meg.

505. Az elméleti oktatást is amennyire csak lehet a gyakorlattal kössük egybe.

Az oktatást szabadon és ne könyvből tartsuk. Emellett csupán a helyes felfogást tekintsük tancélul. Megfelelő kérdésekkel a fiatal tüzér gondolkodó- és ítélőképességét felkeltjük és fejlesztjük, figyelmét ébren tartjuk és a tancél elérésére vezető eljárást megismertetjük.

506. Az ütegparancsnok és az oktatók igyekezzenek, hogy minden egyes fiatal tüzér katonai használatosságát a legrövidebb idő alatt megismerjék, hogy a hajtótüzéri szolgálatra alkalmas legénységet idejében és lehetőleg helyesen választhassák ki.

507. Az első katonai kiképzéssel azt az általános alapot adjuk meg a fiatal tüzérnek, amelyre a következő kiképzési időszakokban eredményesen tovább építhetünk.

508. A fiatal tüzérek általánosságban ismerjék a legfontosabb hadicikkeket, hivatás és álláskötelmeiket valamint azt, ami a belső és őrszolgálatból ő rájuk vonatkozik, továbbá csapattestük tagozását.

Az egészség és tisztaság ápolása, a ruházat, szelvény oldalfegyver és kurtály (karabély) karbantartása, továbbá a tüzér öltözeke és felszerelése, valamint a laktanyarend betartása tekintetében különösebb támogatásra már ne szoruljanak. Csapattestükön belől ismerniök kell előjáróik vezetéknévét és rendfokozatát s tudniök kell, hogy miként viselkedjenek előjáróikkal (feljebbvalóikkal) és bajtársaikkal szemben.

509. A fiatal tűzerek bizonyos fokú testi ügyességet érjenek el és gyalog egyenkint, sorban valamint szakaszban legyenek kiképezve.

A kurtály (karabély) használatában annyira oktandók, hogy őrszolgálatra vezényelhetők legyenek.

510. A tűzereket a tűzérismeretekben és a lövegkezelésben annyira képezzük ki, hogy minden helyre — az irányzó főtüzérét kivéve — beoszthatók legyenek. A lovasított tisztesekül kiszemelt fiatal tűzerek mielőbb lovaglóoktatásban részesítendők.

510. L. Az első nyolc hét alatt kezelő és hajtótűzerek együttesen a tűzérismeretekben és a lövegkezelésben annyira képzendők ki, hogy előbbieik — az irányzó főtüzérét kivéve — minden helyre, utóbbiak pedig a kevésbé fontos helyekre beoszthatók legyenek; ebben az időszakban a hajtótűzerekkel a kezelő tűzerek is oktandók a nyergelésben, a felszerszámolásban és málházásban.

A lovaglóoktatást már a második héten kezdjük meg.

511. A hajtótűzerekül kiszemelt fiatal tűzereket már a második héten részesítsük lovaglóoktatásban és oktassuk a fogatszolgálatban.

512. A póttartalékosok közül csak azok veendők hajtótűzerekül kilitásba, akiknek polgári hivatásuk egyrészt az első kiképzésnél gyorsabb eredményt biztosít, másrészt reményt nyújt arra, hogy a rövid kiképzési idő alatt megtanulhat, az illető ember szabadságot viszonyában nem felejt el teljesen (kocsis, földműves stb.).

Ezen póttartalékosok a hajtásban annyira oktalandók, hogy elegendően előképzettek legyenek arra, hogy a következő fegyvergyakorlatoknál, vagy mozgósítás esetén a póttesteknél lehetőleg gyorsan lehessen őket a lövészeres oszlopoknál hajtótüzérekül való alkalmazásra kiképezni.

A gyalog kiképzés.

513. A gyalog gyakorlat arra a mértékre szorítandó, mely az egyes ember kiképzéséhez, a helyőrségi szolgálat követelményeihez és hareban a meglepő támadások visszautasításához nélkülözhetlen.

514. Testmozgások, menetelés és torna megfelelő váltakozással gyakorlandók. A kiképzés kezdetén a csukló- és tornagyakorlatoknak több időt szenteljünk, hogy ez által a fiatal tüzérek a szükséges fokú testi ügyességet elsajátítsák.

A csuklógyakorlatok szintén az egyes kiképzés tárgyát képezik. Nem az egyidejű, hanem a helyes végrehajtást követeljük.

515. A fiatal tüzéreket sorokba osztjuk be, s minden sor egy külön oktatót kapjon. Az oktató megnevezi a vonatkozó vezényszót, megmutatja a végrehajtást, minden egyes emberrel ismételteti és azután a hozzáutalt legénységből 2—2 emberből álló csoportokat képez. Az épen mutatott végrehajtás a csoportok mindegyikében akként gyakorlandó, hogy a két ember egymásnak váltakozva vezénnyel és hibás végrehajtásokat kiigazít. Az oktató csoportjainak gyakorlatait áttekinti, ha esetleg közös hibát észlel a sorokat ismét összevonja és egy páron újból megmutatja a hibát, valamint a helyes végrehajtást, mire a csoportonkinti gyakorlat folytatandó.

516. Egyéni, nem a testalkatból eredő hibákat az állásban és tartásban az oktató csakhamar mint szokás-hibákat ismerjen fel. Az által, hogy az oktató egy azonos hibában szenvedőre felhívja az illető figyelmét, a fiatal tüzérben leghamarabb ébreszti fel saját hibájának tudatát — később többnyire már egy rövid figyelmeztetés (néven szólítás és a hiba mutatása) elegendő lesz arra, hogy az embert hibájának kiigazítására készítse.

517. A kiképzésnek a kurtálllyal (karabéllyal, ismétlő pisztollyal) kizárólag az a célja, hogy a tüzért képesítsük arra, hogy lőfegyverét mint egyes ember — nem pedig osztagkötelékben — önállóan és helyesen használja. A fogások a kurtálllyal (karabéllyal, ismétlőpisztollyal) tehát kizárólag segédeszközök a cél előérésére és ennek megfelelően gyakorlandók.

• **518.** A fiatal tüzér gyalog kiképzését később olyképen tökéletesbítsük, hogy az egyes kiképzést — lehetőleg sok parancsnok (altiszti iskolás) alkalmazása mellett — naponként 15—30 percre a parancskiadás alkalmával folytatjuk és hetenként egyszer — esetleg a löszemle után — szakaszban vagy ütegben gyakorolunk. Ez a rendszabály minden egyes embernél a helyes katonai fellépés elérésének és megtartásának céljából annál inkább szükséges, mert a tábori tüzér sok oldalú tevékenysége (lővegyszerkezelés, lovaglás, hajtás, lóápolás, istállószolgálat) alkalmasnak mutatkozik arra, hogy általa az ember fesszes katonai viselkedése kárt szenvedjen.

519. A gyalog gyakorlat megfigyelés tárgyát nem képezi.

Az altiszti iskolások kiképzése.

520. Az ütegparancsnok és az oktatók az első kiképzés után pár héttel a fiatal tüzéreket már eléggé fogják ismerni, hogy a tisztessarjadékul tekintetbe jövő kiképzésre alkalmasakat kiválaszthassák.

Mint katonai szempontból kiképzésre alkalmasak nem csak a nagyobb iskolai képzettséggel bírók veendőek tekintetbe, hanem inkább azok, kik jellem, kötelességérzet, akaraterő, határozottság és öntevékenység tekintetében, majdani előjárókul alkalmasoknak mutatkoznak. Ezekkel a tulajdonságokkal bíró embereket tehát akkor is vegyük tisztessarjadékul kilátásba, ha azok csak csekély iskolai képzettséggel is bírnak.

521. Ajánlatos tisztessarjadékul nagyobb számú kiképzésre alkalmas tüzért kiválasztani, mint a mennyi a legközelebbi legénységváltás alkalmával a hiány pótlására szükséges lesz.

Ezeket az embereket, mint altiszti iskolásokat jelöljük meg, ennek megfelelően képezzük ki, és azokat, kik a kiképzés folyamán hiányos előmenetel miatt, vagy minősültségi hibák folytán alkalmatlanoknak bizonyulnak, kifejezetten s az egész üteg által felismerhető módon különítsük ki. Ellenben olyan fiatal tüzérek, kik csak később bizonyulnak kiképzésre alkalmasnak, altiszti iskolásokká válhatnak.

522. Hajtótüzérek is, kiknél az 1. szolgálati év folyamán felismerjük, hogy tiszteseekül alkalmasok, ilyenekül kiképezendők. Ezáltal a szolgálat érdekét megvédjük és a hajtólegénység öntudatát emeljük.

523. Az összes altiszti iskolást képezzük ki az irányzásban és a jelző szolgálatban.

Ezek közül azoufelül, a szükséges számút, sajátágaik szerint képezzük ki a következő arevonalon kívüli szolgálat egyikében, megfelelő tehetség mellett két ilyen szolgálatban is: szögmerős altiszt, távmérő, távbeszélő, felderítő, küldőne-altiszt, tizedes és trombitás.

A trombitások kiképzése az irányzásban elmaradhat.

Az arevonalon kívüli alkalmazásra kilátásba vett összes altiszt-i iskolás — a koei tizedesi szolgálatra kijelöltek kivételével — a távbeszélő szolgálatban is kiképezve legyen.

Az altiszt-i iskolások közül lövegvezetőkül azokat válasszuk ki, akik az irányzásban különös ügyességgel bírnak.

524. A tisztessarjadékról az ütegnél általában eléggé gondoskodtunk, ha a fiatal tüzérek közül évenként egy embert küldőne altisztul, 1—2 embert felderítőül, 2—3 embert távbeszélőkül, egy-egy embert távmérőül s szögmerős altisztul, valamint 1—2 embert trombitásul s egyidejűleg a küldőneszolgálatra is kiképezünk.

Az oktatást a térképolvasásban jelentékenyen elősegítjük, ha az altiszt-i iskolásokat szülőföldjük vagy állandó tartózkodó helyük általános és részletes térképeivel látjuk el.

Kiképzés a földérítő-, megfigyelő- és összeköttetőszolgálatban.

525. A tüzérjárőrök kiképzésénél a legfőbb súlyt arra helyezzük, hogy azok értelemmel, a kapott feladat fontosságához mérten, szükség esetén a leggyorsabban lovagoljanak, hogy bizonyos harcászati értelemre tegyenek szert és hogy gyorsan, megbízhatóan és értelmesen

jelentsenek. — Helyzetvázlatok készítése és használata gyakran célszerű.

526. Szervezetszerűleg egy üteg tűzérjárőre: 1 tisztből (tiszttjelöltből) 1 tűzmesterből és két tizedesből áll.

A szükséghez mérten két vagy több járőrt is összevonhatunk vagy egy üteg járórét meg is oszthatjuk. Ha a járőr megosztása válik szükségessé, akkor a tiszt és 1 tizedes képezi az egyik féljárőrt a tűzmester és 1 tizedes pedig a másikat.

527. Felszerelés. Mindenkinél legyen messzelátó, iránytű, lámpás, mászókötel, egy jeladózászló lovasítottak részére, egy kbl. 75 cm. hosszú zászlópálca (lovaglopálca) és lehetőleg egy óra.

A járőrparancsnoknál és a tűzmesternél azonfelül lehetőleg ugyanaz a térkép mint tűzérparancsnoknál, térképtáska, jelentőtömb és mérőlemez.

Minden járőrnel 1 pár mászóvas.

A tűzérjárőr két tizedese a 4. számú tartalék távbeszélőállomás anyagával szerezendő fel.

528. Feladatok: minden tűzérjárőr rendszeren egy meghatározott feladatot kap, de többet is kaphat, melyek azonban ez esetben időben egymás után oldandók meg.

Minden járőrnek és felderítőnek kötelessége azonfelül, hogy körülményeket és eseményeket, melyek a kapott feladattal nem függnek közvetlenül össze, figyelemre méltasson és arról ha azok a tűzéség magatartására vagy saját csapatok biztonságára fontossággal bírnak, jelentést tegyen.

529. 1. Célfelderítő. Ezek általában a közeli felderítés körletében maradnak. Ezek a járőrök az ellen-

ség viszonyaiba szerezzenek betekintést. Megfigyeléseiket a kiküldőparancsnokság csak akkor értékesítheti teljesen, ha ez azokról idejében szerez tudomást. E n n é l f o g v a a parancsnoksággal legalább optikai összeköttetés létesítésére törekedjenek. Írásbeli jelentéseiket lehetőleg mint célvázlatokat készítsék és magyarázatokkal lássák el. Különleges esetekben ezeket a járőröket, az által, hogy őket egy szögmérővel, vagy a felderítő iránytűvel ellátjuk, képesítjük arra is, hogy saját osztagukkal azokat az irányelemeket tudassák, amelyekkel a megtalált cél ellen a tűz megkezdendő volna. Ilyen esetekben a járőrparancsnok kiválasztására különösen ügyeljünk.

Fontos: van-e, hol, milyen erejű és milyen löveg fajjal már állásban ellenséges tűzéréség, mielőtt saját tűzéréségünk felvonult.

Fontosak oly hírek is, amelyekből következtetni lehet arra, hogy mely időben és mely állásba vonulhat fel az ellenséges tűzéréség, pld.: mikor, hol és mely irányban menetel az ellenséges tűzéréség, szemrevételez vagy foglalataskodik tűzéréségi előkészületekkel ellenséges tűzértiszt.

Már állásban levő céloknál jelenteni kell: a cél fekvését, abban levő hézagokat, lépcsőzést, leplezést és fűdőző viszonyokat, a szárnyak fekvését a lövő irányhoz és tereptárgyakhoz.

Különös figyelem fordítandó a megtévesztő célokra: ezeket gyakran mozdulatlanságukról és arról ismerhetjük fel, hogy az állás már a harc előtt látszólag meg van szállva.

A végrehajtás módja: A járőr a leggyorsabban igyekszik azokat a kilátópontokat elérni, ahonnan, tekintettel a helyzetre, vagy a saját lovassági járőrök

közléseire, már az ellenség éle megfigyelhető lesz. E célból kilátópontról kilátópontra törtessünk előre, de emellett az épen elhagyott kilátóponton egy megfigyelőt hagyjunk vissza, hogy a mozgás ideje alatt az álló megfigyelés meg ne szakadjon. A visszahagyott megfigyelő követi a járőrt, míhelyt az a legközelebbi kilátópontot elérte.

Amia terepszakasz elérése után, ahol előreláthatólag harcra kerül, célszerű lehet ha a járőrt megosztjuk, és a megfigyelést több kilátópontról eszközöljük, hogy így ne csak az ellenség részére tekintetbe jövő egész harcterepe, de lehetőleg annak előnyomulása is megfigyelhető legyen.

E célból legelőbb az eltávozó oldal megfigyelőkkel azok a tereprészek állapítandók meg, amelyek a menetvonal közelében maradó megfigyelő (rendszerint a járőrparancsnok) állóhelyéről nem tekinthetők át, amely irányban tehát a kiegészítő megfigyelés kívánatos, valamint azok a tereppontok (vonátközpontok), amelyekre a jelentések vonatkozzanak, hogy a középső megfigyelő azokat megérthesse.

Oldalmegfigyelők, — ha szükséges — a harefelderítés körletén túl mennek.

Az oldalmegfigyelők jelentéseiket a járőrparancsnoknak lehetőleg optikailag vagy írásban (vázlat) küldik meg. Ez a tűzérparancsnoknak első jelentését legkésőbb akkor teszi meg, míhelyt ellenséges "gyalogságot vagy nagyobb lovastestet vett észre.

Közvetlen szóbeli tudósítás kívánatos s néha célszerű lesz, ha a járőrparancsnok — különösen az előrelátható haremezőhöz való közeledésnél — amidőn ezt az ellenség viszonyainak további megfigyelése megengedi, a tűzérparancsnokot megfigyelő pontján bevárja. Fel nem

tűnő viselkedés és minden meglevő fődözelek kihasználása mindenkor követelendő.

530. Kisegítő megfigyelők saját hatáskukat figyeljék meg. E célra többnyire azokat a célfelderítőket alkalmazzuk, kiknek sikerült célokat, melyek a parancsnok állóhelyéről nem láthatók, felfedezni. Miután a megfigyelés gyors továbbítása szükséges, ilyen földerítők lehetőleg távbeszélővel, ha ez nem lehetséges, optikailag kössék magukat össze a parancsnokkal (L. U.).

531. Összeköttetés a legelölő harc vonallal. Ezek a járőrök a harcmenet és összhata megfigyelése mellett, a saját gyalogság által esz közlendő és a saját rajvonal távolságát az ellenségtől tisztázandó jeladást egészítik ki, hogy a tűzérsegi tűz e szerint legyen szabályozható.

Oly járőrök parancsnokául, amelyek a harc helyzet tisztázására küldetnek ki, lehetőleg tisztek jelölendők ki.

532. Terepkutatók. A terepkutatóknál fontos: ismerete annak, hogy miképen mozog a tűzérsegi a terepen, hogy minő feltételeknek kell kocsi pályáknak, hidaknak, gázlóknak stb. megfelelniök, és helyes megitélése azoknak az emelkedéseknek és árkoknak, melyeken a tűzérsegi még áthatolhat.

a) Útkutatás: Minden oly oszlop előjárórénél, melyhez tűzérsegi van beosztva, rendszeren egy ne h á n y lovas (tűzérjárőr) meneteljen. Ezek arról gondoskodiknak, hogy a tűzérsegi feltartóztatás nélkül előrejusson, miért is szükség szerint a tűzérsegi által nem használható útszakaszok helyett idejekorán kerülő utak szemrevételezendők s a követendő útvonal az illető tűzérsegi tudomására hozandó.

Kijavító munkálatok végrehajtása a menetbiztosító csapat, ill. oszlop ama részének parancsnokától igénylendő, ki a megfelelő munkaerő fölött rendelkezik. Ha az útkutatók a menetakadályok elhárításáról nem képesek kellő módon gondoskodni, akkor azt a tüzérparancsnoknak, vagy az utánvezetőnek jelentsek.

b) Az előrelátható saját tüzelő állás szemrevételezése. Rendszerint tüzelőállás változtatás előkészítéseként, máskülönben csak az esetben, ha szűken határolt területek jönnek tekintetbe. Szemrevételezendő: az állás, az előnyomuló utak és előnyös megfigyelő pontok. Fel nem tűnő viselkedés és minden meglevő födőzék kihasználása mindenkor megkövetelendő.

533. Kutatókat az előnyomuló terület szemrevételezésére, valamint az oldalak megfigyelésére küldünk ki. Ez utóbbi esetben a biztosítandó csapat által mindig láthatók legyenek; ha ez lehetetlen, pld. erdőrészek miatt, akkor velők az összeköttetést a biztosítandó csapat létesíti.

Az összeköttető szolgálatra alkalmazott járőrök létesítik az összeköttetést az elől levő tüzérparancsnokkal és a visszatérő küldöncöket az utánvezető tiszthez utasítják.

Ha a tüzérség állásban van és nem áll lövegfödőzet rendelkezésre, akkor a kutatók a tüzelő osztag oklalaát és hátát is megfigyelik.

Tüzérajőrök hiányában kutatókul és az összeköttetőszolgálatra néha más lovasokat is kénytelenek leszünk alkalmazni.

Nagy súlyt helyezünk arra, hogy az összeköttetés fentartására csak a föltétlenül szükséges számú lovas alkalmaztassék.

534. Viselkedés. Minden lovas állandóan tájékozva maradjon, vagyis mindig tudja, hogy hol van s ne csak maga találjon vissza, hanem képes legyen másoknak is a meghaladt utat leírni. E célból megjegyzi magának az útirányt és ennek változását a világtájak szerint, valamint minden feltűnő tájékozó pontot és gyakrabban vissza néz, hogy a tájék képét a másik oldalról is megismerje.

Valamely jelentéssel elküldött lovas (jelentő lovas) feladata fontosságának tudatában mindent kövessen el, hogy rendeltetési helyét idejében elérje. Képes legyen arra, hogy ha a körülmények siettetnek, az egyszer halott jelentést emlékezetben tartsa és azt sebes lovaglás után is át tudja adni. De a jelentő lovas még legsürgősebb eligazításánál is ajánlatos, hogy neki az előtte ismeretlen jelentést átvevő nevét, csapattestét és rendfokozatát, továbbá a jelentésre vonatkozó hely- és csapatmegjelöléseket, valamint fontos időbeli adatokat felírjuk.

Ha saját seregünk törzseihez, osztagaihoz, vagy járőreihez közeledik, akkor jobb kezének felemelése által jelezze, hogy ő jelentéstvivő lovas és hangosan kiáltsa a címzett nevét és rendfokozatát.

Hogy egy vele szembe lovagló előjárónak jelenthessen, lovát idejekorán megállítja, oldalt az előjáróhoz csatlakozik és azt kísérve, teszi meg vagy adja át a jelentést.

A jelentés átadása után, ha járőrparancsnokától vagy a jelentést átvevőtől más parancsot nem kap, járőréhez bevonul. Egy parancsot vivő egyén úgy viselkedik mint a jelentést vivő lovas.

A fogatnélküli és a fogatos félszakasz kiképzése.

535. A tüzer kiképzése a félszakasznál, a kiképzés legfontosabb része.

536. A fogat nélküli fészakaszk kiképzésére a «Tüzérismeretek» határozmányai mérvadók.

537. A fiatal tüzér kiképzését az egyes fészakaszkban a töltéssel és lövéssel kezdjük s e mellett mutassuk meg neki az egyes kezelő szám teendőinek végrehajtását és összefüggését, a löveg tüzelőkészletének gyors elérése végett. Minden szükséges magyarázat (löveg, lövészer, felszerelő cikkek) a lövegkezeléssel karöltve jár, tehát külön oktatástárgyát ne képezze. A fészakaszk tüzelőállásba hozatalát kisebb akadályokon át, melyeket az elhelyezési körletben esetleg készítünk, valamint a tüzérségi anyag kezelését és előforduló hibák és hiányok megszüntetését szintén a fészakaszk kiképzésével kössük össze.

Az összes legénységet gyakoroljuk abban, hogy lekapesolt lövegeket és kocikat még a legnehezebb terepen és hareszerű máházással tologatni tudjon.

538. Minden tárgyat, amely a löveg vagy anyag kezelésénél alkalmazásra kerül, csak gyakorlati alkalmazásnál való használat közben magyarázzunk meg.

539. A fogatos fészakaszk minden tüzérkötelék egysége.

540. A fogatos fészakasznál kell megtanulni a mellette ellovaglásnak, a tüzelőállásnak a legkülönbözőbb viszonyok között való elfoglalásának és elhagyásának oly rendkívül fontos részleteit, mindenkinek öntevékeny összműködését, valamint azt, hogy valamely bármily okból hiányzó ember teendőit egy másik magától átvegye, továbbá a mindenkori körülményeknek megfelelő lovaglást és hajtást.

A fogatos fészakaszk felületes és hiányos kiképzését még a szakaszban és ütegben

való legbehatóbb oktatás által sem pótolhatjuk.

541. Úgy a fogatos mint a fogat nélküli felszakasz kiképzésénél az elfoglalandó lövegállást mindenkor mint egy meghatározott és pontosan megjelölendő tüzelőálláshoz tartozót kell tekinteni, ennél fogva minden intézkedést a mellette állóknak gondolt lövegekre való tekintettel kell végrehajtani.

Az üteg, osztály és ezred kiképzése.

542. A kiképzés szakasztól felfelé, az ütegben, osztályban és ezredben való lövés előiskolája, és harszerű feladatok megoldásából a terepben áll. A kiképzés célja az egyes részek öntevékeny összműködése, hogy a többi fegyvernemet idejében hatásosan támogathassuk, mely támogatás a tüzérség tulajdonképeni harc-célja.

543. Ennél fogva fogatos tüzérosztagok alaki gyakorlatozása megismerlés tárgyat nem képezheti. Csakis oly, a megismerő által adandó feladatok megoldásánál, melyek tárgyat a tábori tüzérség tevékenysége a harc körletben képezi, lehet felismerni, hogy mindenki helyét az arcvonalban és azonkívül képes-e öntevékenyen betölteni, s ennél fogva az egyes kiképzés minden ágában be van-e már fejezve, továbbá, hogy valamennyinek összműködése a legkülönbözőbb viszonyok között, kötelekeknel szakasztól felfelé, mennyire van már elérve.

A kiképzés fokát különösen felismerhetjük:

a parancsnokok és összes tisztetek viselkedésén az arcvonalban és azon kívül (parancsadás, gondoskodás cél-

és terepfelderítés iránt, biztosítás, összeköttetés, megfigyelés);

azon, hogy mily gyorsan és mily módon tesznek meg hosszabb utat a tüzelőálláshoz hadierejű kötelekek, úgy közlekedő utakon, mint azok nélkül a terepen át, és hogy mily állapotban van a csapat, midőn a tüzelőállást eléri;

azon, hogy miképen lesz a tüzelőállás előkészítve, elfoglalva, elhagyva és hogyan lesz az állásváltoztatás végrehajtva;

a tevékenységen magában a tüzelőállásban, ide értve a mindenkori viszonyoknak megfelelő lövészerpótlás végrehajtását is;

a csapat magatartásán terepnehézségek és akadályok leküzdésénél, azután a «Tábori erődítés» című szolgálati könyv határozványainak alkalmazásánál, továbbá meglepő támadások visszautasításánál, és feltételezett veszteségek és más baleseteknél szükséges segítségek eszközölésénél, és pedig úgy mozgás közben, mint a tüzelőállásban is.

Ily értelemben eszközölt megfigyelések az előljárásnak lehetővé teszik, hogy a kiképzés elért fokát helyesen ítéljem meg és ennél fogva meg tudja jelölni, hogy mely irányban és esetleg mily módon szorul még a kiképzés pótlásra és kiegészítésre.

544. Az önálló összműködésre esupán akkor munkálkodhatunk eredményesen, ha az egyes részek, vagy is a csapat, a hozzátartozó parancsnokok és közegek úgy az arevonalban, mint azon kívül, eléggé elő vannak készítve, miért is az összesek kiképzése egyöntetűen haladjon előre.

Hogy meddig kell ezt az előkészítést magán az ütegen belől, az osztályban vagy ezredben közösen eszközölni, az az illető csapattest különleges kiképzési viszonyaitól függ.

Mielőtt a fogatos harcászóüteg, osztály, ezred kiképzését elkezdenénk, az előkészítésnek lényegében már meg kellett történnie, mert ellenkező esetben az által, hogy a parancsnokok egymást és azokat az alparancsnokok nem értik meg, és az említett közegek felmondják a szolgálatot, a gyakorlatok célszerű végrehajtása és ennél fogva az eredményes kiképzés is meg lesz gátolva.

Hatásos segédeszközt képeznek ezen összműködés előkészítésére, és egyúttal előnyös alkalmat adnak arra, hogy, az összes közegeket az által iskolázzuk, hogy a mindenkor megtanultat kötelekben alkalmazzuk, — a vázgyakorlatok. (555. pont.)

545. Harcfeladatok megoldásánál a beosztott parancsnokok és azok közegei mindenkor úgy viselkedjenek, mint a háborúban, míg a végrehajtás részleteit a csapatnál, valamint a tisztesek viselkedését az arovonalon kívül más tisztek ellenőrizték s azok lépjenek közbe szükség esetén.

Ha nem gyakorolunk hadi erejű kötelekben, mégis nézzünk minden alakzatnál arra, hogy ilyen kötelek mélységi és szélességi kiterjedései belegyenek tartva, mert csak ez esetben oktathatjuk célszerűen a parancsvivő és jelentő közegeket, valamint a tüzelőállás előkészítését és elfoglalását, végre a tevékenységet abban és nyerhetünk helyes érzéket az iránt, hogy esetenként minő nagy az időszükséglet.

546. Harégyakorlatok tervezésénél igyekezzünk arra, hogy az illető köteleket az egyszerűbből a nehe-

zebbre haladva, az összes tipikus harc helyzetekbe hozzuk.

Eredmény azonban csak akkor érhető el, ha az illető tűzérkötelek részére feltételezett harcászati helyzetet, minden tisztes helyesen fogta fel.

Valamennyi tisztes világos képet nyerjen saját hadosztályának tagozásáról, és saját csapattestének — a vonatot is beleértve — felosztásáról a legkülönbözőbb viszonyok mellett, a hadosztály keretén belül.

Ha ez a képzelet hiányzik, ha nem lehet minden harc helyzetben az idő- és térvizonyokat megközelítőleg megbecsülni, akkor a tisztesek — a jelentő lovasokat is beleértve — öntevékeny cselekvése ki van zárva. A sűrűlódásoknak oly mértékben kell fokozódnok, hogy a tűzér-ség tűzerejének kiadó kihasználása lehetetlenné válik.

547. Továbbá szükséges, hogy csapatecélokat hordható árnyrajzokkal (vászoncéltáblák) képezzünk és célszerű lesz, ha a lövegosztagok tevékenységét gyakrabban saját felderítő járőreink által — úgy, mintha azok ellenséges járőrök volnának — ellenőriztetjük. Azok jelentései lehetővé teszik, hogy a hibás eljárást felfedezzük s annak okát megállapítsuk. Azonfelül ezen eljárás által a felderítők kiképzését elősegítjük.

A harcgyakorlatokat akként is előkészíthetjük, hogy a kötelek (szakasz, üteg, osztály, ezred) kiinduló helyzetét a gyakorló területen vagy az oda- és visszamenetelelésnél már tüzelő állásokba vagy más harc-csoportosításba — parancsnokok, parancsközvetítő közegeikkel és tisztesekkel a feltevésnek megfelelő viszonyban — helyezzük.

548. Ajánlatos, ha elkövetett hibáknál a gyakorlatoknak szabad lefolyást engedünk és oda hatunk, hogy

ily hibák dacára az ütegek hatáshoz jussanak. A békekiképzésnél tehát arra kell törekednünk, hogy az ütegeket arra képesítsük, hogy azok mindenki összműködésével — a leghátrányosabb viszonyok és az elkövetett hibák dacára — a végecélt elérjék. Ha ezt elértük és az elkövetett hibákat megbeszéltük, akkor a gyakorlatot — esetleg egy más napon — megismételhetjük.

549. Minden menet nem csak a menet technikájának gyakorlására szolgáltat alkalmat, hanem minden főle harcfeleladat végrehajtására is különös figyelemmel a tűzér járőrök feladataira.

Futólagos útvázlatok készítése, úgy a megelőző napon a térkép után, valamint menet közben a terep után és mindkettőnek későbbi összehasonlítása által, az összes kiképzésre alkalmas tűzér figyelmét ébren tartjuk és azok tájékozó érzékét előmozdítjuk.

550. A szállás (laktábor, helységtábor, tábor), előkészítését és elfoglalását, a szolgálatot és magatartást a szállásban, valamint a tűzérség tevékenységét az előőrszolgálatban a helyőrségben gyakoroljuk s a menetek közben annak váltakozó alkalmazását oktassuk.

551. Az alapelveket a szolgálati lovak idomítására nézve az E—45. jelzésű szolgálati könyv tartalmazza. A további kiképzés folyamán a lovak teljesítő-képességét használat közben — állapotukra való gondos figyelemmel — lassanként fokozzuk.

Az által, hogy a terepet állandóan felkeressük, a frissességet és mindenkori harcésztséget megővjük.

Ha teljes fogattal vonulunk ki, a lövegeket és lövészeres kocikat, a lassankint fokozódó követelményeknek

megfelelően, vagy előírás szerint másházzuk, vagy más módon való megterheléssel hozzuk a szabványos súlyra.

552. A lovak kiképzését illetőleg mozgósítás esetén, a VI. fejezet 619. pontjának határozványai, értelm-szerűen érvényesek.

553. Menetközben nyugodt, folyékony menetütem betartására különösen ügyeljünk.

Emelkedésekre lehetőleg lassú lépésben hajtsunk, lovasok lóról szállnak.

Hosszab megerőltető meneteknél a lovak teljesítő-képességét hatásosan fokozza, ha lépésben időnkint a hajtókat lóról s a kezelőket lövegről vezényeljük.

Hullámos terepnél a járásmódot (ütemet) ne az egész oszlopban egyidejűleg, hanem üteg- esetleg szakaszonként változtassuk.

Hosszabb ideig tartó meneteknél ajánlatos, ha gyakrabban rövid és itató pihenőket tartunk. Ha az itató-helyeket idejében szemrevételeztetjük és az ezirányú parancsokat idejekorán kiadjuk, valamint ha az előkészületeket menet közben megtesszük, az itatáshoz szükséges időt jelentékenyen megrövidítjük.

a) Az üteg kiképzése.

554. Az ütegben a részletkiképzés befejezést nyer.

Az üteg a legmagasabb egység, melyet a parancsnok még a részletek tekintetében is vezethet.

Súrlódásokat, melyek az ütegen belül keletkeznek, az ütegeken belül is, szomszédos kötelékek zavarása és igénybevétele nélkül kell kiküszöbölni.

Az űteg továbbá rendszerint a lövés-
szaki egység és magasabb kötelékek ren-
delkezési egysége.

555. A harszerű kiképzés a terepben célszerűen
akként készíthető elő, hogy az űtegethervezőnek már de-
cember havától kezdődőleg hetenkint egyszer a tisztek-
kel, zászlósokkal, hadapródokkal, altisztekkel és irányzó-
főtűzerekkel (később lovasított hajtótűzerekkel is) a te-
repen fokozatosan mindazokat a feladatokat, melyeket
egy harsos űteg a harcörletben megoldani hivatva van,
vázban átveszi. E mellett a tisztek és tisztesek lövő-
kiképzése is előmozdítható, a szögmérő és a gyakorlat-
hoz elvitt távesővek (állványokon) alkalmazása által,
árnyrajzú célábrázolás mellett.

Gyakori vázgyakorlatok végrehajtása által a téli
hónapok folyamán, az űteg akkor amidőn a tulajdonké-
peni kiképző időszak veszi kezdetét tűzészaki értele-
mben már annyira elő lesz készítve, hogy ebben az idő-
szakban már a harcászati elem is kellőképen érvényre
juthat és hogy az űtegekre a harsmezőn jutó feladatok
harszerű megoldását is eredményesen megkezdhetjük.

556. Ha a békeűteg önálló szakaszként gyakorol,
ajánlatos, ha nehéz vagy még elő nem fordult esetekben,
az állás előkészítését, elfoglalását és elhagyását, arcvonal-
változtatást, mely kisebb állásváltoztatást feltételez, vala-
mint terepakadályok áthatolását előbb félészakaszonként
a többi legénység jelenlétében végrehajtatni s csak
azután mindkét félészakasszal egyszerre. •

557. Az átmenet a harsos űtegen való kiképzésre
akként is történhet, hogy a hiányzó két szakaszt vázban
jeleztetjük. Ennél már az is előnyös, ha mozgásoknál

csak a szakaszparancsnokok és lövegvezetők — esetleg egyedül csak az utóbbiak — helyei lesznek betöltve. M helyt a tüzelőállás el lett foglalva, az eddig az arevonalon kívül alkalmazásban volt tiszteseket is vonjuk be a teljes harcos üteg helyeinek, vagyis a szakaszparancsnokok és lövegvezetők, valamint az irányzó főtüzérek (állvánnyal) helyeinek betöltésére.

Gyakorlatoknál az állomáshely közvetlen környékén az üteg négy négyfogatos löveggel és négy kétfogatos lövészereskocsival is kivonulhat. Ennél a lövészereskocsi hátrányos rúdnyomásának a feszítésinre akasztott ellensúllyal elejét vehetjük.

558. Gyakorlatok a harcos üteg tűzharcában már az ujonckiképzéshez csatlakozva kezdődjenek. Ezeket a gyakorlatokat osztályonként hajtsuk végre és minden osztályban váltakozva az egyik ütegparancsnokot bízzuk meg a vezetéssel.

Esetleges hiány a légénységi személyzetben nem okoz gyakorlatok elhagyására, mert a gyakorlat célja elérhető akkor is, ha csupán a tüzelőállásban levő tisztesek — az irányzó főtüzérek (főtüzérek) is beleértve — helyei lesznek betöltve.

559. Május közepétől kezdve az üteggiképzés céljából minden osztályból egy hat lövegből és hat lövészereskocsiból — mindannyi négyfogatos — és egy hatfogatos eszközkocsiból álló üteg alakítandó, továbbá az üteggiképzés befejeztéig hetenként egyszer — azután többször — az ezredből egy teljes hadi üteg állítandó össze.

A teljes hadi üteggel nagyobb távolság gyors meghaladása úgy közlekedő utakon, mint a terepen át is gyakorlandó.

Továbbá elég gyakran kell alkalmat adni a vetőhíd alkalmazására, valamint akadályok és közlekedő utak kocsizhatóvá tételére is.

E mellett azokat a viszonyokat is figyelembe kell venni, amelyek sűrűn művelt, vagy lecsapoló esaternákkal és mocsárokkel átszeldelt vagy sűrű aljfas erdőkkel fűdött tereprészek áthatolásánál fordulnak elő.

560. Az ütegkiképzés folyamán gyakran kell abból a föltevésből kiindulni, hogy az üteg magasabb kötelékben van. Ezáltal a kiképzést az osztály- és ezredben célszerű módon előkészítjük.

b) Az osztály és ezred kiképzése.

561. Az üteg kiképzésére nézve mondottak értelműszerű alkalmazással az osztály és ezred kiképzésére nézve is érvénnyel bírnak.

562. Alaki gyakorlatozás az osztályban és ezredben nem szükséges.

563. Vázgyakorlatokat a heti tiszti lovagló oktatás helyett tartsunk. A tisztek és tisztjelölteknek a feladatok megoldására mindenkor szükséges előkészítése megelőző tiszti megbeszélések tárgyát képezi.

564. Az osztály kiképző időszakában az osztályok ütegeikkel a békealakulásban vonulnak ki. Hetenkint egyszer az ezredből egy hadiállományú osztály (esetleg 4-fogatosan) alakítandó.

Kiképzés éjjeli vállalkozásokra.

565. Éjjeli vállalkozásoknál a tábori tüzérségnél főleg nagyobb utak megtételéről, az arevonalon kívül alkalmazott közegek részéről bizonyos pontok eléréséről,

összeköttetések létesítéséről és lehetőleg már nappal szemrevételezett és megfelelően előkészített tüzelőállások elfoglalásáról lehet szó, mely utóbbiakból azután megvilágított vagy meg nem világított, vagy csak hajnali szürkületkor látható célok ellen a tüzelés a L. U. értelmében végrehajtható lesz.

566. Az éjjeli gyakorlatok végrehajtását az üteg egyes részeinek iskolázása előzze meg és podig:

Az éjjel használandó utak és elfoglalandó állások szemrevételezése, megjelölése és karba helyezése a lovasított tisztesek által nappal, esti szürkületkor és éjjel;

ismét megtalálása ezeknek az utaknak és állásoknak éjjel;

ilyen gyakorlatok végrehajtása eleinte vázban lovasított hajtótűzerekkel előbb vezetéklovak nélkül, később vezetéklovakkal, azután a fogatos mozdonyokkal és végre magával a fogatos üteggel.

Május havától kezdve azután éjjeli gyakorlatok a harcós üteggel, az osztállyal és ezreddel hajtandók végre.

567. Éjjeli vállalkozásoknál foszes menetfegyelemre, esondre, az összeköttetés fontartására, a parancsok továbbítására és célszerű kisegítő figyelésre különös súlyt fektessünk.

Ezeknél a gyakorlatoknál a jelző föltények kiadó használata is ajánlatos az ellenséges és saját lövegtűz jelzése céljából.

Támpontok a főtűzmesterek, tűzmesterek és tartalékos tisztek (tisztjelöltek) kiképzéséhez.

568. A főtűzmester és a tűzmester a szakaszparancsnok minden kötelmeiben, továbbá a felderítő-, távbeszélő- és jeladó szolgálatban teljesen ki le-

gyen képezve és ezekben az ágazatokban oktatóul is használható legyen.

A főtűzmester legyen képes időnkint a tiszteket helyettesíteni.

569. A tartalékos tiszteket (tisztjelölteket) a tábori tűzérő szolgálatának minden ágában szándékolt továbbképzése, avval az elkerülhetetlen következménnyel járna, hogy azokat egyik ágban sem lehetne eredménnyel alkalmazni.

Ennélfogva a kiképzést a következőképen eszközöljük:

Minden tartalékos tiszteket (tisztjelölteket) szakasparancsnokul képezzük ki. Azonfelül az illető első fegyvergyakorlatának eredménye alapján egy különleges szolgálati ágra is kijelölendő s a következő fegyvergyakorlatok alatt ebben az ágban tovább képzendő.

Ilyen különleges szolgálati alkalmazások a következők:

első tiszteket, mozdonyos tiszteket, felderítő tiszteket, egy lövészeresoszlop parancsnoka.

Azonfelül minden tartalékos tiszteket (zászlós) akként is kiképzendő, hogy szükség esetén időnkint az űtőparancsnokot is képes legyen helyettesíteni.

VI. FEJEZET.

A mozgó lövészeres intézetek és pótosztagok.

Cél és tagozás.

570. A lövészeres intézetek a harcoló csapatokat minden körülmények között lássák el lövészerrel és a tüzéresapatoknak minden igényelt pótlást emberben, lóban és anyagban szolgáltatassanak.

571. A lövészeres intézetek és pótosztagok a pótlást emberben, lóban és anyagban szabványosan a csatolt áttekintés szerint szolgáltatják.

572. A lövészeres oszlopok és pótosztagok tagozását a 7. és 8. tábla tartalmazza.

573. Az általános helyzet, az egyes oszlopok (csoporthok) ereje és feladata szerint rendeli el a csapatvezető az egyes oszlopok (csoporthok) részére a lövészeres oszlopok (annak részeinek) kiutalását.

Az oszlop (csoporth) parancsnokok utalnak ki, ha szükséges a csapattesteknek (azok részeinek) lövészeres oszlopokat (azok részeit).

574. A pótosztag csapattestének útközetvonatához tartozik. E fölött a csapatparancsnok rendelkezik.

575. A csapatvezetők és oszlop- (csoport) parancsnokok által saját rendelkezésükre visszatartott lövészeres oszlopok (részek) hadtest-, hadosztály-, dandár-, oszlop- vagy csoport-lövészeres telepekbe lesznek összefoglalva.

576. A csapattesteknek kiutalt lövészeres oszlopok (részek) a csapattest menetoszlopát közvetlenül követik mint ezred-, zászlóalj-, osztály-lövészeres oszlopok, vagy mint üteg (szakasz)-lépesők.

A lövészeres intézetek vezetése.

577. A legszigorúbb fegyelem és rend fentartása a lövészerestelepek, lövészeresoszlopok és pótosztagok parancsnokainak különös kötelessége, mert minden rendetlenség a járóműveknél a harc vonal mögött különösen utak és szorosok elzárása be nem látható következményeket idézhetnek elő.

578. A parancsnokok a legszigorúbb felelősség mellett kötelesek telepük, illetve oszlopaik biztosításáról ellenséges támadások ellen menetközben élénk megfigyelő szolgálat (kutatók) által, nyugvó viszonyban telep- és laktáborőrsegek által, gondoskodni. Szükség esetén a lövészerestelepeknek, illetve lövészeresoszlopoknak megfelelő erejű biztosító osztagok — a tüzerfedezethez hasonlóan — kiutalhatók.

579. Minden parancsnok legalább helyettesével, ha azonban lehetséges, minden tisztséggel is tudassa a kapott parancsokat, a helyzetjelentéseket és elhatározásait.

580. Valamely ütközet moneta kezdete előtt a csapatoszlophoz (s nem a vonathoz) beosztott lövészerestelepek parancsnoka egy küldőne altisztet küld a vezetőhöz.

Valamely csapatnak kiutalt lövészeresoszlopok (részek) egy altisztet küldenek ahhoz a csapatparancsnokhoz, ki a lövészeresoszlop (részek) fölött rendelkezési joggal bír.

581. Valamely ütközet kezdete előtt a lövészerestelepek, illetve lövészeresoszlopok (részek) parancsnokai a csapatvezetőtől utasítást kapnak azok előre vonására és felállítására nézve az előre küldött altiszt vagy más közeg útján és a szerint intézkednek.

582. Ütközet közben a lövészerpótlás nagy követelményeket ró minden rangú parancsnokra, ennél fogva a lövészerestelepek és lövészeresoszlopok (részek) parancsnokai is, akkor midőn parancsot nem kapnak, azokat öntevékenyen, felelősségtől vissza nem riadva, vezessék oly gyorsan, mint csak lehetséges a csapatok után a harcmezőre, állítsák helyre az összeköttetést és tartsák azt fenn a csapatokkal és szállítsák utánok a lövészt minden erélyök felhasználásával.

583. A lövészerestelepek és lövészeresoszlopok felállítására nézve az az elv legyen mérvadó, hogy azok a harcoló csapatokhoz földve, oly közel, a mennyire csak lehetséges, előre vezettessenek és úgy állíttassanak fel, hogy a felállítási helyről a harcoló csoportok mindegyikéhez a lövész odarendelhető legyen.

Utakon lövészerestelepek és lövészeresoszlopok akként állítandók fel, hogy az út egyik oldala szabadon maradjon; hosszabb tartózkodásnál, a hol azt a terepviszonyok megengedik, az úttól oldalt akként kell megállni, hogy az előre- vagy hátramenet könnyen legyen megkezdhető.

584. Hogy a csapat lövészeres járműveit, illetőleg más állatait, a lövészeresoszlopokat, lövészerestelepe-

ket könnyebben feltalálhassuk, azokat az elhelyezésekben, a szükséghez mérten a harcban is, a következőképen jelöljük meg:

A gyalogság és vadászok, aztán a gyalogsági lövészeresoszlopok lövészeres kocsijait és málhas állatait nappal egy zöldfehér zászlóval, éjjel azonfelül egy zöld lámpással; a tüzérség azon lövészeres kocsijait, melyek csapatjuktól el vannak különítve, azután az ágyu-, lovassági és tarack lövészeresoszlopok lövészeres kocsijait nappal egy vörösfehér zászlóval, éjjel azonfelül egy vörös lámpással;

lövészerestelepeket lövészeres oszlopaik nemének megfelelően, tehát ha azok gyalogsági és ágyu- vagy tarack lövészeresoszlopokból állnak, nappal zöldfehér és vörösfehér zászlókkal, éjjel azonfelül zöld és vörös lámpásokkal.

E jelzőeszközök a lövészeresoszlopok (telepek) felállítási helyéhez lehetőleg közel, az ellenség felé néző oldalon esetleg leplezve állítandók fel.

585. A kölesönös összeköttetést a csapatok és lövészeresoszlopok altisztek által mielőbb állítsák helyre.

Ezek az altisztek jelentik, hogy hol van harcoló csapatjuk, illetve lövészeresoszlopjuk, lövészerestelepük, továbbá annak az útnak minőségét, amelyen lovagoltak és a végrehajtandó lövészerpótlásnál esetleg útmutatóul szolgálnak. Ha az utakat előre megállapított jelekkel jelöljük meg, akkor az összeköttetést a lövészeresoszlop és csapat között megkönnyítjük.

Útkeresztezéseknél és kilátást nyújtó, valamint olyan pontokon, a melyeknél a közlekedő utakról a terepre le kell térni, a lövészerpótlást eszközölő járóművek

eltévedésének elkerülése végett, emberek állítandók fel, kik ily járóművekre figyelnek és azokat szükség esetén a helyes útra utasítják. A lövészeresintézetekhez vezető utak nappal egyszerű felirásokkal, szalmatekeresekkel stb., éjjel azonfelül lámpásokkal, fáklyákkal stb. is megjelölhetők.

Ha lehetséges létesítsünk a csapatok és lövészeres-oszlopok (lépesők) között távbeszélő vagy optikai összeköttetést is.

Lövészerpótlás.

586. A szabályozott és idejében eszközölt lövészerpótlás a harcban nagy fontossággal bír.

587. Idegen csapatok által igényelt lövészerkiszegítést minden, tehát a csapatokhoz beosztott lövészeres-oszlopok is saját készletük feléig föltétlenül eszközölni tartoznak; azon felül menő igénylés fontos ok nélkül nem utasítandó vissza. Az utóbbi kiszegítés lehetősége fölött lehetőleg az illető csapatparancsnok, egyébként a lövészerpótlás szabályozásával megbízott közeg (598. pont) vagy az illető lövészeresoszlop parancsnoka stb. döntsön. Minden ilyenmű lövészerkiadást az előjáróknak azonnal jelenteni kell. Ha szükséges és lehetséges, magáról az átadott lövészer pótlásáról azonnal gondoskodni kell.

588. Ha ütközet előtt állunk és a gyalogságnak lövészeresoszlopok (részek) már rendelkezésre lottak bocsátva, akkor a haditáskák lövészer szaporítása, közvetlenül a fegyver lövészeres kocsiából eszközözlendő, hogy a század lövészeres kocsiak lövészerpótlásra ütközet közben megtöltve maradjanak.

589. Ha harc előtt a lovasság haditáskák lövészerét is szaporítani kell, akkor a lovasságnak a lovas

sági lövészeresoszlopok fegyver lövészeres kocsjait utaljuk ki.

590. A lövész felhasználására és pótlására a harcban a következő határozványok érvényesek.

A gyalog csapatoknál a lövészt szabványosan a század lövészeres kocsikból (múlhas-állatokról) pótoljuk, az utóbbiakból kivett lövészt pedig akként pótoljuk, hogy a kiürített fegyvertöltény ládakat az ezred (zászlóalj) lövészeresoszlop, vagy a gyalogsági lövészeresoszlopok előre küldött fegyver vagy kézfegyver lövészeres kocsjaiából vett teli fegyvertöltény ládákkal kicseréljük. A század lövészeres kocsik pótlását, fegyver és kézfegyver lövészeres kocikkal kerüljük.

A lovasságnál a lövészerpótlás közvetlenül a lovassági lövészeresoszlopok előre küldött fegyver lövészeres kocsjaiából akként történik, hogy szükséges számú fegyver töltényládát kiürítünk a lövészt a lövészerpótlás szabályozásával megbízott közeg utasításai szerint kiadjuk.

591. A gyalogsági géppuskásosztagoknál a lövészerpótlás a lövészeres állatokon levő lövész által, a lovas géppuskásosztagoknál pedig azonfelül a 7 m. lövészeres kocsiból történik.

A további lövészerpótlás a gyalogsági géppuskásosztagoknál a gyalogsági lövészeres oszlopoknál a géppuskásosztagok részére szolgáló fegyver lövészeres kocsi-ból, a lovas géppuskásosztagoknál pedig a lovas lövészeresoszlopok 7 m. lövészeres kocsjaiából történik.

B célból a gyalogsági géppuskásosztagok lövészeres állatait, a lovas géppuskásosztagok lövészeres kocsjait a kiürített töltényes hevederládák a gyalogsági illetőleg lovas lövészeresoszlopokhoz oly gyorsan amint csak

lehetséges, hátra küldjük, hogy az üres ládákat teltekkel kicseréljük.

A géppuskás lövészerrel megtelt lövészeres kocsikat a kocsiszekrényen körülfutó vörössáv-ról lehet felismerni.

592. A lovas géppuskásosztagok részére a lovas lövészeres oszlopoknál levő egész lövészer, a gyalogsági géppuskásosztagok részére a gyalogsági lövészeres oszlopoknál levő lövészernek azonban csak fele van hevederezve; ennél fogva az utóbbi oszlopoknál a géppuskásosztagok részére kijelölt nem hevederezett lövészt oly mértékben kell hevederezni és azt töltényes hevederládákba helyezni, amilyen mértékben ilyen kiürített ládák az oszlopokhoz beérkeznek.

Sürgősség esetén, és ha lehetséges szabványos gyalogsági lövészt is felhasználhatunk a kilőtt géppuskás lövészer pótlására.

593. A további lövészerpótlást a géppuskás osztagok részére akként eszközöljük, hogy fegyver töltényládákban levő szabványos gyalogsági lövészt a lövészerestelepok a felvételező állomásokon felvételeznek. E lövészt a lövészeresoszlopok a géppuskásosztagoknak való átadás előtt előbb hevederezzék.

594. Ha a lövészeresoszlopok a csapatlövészeres jároművekkel vagy állatokkal helyileg egyesítve vannak, akkor a lövészerpótlás közvetlenül a lövészeresoszlopok jároműveiből eszközölnöd oly célból, hogy a csapat lövészeresjároművek vagy állatok lövésze teljes számban megmaradjon.

595. Táborigyus (lovas) ütegeknel a lövészerpótlás szabványosan — lehetőleg hareszünetek alatt — a tüzelőállásban akként eszközölnöd, hogy a kiürített

üteget lövészeres kocsi az oszod (osztály) lövészeresoszlop, illetve lépcső, vagy az 1. vagy 2. számú ágyú (lovassági) lövészeresoszlopok telt üteg lövészeres kocsi által kicserélendő, mely célból az említett lövészeresoszlopok által a szükséges számú üteg lövészeres kocsi azonnal a tüzelőállás közelébe előre küldendő.

Az 1. és 2. számú ágyú (lovassági) lövészeresoszlopból kiadott lövészeret rendszerint a 3. és 4. sz. oszlop pótolja, amely oszlopok e célból az 1. és 2. sz. oszlopok felállítási helyére hajtanak. A 3. és 4. sz. oszlopok azután felvételezésre a felvételező állomásra mennek vissza.

Az előre küldött üteg lövészeres kocsi mozdonyában levő lövészer az ütegek részben kiürített lövészeres félkocsijai lövészerének vagy a löveg és kocsimozdonyokból esetleg elhasznált lövészer pótlására használandó, mi célból az előre küldött üteg lövészereskocsi mozdonyai, a felkapcsolt üres félkocsiikkal, mielőtt a lövészeresoszlopokhoz visszahajtanak, előbb a löveg- és kocsimozdonyok felállítási helyére mennek.

A 3. és 4. számú ágyú (lovassági) lövészeresoszlop az 1. és 2. számú lövészeres oszlop ill. kivételesen az ütegek elhasznált lövészerének pótlását a mozdonyokban levő lövészeres ládák átrakása és a félkocsi kicserélése által eszközli.

506. A tábori tarackos ütegeknek a tábori ágyús ütegekre vonatkozó határozványok a következő változtatásokkal érvényesek:

Az 1. vonal kiürített üteg lövészeres kocsiainak pótlására ütegenként 6. mint *«lépcső»* kikülönített üteg lövészereskocsi szolgál; ezek 600 lépésig lehetőleg a tüzelőállás mögött és attól oldalt állítandók fel. A *«lépcsők»* kiürített üteg lövészeres kocsiainak pótlása úgy történik, mint a tábori ágyús ütegeknek.

E mellett az üteg lövészeres kocsik cserélése a 4. sz. tábori tarack lövészeresoszlop tartalék kocsijaival elkerülendő.

597. Nehéz tarackos ütegek-nél az első tüzelő tevékenységhez szükséges lövészt — rendszerint a lövészeres- és szerelék-kocsik rakományának felét — lehetőleg még a tüzelőállás elfoglalás előtt, abban lerakjuk. A kiürített lövészeres kocsikat azután az osztály lövészeresoszlophoz, illetve lépcsőhöz vagy a nehéz tarackos lövészeresoszlophoz kell vezetni, hol a pótlás vagy az üres lövészeres ládáknak teltekkel vagy az üres lövészeres és szerelék-kocsiknak teljes szerkocsikkal való kicserélése által történik.

598. A lövészerpótlás szabályozására parancsnokaik közegeiként szerepelnek:

a gyalog- és lovas századoknál az őrmesterek;
géppuskás osztagoknál a szolgálatvezető altisztek;
tábori ágyús-, tábori tarackos-, a lovas- és nehéz tarackos ütegeknél a mozdonyos tisztek;

zászlóaljagnál, osztályoknál és ezredeknél a segéd-tisztek (tűzmesterek);

magasabb parancsnokságoknál vezérkari vagy tü-zértörzskari tisztek (beosztott tisztek).

E közegek állandóan tájékozva legyenek: a meglevő lövészerről, a pótlás lehetőségéről és az e célra kiadott rendelkezésekről, végül a csapat lövészeres járó-művek (málhásállatok) és a rendelkezésre álló lövészeres oszlopok beosztásáról és felállítási helyéről.

599. Ha a harcoló csapatoknál a lövészerpótlás szüksége beáll, akkor az ennek szabályozásával megbizott közeg a lövészeresoszlopok részéről előre küldött altiszt által (a csapat egy altisztje által) vagy jeladással,

az előírt jelek használata mellett, közvetíti a parancsot hátra, a szükséges számú és fajú lövészeres kocsik előrevezetésére, ha szükséges, a készletanyag előrehozatalára is.

600. A lövészeresoszlop parancsnoka rendeli el, hogy mely járművek induljanak el, hogy miképen kell az igényelt anyagcikkeket elszállítani, kijelöl egy altisztet a járművek parancsnokául és azt teendői felől tájékoztatja.

601. Az altiszt a lövészeres kocsikat a közegek (598. pont) által küldött utasítások szerint a csapatlövészeres járművek felállítási helyére, illetve a lépésőrhöz, vagy a tüzelőálláshoz vezeti. Ha ilyen utasítások kimaradnak, akkor azokat a közegektől idejében kikéri, adott esetben pedig a kocsikat az utolsó fődőzékben megállíttatja. Ő hajtja végre a lövészerpótlást, illetve az anyagcikk kicserélését, a lövészerpótlás szabályozásával megbízott közzeggel aláíratja a lövészeresoszlop parancsnokától kapott elismervényt az átadott anyagról és a kiürített, illetve kicserélt lövészeres kocsikkal a lövészeresoszlophoz visszatér, átadja a parancsnoknak az elismervényt és az esetleg újból végrehajtandó pótlásról jelentést tesz.

602. A lövészeresoszlopokon belül minden lövészerkiadás után a részben kiürített járműveket átrakás útján ismét ki kell egészíteni, hogy lehetőleg sok lövészeres jármű álljon a felvételezéshez rendelkezésre.

Állandóan oda törekedjünk, hogy egész oszlopok maradjanak érintetlenül és hogy kiürített oszlopok minél gyorsabban ismét megtöltsenek.

Lehetőleg az 1. és 2. számú ágyú lövészeresoszlopokat (1. 2. 3. tarack lövészeresoszlopokat) egészítsük ki a többi oszlop rovására.

603. A lövészeresz oszlopok lövészereinek pótlása a csapatvezető által tudtul adandó, felvételező álmásokon történik; ha szükséges a lövészerepótlást magok a lövészerestelepparancsnokok vezessék be.

Egyes oszlopok ide-oda kocsizását a lehetőség szerint el kell kerülni és több oszlopot, tekintet nélkül szervezeti tartozásokra, egységes parancsnokság alá egyesítünk.

604. Valamely ütközet után a lövészert szám és faj szerint haladék nélkül, még éjjel is akként egészítsük ki, hogy a csapatok csapatlövészeres jároművei (málhás állatai) lövészerttel szabványosan legyenek málházva.

A harci zaj elnémulása után ennél fogva a még telt lövészeresz oszlopok felszólítás nélkül a hárvonálhoz előrevonulnak, és oly gyorsan pótolják a csapatlövészert, amint az csak lehetséges.

A legénység és lovak pótlása.

605. A legénységet a tábori tüzérség csapataival a pótosztályok, ha szükséges azonnal, egyébként pedig a lövészerepótlás alkalmával pótolják.

606. Az útegek lovainak pótlására, tartaléklovak hiányában, kiürített lövészeresz jároművek fogatai veendő igénybe.

607. A lövészeresz oszlopokból eszközrendő pótlást az a hadosztály (hadtest) parancsnokság rendeli el, a melynek lövészerestelepparancsnokságához a lövészeresz oszlop be van osztva. Sürgős esetekben azonban a tüzerdandárnokok és tüzeresapatparancsnokok is igénybe vehetik a pótlást. A főntnevezett parancsnokságoknak egyidejű jelentéstétel mellett.

A lövészeresoszlopoknál vagy lövészerestelepeknél hiányzó vagy szolgálatképtelen lovakat a hadműveletek folyamán zsákmányolt, harácsolts vagy a lókorházakban szolgálatképesse vált lovak által kell pótolni.

608. Szolgálatképtelenné vált lovakat a vonathoz lehet beosztani vagy állatorvosi javaslatra egy mozgó lókorháznak átadni.

Anyagpótlás.

609. Az anyag pótlását a menetképeség és harc-készültség érdekében oly gyorsan, a mint csak lehetséges, hajtsuk végre.

Elvül szolgál, hogy a csapatok, vagy a lövészeres-intézetek elülső vonalai harc-készültségének fentartása céljából, ha az szükségesnek mutatkozik a lövészeres intézetek egész anyagállománya igénybe veendő.

610. Az anyagpótlást elsősorban a pótosztagok kötelesek teljesíteni, azután e célból a lövészeresoszlopok veendőik igénybe, úgy hogy minden lövészerestelep-, lövészeres-oszlopparancsnok a hozzá intézett igényléseket, amennyire a meglevő készlet azt megengedi, teljesíteni, azután azonban saját készletének gyors kiegészítéséről gondoskodni köteles.

A telepek által eszközözendő pótlások elrendelésére nézve a 607. pont érvényes.

611. Használhatatlanná vált lövegek pótlását közvetlenül a pótosztagok eszközlik.

612. Javítást igénylő tüzérségi anyagot, melyeknek helyreállítása a tábori ütegek saját eszközeivel lehetetlen, sürgős esetekben azonnal, máskülönben pedig a lövészerpótlás alkalmával, a lövészeresoszlopokhoz (lövészerestelepekhez) szállíttassunk hátra.

613. A lövészeresoszlopok által a tábori ütegektől átvett rongált anyagot, valamint a lövészeresoszlopok ilyenmő saját anyagát, ha azokat a rendelkezésre álló eszközökkel és munkaerővel helyreállítani képesek, a lövészeresoszlopok tartsák vissza, a többieket pedig oly gyorsan, amint az csak lehetséges, lövészerpótlás alkalmával a felvételező állomásokra, vagy ha ott javítótelepek lennének felállítva, azokhoz szállítsák.

Ezek a telepek fogják a tüzérségi anyagon az egyszerűbb javításokat végrehajtani és az erősebben megromlott tüzérségi anyagot, mely helyreállítás céljából a mögöttes országrészbe szállítandó, kieserélni.

614. A tábori tüzérség anyagának javítására és kieserelésére vonatkozólag mondottak, a gyalogság és lovasság csapat lövészeres járóműveire és azok részeire is érvényes. Hiányzó század lövészeres kocsik átmenetileg kiutalt fogatolt fegyver (kézifegyver) lövészeres kocsikkal pótlandók.

615. Zsákmányolt vagy a haretéren talált hadianyag általában a Szolgálati Szabályzat II. része szerint kezelendő.

A lövészeresintézeteknek, nehogy azok menetképesége hátráltassék, ilyenmő anyag nagyobb mennyiségben nem adandó át.

Támpontok a kiképzéshez.

616. A mozgó lövészeres intézeteknél levő különleges viszonyok folytán mozgósítás esetén az ott beosztott tisztekre, tisztjelöltekre, altisztekre de még a legénységre is gyakran önálló feladatok hárulnak, ennél fogva azokat különösen önállóságra kell szoktatni.

A lövészeres intézetekhez tartozó személyeknek fegyvergyakorlatra való behívásánál legyünk tekintettel arra, hogy a lövészerestelep keretparancsnoka azokat szolgálatukra rendszeresen előkészíthesse. Az idő legnagyobb mérvű kihasználásával és pedig úgy a mozgósítás alatt, mint a menetek és nyugvás közben is tökéletesítsük ezt a kiképzést.

617. Kiképzendők :

A lövészeresoszlopokhoz számfelett beosztott tartalékos tisztek, tisztjelöltek közül egy az oszlopparancsnok helyetteseül jelölendő és mint ilyen képzendő ki, a többiek az ütegtiszteknél előforduló hiányok pótlására vannak hivatva és ennél fogva azok különleges szolgálati rendeltetésöknek megfelelő kiképzésére (569. pont) minden alkalom felhasználandó ;

az altisztek mint oszloprész parancsnokok ;

a főtűzerek és tűzerek mint kocsiparancsnokok.

618. A legénységet a felszerelésre, a lövészerfajok felismerésére, valamint a jároművek minden körülmények között való menetképességének fentartására mielőbb oktatassuk ki.

Az altiszteknek és kocsiparancsnokoknak a kiutalt jároműveket lehetőleg sokáig meghagyjuk.

619. A hátas és hámos lovakat azonnal osszuk be és egész] nap (a déli etetés alatt is) nyergelve illetve felszerszámozva (csatolva illetve befogva, vagy mint a táborban lócövekhez kötve) a teleptéren alkalmazásra tartsuk készen. Az utóbbira minden alkalmat használjunk fel és e mellett nagyobb utak megtételét figetésben, áthatolást akadályokon és nehéz teleprészekén, hegynyak és völgynek hajtást is gyakoroljunk.

620. Ily módon fognak egyrészt a lovasok, hajtók és lovak a tábori szolgálatra alkalmasságot nyerni és másrészt csak így lesz a fogatok legelényösebb összeállítása, valamint a hajtótűzerek legcélszerűbb beosztása idejében felismerhető.

621. A legerősebb fogatszakszok a legmegterheltebb járóműveknél alkalmazandók ; fogatszakszok, melyeket a hosszabb menetek tulságosan megerőltetnek átmenetileg tartalék hámoslovakkal váltandók fel, illetőleg utóbbiak a legmegterheltebb járóművek fogatai elé fogandók be.

A fogatok állapotára a hámszerszám, különösen a hámigák és nyergek felillesztésére, a patkolásra, a tisztetek és kocsiparancsnokok állandóan figyelemmel legyenek. Ha a lovak itatásáról, valamint etetéséről állandóan gondoskodunk, a lövészerezoszlopok menetképességét előmozdítjuk és fõntartjuk.

Áttekintés

a lövészeres intézetek és pótosztágok által szab-
ványosan eszközözlendő pótlásokról.

A		M i t	K i n e k	Megjegyzés
lövészeres intézet, pótosztág		p ó t o l		
egy honvéd (gyalog, Landwehr) hadosztálynál	1—4 számú gyalogsági lövészeresoszlop	fegyver lövészert	minden honvéd, (gyalog, Landwehr) hadosztályhoz beosztott csapatnak	A pótosztágok löveglovászere csak kivételesen veszendő pótlás odjából igénybe.
	1. és 2. számú ágyús lövészeresoszlop	lőveglövészert legénységet és lovakat		
	3. és 4. számú ágyús lövészeresoszlop	lőveglövészert és lovakat	az illetékes tábori ágyús ezrednek	
	Ezred pótosztág	legénységet, teljes lövegeket és anyagot		
	1. és 2. számú tábori tarackos lövészeresoszlop	lőveglövészert, legénységet és lovakat		
	3. és 4. számú tábori tarackos lövészeresoszlop	lőveglövészert és lovakat	az illetékes tábori tarackos osztálynak	
	osztály pótosztág	legénységet, teljes lövegeket és anyagot		

A		M i t	K i n e k	Megjegyzés
lövészeres intézet, pótosztág		p ó t o l		
egy lovas hadosztálynál	1. és 2. számú lovas lövészeresoszlop	fegyverlövészt	minden a lovas-hadosztálynál beosztott csapatnak	A nehéz tarackos osztály részére az anyag pótlást az illetékes nehéz tarackos lövészeres telep szerkesztéséből teljesítjük.
		lőveglövészt, legénységet és lovakat	az illetékes lovas-tűzér osztálynak	
	3. és 4. számú lovas lövészeresoszlop	fegyverlövészt	minden a lovas-hadosztályhoz beosztott csapatnak	
		lőveglövészt és lovakat	az illetékes lovas-tűzér osztálynak	
nehéz tarackos tüzérségnél	osztály pótosztág	legénységet, teljes lövegeket és anyagot		
	1—4. számú nehéz tarackos lövészeresoszlop	lőveglövészt és lovakat	az illetékes nehéz tarackos osztálynak	

I. és II./N. FEJEZET.

Nehéz tarackos osztályok számára.

Ez a fejezet az I. és II. fejezet ugyanúgy számozott pontjait tartalmazza, melyek a nehéz tarackos osztályok számára megváltoztak.

Az I. és II. fejezet egyéb pontjai a nehéz tarackos osztályoknál is értelemszerűen érvényesek.

I./N. FEJEZET.

Az egyes honvéd gyalog.

Töltés és tüzelés a kurtállal és karabéllyal.

90. «Tüzelés rajban.»

a) Minden fészakas (kocsirészleg) kurtállal felszerelt emberei egy rajt képeznek.

Rajparancsnok az irányzófőtüzér (tizedes) helyettese egy általa kijelölt tüzer.

b) «Raj utánam!»

A rajparancsnok karjai kiterjesztésével megjelöli az arevonalat és a kiválasztott tüzelőállás közepére siet. A raj kétoldalt fejlődik. A tüzelőállás kiválasztása és a térközök nagysága a kilövéstől és a fűdözéktől függ.

A tüzernek váljék szokásává, hogy rajparancsnokát föltétlenül kövesse; a rajokban minden alaki egyöntetűség céllenes.

II./N. FEJEZET.

Fogatos osztagok.

A járásmódok alkalmazása.

156. «Ügetést!»

220 lépés percenként; alkalmazandó közlekedő utakon vagy szilárd talajnál, ha a harcászati helyzet a nehéz tarackos ütegek gyors eltolását teszi szükségessé.

157. «Váglát!»

Nem szabad alkalmazni.

158. Önállóan menetelő nehéz tarackos ütegek lépésben, jó közlekedő utakon időnkint ügetve is menethetnek.

A fogatos félszakasz.

160. Egy löveg és egy srápnellövőszeres kocsil egy parancsnok (lövegvezető) parancsnoksága alatt képez egy félszakaszt.

a) «Alapállás!» (4/N. ábra 1. félszakasz.)

b) «Kezelők lövegre (-ről)!»

Az irányzófőtüzér (kocsiparancsnok) a menet kezdete előtt határozza meg, hová kell az egyes embereknek felülni és jelöli ki azokat, kik a vezetékek lovakra szállóknak segíteni tartoznak.

«Kezelők lövegre (-ről)!» előtt meg kell állni.

Miután az irányzófőtüzér (kocsiparancsnok) a parancsnoklást átvette, a «Kezelők lövegre (-ről)!» szállását egyszer végrehajtja.

Megfordulás szűk területen.

165. A rendelkezésre álló terület szerint:

a) *«Kisefát akaszd le! Hátra arc!»*

az elülső és középlovak a járómű mentén hátra vezetőndők; rudaslovas a kezelő legénység közreműködésével *«hátra arc»*-ot csinál.

b) *«Fogj ki! Hátra arc!»*

a kezelő legénység az által fordítja meg a járóművet, hogy előre és hátratulja és a kocsirudat mindenkor megfelelően átállítja.

c) *«Fogj ki! Told hátra!»*

Ha a kifogott járómű megfordítása lehetetlen.

Lovakat hátul fogjuk be, a kocsirudat a legénység irányítja; ha a lovakat a járóművek mellett elvezetni nem lehet, akkor a mindenkori eljáróművet a legénység továbbítja.

170. A fékezést és erős vagy hosszabb lejtőnél a kerékkötösaru alkalmazását is a lövegnél (más járóműveknél) az irányzófőtüzérek (kocsiparancsnokok) által a menet kezdete előtt kijelölendő emberek eszközlik. Megállásnál lejtőn fékezzünk, követ tegyünk a kerék alá, a féket indulás előtt eresszük meg.

A tüzelőállás előkészítése és elfoglalása.

(171—180).

Aszerint, hogy a tüzelést srappnellal, avagy gránáttal kell megkezdennünk, a félszakasznak egy srappnel-vagy gránátkocsi lesz kiutalva.

Ha van elegendő időnk és ennél fogva végrehajtjuk az előkészületeket a tüzelőállásban tökéletesen, akkor a

félszakaszt a tüzelőállás közelében fődötten készenlétbe helyezzük (felkapcsolt készültkégi állás).

A lövegvezető megjelöli a lövegállást, mire a lövészeres kocsi akként hajt a lövegállás mögé, hogy a lövészer lehetőleg az ellenséges betekintés ellen védve legyen kirakható és a fogat a lövőirányból elfordulva legyen.

Elvileg az egész lövészer kocsirakományt a kezelő legénység 7 és 8 segélyével rakja le és kbl. 10 lépésre a lövegállás mögött rakja össze. A lövészer lerakása után a lövészeres kocsi a tizedes állópontja felé hajt.

Azután a löveg akként hajt közvetlenül a lövegállásra, hogy a lövegtalptengely a lövegvezető által egy tárggyal megjelölt pont fölé kerüljön és a cső lekapcsolás után a lövőirányban legyen.

A löveg a lövegállásra oldalról is odahajthat. Azonban ebben az esetben is a fogat fordítja meg a löveget a lekapcsolás előtt akként, hogy a cső a lekapcsolás után a lövő irányban legyen, mert a löveg megfordítása kezelőkkel, különösen nehéz talajviszonyok mellett, nagyon időt pazarló.

A lekapcsolást elrendelő következő vezényszót az által is pótolhatjuk, hogy az «Állj» jel után a lövőirányt mutatjuk:

•Kapcsold le!» a 30. ábra szerint.

A löveget lekapcsoljuk. Az irányzófőtűzer (főtűzer) további «Indulj!» vezényszavára a mozdony a lövegvezető által megjelölt irányban, a tizedes álláspontja felé hajt.

A mozdony és a lövészereskocsi lehetőleg fődötten és a tüzelő álláshoz közel, attól legfeljebb négyszáz lépésnyire akként állítandó fel, hogy könnyen juthassanak ismét a löveghez.

Ha nincs elegendő időnk a tüzelő állás előkészítéséhez, akkor löveg és lövészereskocsi egyszerre hajthatnak az állásba, vagy pedig a löveg egyedül hajt egy felmálházott lövedéklárával az állásba és a lövészer továbbí odaszállítása iránt a lövegvezető intézkedik.

Ha meglepő támadásnál területszűke miatt a löveget nem tudunk tüzelőkészé tenni, akkor a támadás visszautasítása a kurtállyal történik.

Tevékenység a tüzelőállásban.

181. A lövegvezető kötelességei:

a) a lövegágy (nádterítő, körsaru) fektetésének vezetése.

b) A kezelő- és tartaléklegénység helyes alkalmazása, hogy mindenek előtt a löveg a lövegállásra kerüljön és tüzelőkész legyen, azután az első irányzás.

c) A tartalékemberek (a lövészeres kocsihoz szabványosan tartozó egy főtüzéren és egy tüzéren felül beosztottak) alkalmazása, valamint azok visszaküldése a tüzelőállásból, ha ott már nem szükségesek.

d) A lövészerpótlás szükségességének idejekorán való jelentése a szakaszparancsnoknak.

e) Az anyag megfigyelése, hogy hibák vagy hiányok következtében beálló fenakadások idejében elháríthatók legyenek.

f) A tartaléklegénység bevonása veszteségek pótlására.

182. A tüzelőirány változtatása.

A löveget az új tüzelőirányba fordítjuk. A mozdony és lövészereskocsi előkészülnek felállítási helyük változtatására.

Ha szükséges, a lövegágyat áthelyezzük.

183. «Arcvonal hátra!»,

A löveget a tartaléklegénység (fogat, tűzérfödözet) segítségével megfordítjuk. Mozdony és lövészereskoesi arcvonalból takarodnak, s a löveg mögé hajtanak, vagy a közelben levő saját csapatok oltalma alá helyezkednek.

Lövészerpótlás:

a) Födött állásban a ládák (elvileg egész kocsirakomány) lerakása által a löveg közelében.

b) Ha az odahajtás lehetetlen, valamint nyílt állásban, a ládákat a legközelebbi födözékben a tartaléklegénység hordja oda, vagy azokat kétfogatú mozdonyra kötve szállítjuk oda.

A tüzelőállás elhagyása.

192. «Kapsold fel!» (31. ábra).

A mozdony oldalról úgy hajt oda, hogy a fordulat és megállás után a lövegtalp mögött, ahhoz lehetőleg közel és annak hosszirányában álljon. A talptusát fel-emeljük s a mozdonyt a fogat hátraleptetése által annyira alátoljuk, hogy a talptusa egyszerű leeresztése által a felkapcsolást végrehajthassuk.

A szakasz.

209. A környéket és szomszédos csapatokat megfigyelni köteles:

előre: a lövegvezető;

jobbra (balra): — 4 — az első (— 3 — a második) félszakasznál,

hátra: — 1 — és — 2 — azáltal, hogy időnként hátranéznak.

215. b) Elhatározás a tüzelőtevékenységre nézve az F—21; L. U. szerint s ennek megfelelően az első tüzelés megkezdéséhez szükséges s kiürítendő lövészerkeszkek nemére és számára, az eszköz- és szerelékkeszkek előrehozására és végre a szükségbeli lövegágy (nádterítő, körsarú) alkalmazására nézve.

220. a) Meglepo támadás visszautasítására a szakaszparancsnok a magatartásra megadja a szükséges parancsokat és pedig:

az élfélszakasz lövegvezetőjének a visszautasítás módjára;

a másoknak a lövegek és lövészerkeszkek viselkedésére nézve. (Az ellenséges tűz hatása alól való kivonás a menet folytatása vagy fődözekek felkeresése által.)

223. a) Egy meglepo támadás visszautasításánál a tüzelőállásban jelenlevő legidősebb tisztas átveszi a parancsnokságot a rajok fölött.

A mozdonyok és lövészerkeszkek kocsik lehetőleg saját osztagok oltalma alá helyezkednek.

Az üteg.

245. a) Valamely meglepo támadás visszautasításánál az ütegparancsnok (első tiszt) adja a visszautasítás egységes vezetésére és az üteg egyéb viselkedésére nézve szükséges parancsokat.

259. a) Valamely meglepo támadás visszautasítására az egységes vezetésre az első tiszt adja a szükséges parancsokat.

A mozdonyok és lövészereskocsik lehetőleg saját osztagok oltalma alá helyezkednek.

260. a) Egész kocsirakományok leadása, valamint részben üresek átmálházása folytán kiürült lövészereskocsikat a mozdonyostiszt utasítása szerint az arcvonalmögötti tűzmester vezeti lövészerpótlás végett a lövészeresoszlophoz s azután felállítási helyükre.

Kürt- (trombita-) jelek.

(Azoknál a jeleknél, melyeket csak egyes csapatnemek használnak, ez különösen meg van jelölve.)

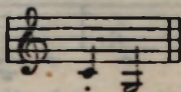
Egyszerű fuvás.

Nyújtva.

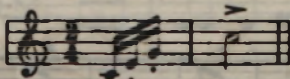
Kettős fuvás.

Nyújtva.

Vigyázz!

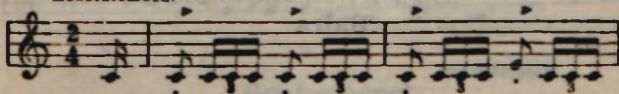
Menetütemben.

Előre.

(A „Díszjel” kezdete.)

Menetütemben.

Lépések*)

b.

j.

b.

b. j.

*) A lépést az oktatásnál azért használjuk, hogy a tanoncok a jelek ütembeosztásáról tiszta fogalmat nyerjenek. A lépés azonban változó és mindig a jel üteméhez igazodik.

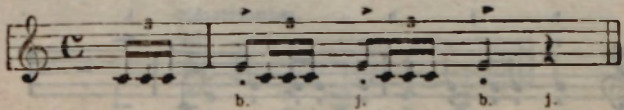
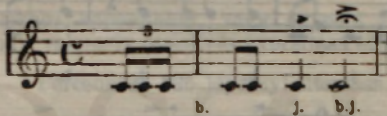

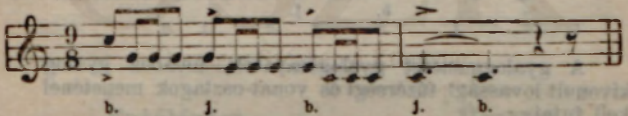
Végrehajtás.

(Lovasság, tüzérség, vonatesapat.)

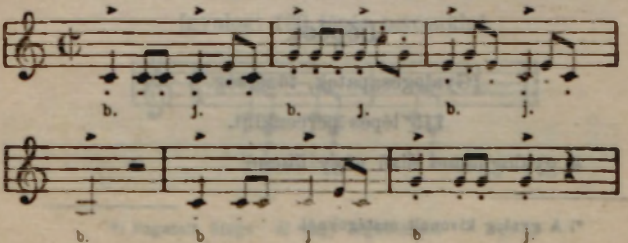
Menetütemben.

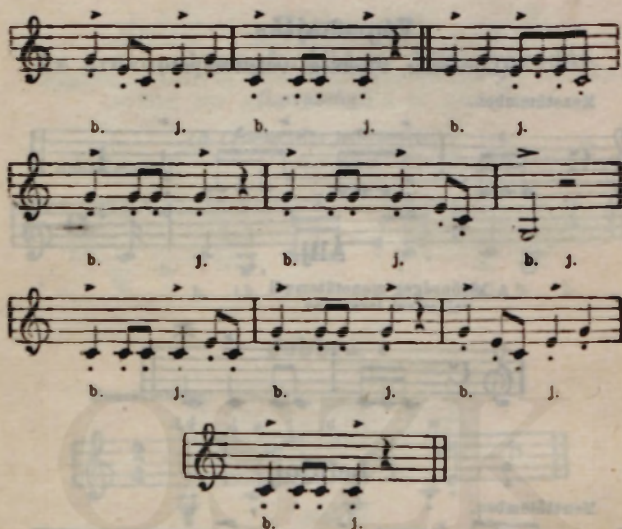
Állj.A közösleges menetütemnél
valamivel lassabban.**Lefujni.**

Menetütemben.

Gyalogmenet.

115 lépés percenként.

A gyalogmenetet gyalogsapatok, továbbá gyalog kivonult lovassági, tűzérési és vonat-osztagok meneténél kell fujni.

Temetéseknél a menetet lassúbb ütemben kell fujni.

Lépést.

(Gyalogsapatok, tűzérseg.*)

115 lépés percenként.

A gyalogmenet első négy üteme.

*) A gyalog kivonult osztagoknál.

Lépést.

(Lovasság, tüzérség,*) vonatesapat)

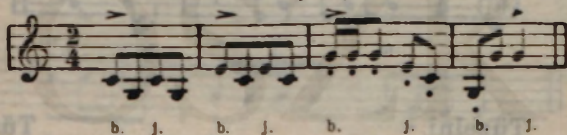
Menetütemben.

Gyorsítás.

(Más jelekhez kapcsolható, vagy egyedül is alkalmazható, hogy valamely cselekvés gyorsítása elrendeltesék.)

Percenként 125 lépésnyi ütemben.

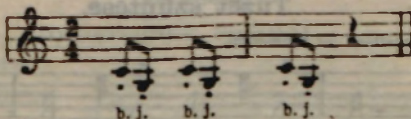
Futólépést.

(Gyalogsapatok, lovasság, tüzérség.)

Ügetést.

(Lovasság, tüzérség, vonatesapat.)

(gyalog) 160 lépés percenként.

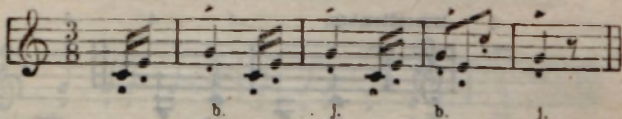
*) Fogatolt ütege él vagy fogateknál.

Vágtát.

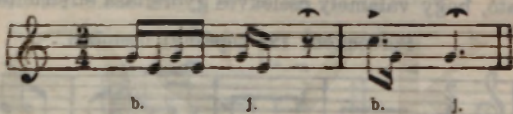
(Lovasság, tűzéség.)

Menetütemben.

Rajta-rajta.

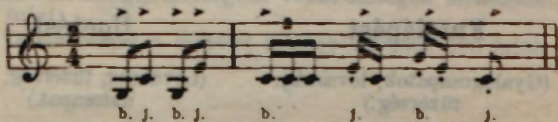
(Lovasság.)

A „Gyorsítás” jel ütemében.

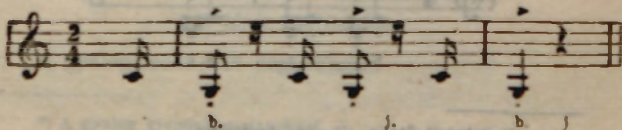
Tüzelni.**Tűz.**

(Tűzéség.)

A „Gyorsítás” jel ütemében.

Tűzet szüntess.

A „Gyorsítás” jel ütemében.

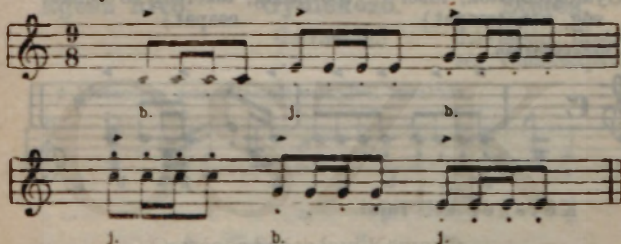
Roham.

A „Gyorsítás” jel ütemében.

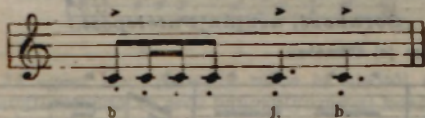
Lovasroham.

(Lovasság.)

A „Gyorsítás” jel ütemében.

Menetütemben.

Lovasság.

(Gyalogsapatok, tüzérség.)

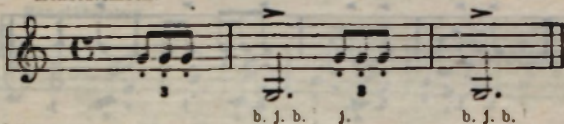
Menetütemben.

Pihenő.**Lóról.**

(Lovasság, tüzérség, vonatesapat.)

Menetütemben.

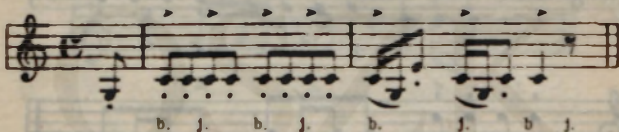
Kétszer kell fujni.

Sorakozó.**Lóra. Kivonulás lóháton.**

(Gyalogesapatok, tüzérség, vonatesapat.)

(Lovasság, tüzérség és vonatesapat.)

Menetütemben.

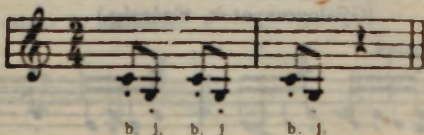
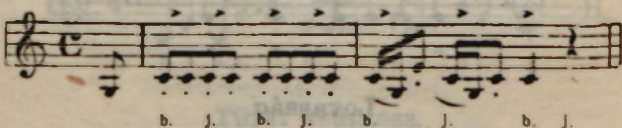

Kétszer kell fujni.

Riadó. Sorakozó — futólépést.

(Sorakozó, azután Futólépést.)

A „Gyorsítás” jel ütemében.

Kétszer kell fujni.

Tűzriadó.

A «Lovasság» jel többször fuvatik.

Fél hívó.

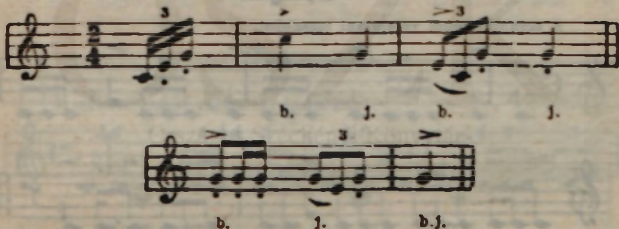
A közönséges menetütemnél valamivel lassabban.

Egész hívó.**Gyülekező.****Etetés.**

(Lovasság.)

(Lovasság, tüzer-
ség, vonatesapat.)

A közönséges menetütemnél valamivel lassabban.

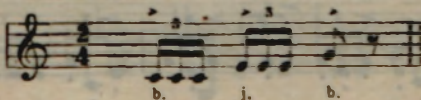

Az egész hívó második része az elsőtől észrevehetően elválasztandó és erős hangsúlyozással kezdendő meg.

Felkanyarodás. Kivonulás gyalog.

(Lovasság.)

Menetütemben.

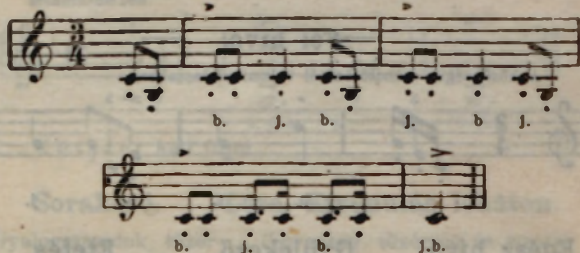
A gyalog kivonuláshoz a jelet többször kell fujni.

Nyergelni.

(Lovasság, tüzéség, vonatesapat.)

Menetütemben.

Többször kell fujni.

Díszjel.

A menetütemnél valamivel lassabban

A díszjelet minden csapatnál tiszteletadásképen, továbbá a lóháton kivonult lovassági, tüzérségi és vonat-osztagoknál, valamint a hegyi útegeknél a menet alatt fújják.

Ébresztő.

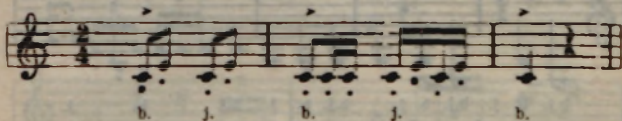
Fejlődés előre.

Tűzvonal.

(Lovassig.)

(Tüzérség.)

Menetűtemben.

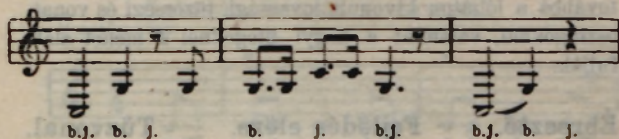
Mint ébresztőt ezt a jelet négyszer kell fujni.

Takarodó.

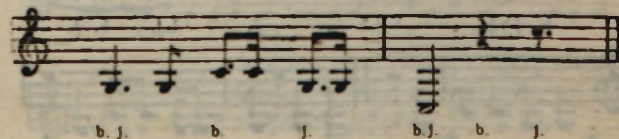
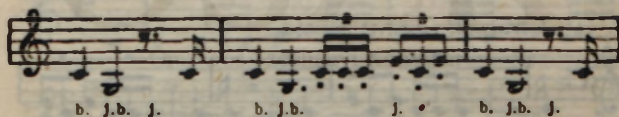
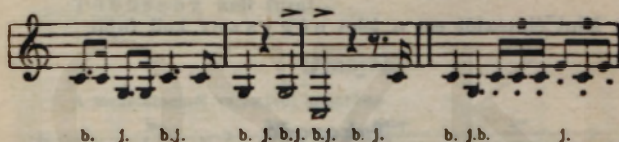
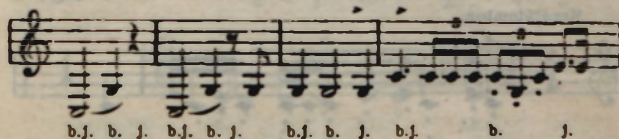
A mehetűtempél valamivel lassabban.

A tem-

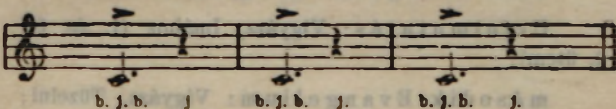
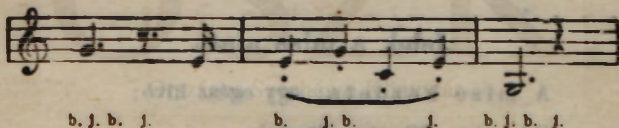
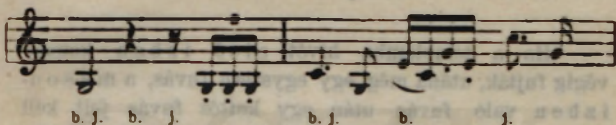
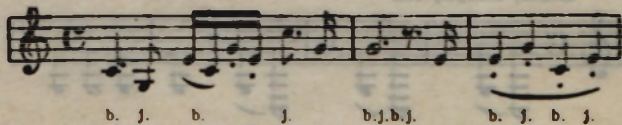
plomba hívó kezdete.....

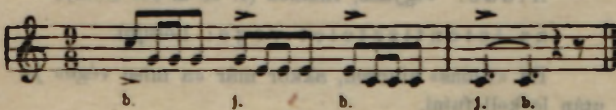
Bevégzésül lefuvás következik.

Ima.

Lassan, ünnepélyesen.

Menetütemben.

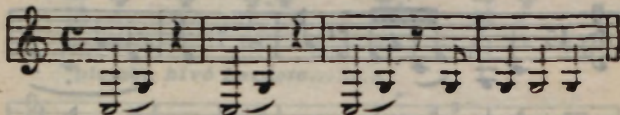

Templomba hívó.

(A Takarodó-ban bennfoglaltatik.)

Lassan, ünnepélyesen.

b. j. b. j. b. j. b. j. b. j. b. j. b. j. b. j.

Kétszer kell fujni.

Ha a templomba hívót első ízben kétszer végig fujták, utána még egy egyszerű fuvás, a második ízben való fuvás után egy kettős fuvás jelt kell adni, és a harmadik ízben történt fuvás után lefuvás következik.

Jelek a mise alatt.

A mise kezdete: egy egész hívó;

Glória: Vigyázz, Tűzelni;

első Evangelium: Vigyázz, Tűzelni;

Urfelmutatás: Vigyázz, Imához (1. és fél 2. ütem);

második Evangelium: Vigyázz, Tűzelni;

a mise vége: egy egész hívó;

Áldás: Vigyázz, Imához (1. és 2. fél ütem);

az istentisztelet vége: Lefujni.

Ha «Áldás» nincsen, akkor már «a mise vége» jel után le kell fujni.

Figyelmeztető kürt- (trombita-) jelek.

Ő cs. és apostoli kir. Felsége érkezésekor:

Három egész hívó és a diszjel.

Cs. és kir. Fenségek érkezésekor:

Két egész hívó és a diszjel.

Az esetben, midőn a m. kir. honvédelmi minister — ha tábornoki rendfokozatot visel és katonai egyenruhában jelenik meg —, a hadügyminister, egy tábornagy, egy hadseregfelügyelő, az összes fegyveres erő vezérkarának főnöke,

a hadsereg-(fő-)parancsnok a neki alárendelt csapatok körletébe,

a m. kir. honvédség főparancsnoka vagy ennek helyettese, egy hadtestparancsnok a neki alárendelt csapatok, illetőleg katonai terület körletébe,

a honvéd lovassági felügyelő — ha altábornagyi vagy ennél magasabb rendfokozatot visel — a neki alárendelt lovasság körletébe, végre

a hadi tengerészet parancsnoka és egy cs. és kir. hajóhad parancsnoka a monarchia egész tengerpartjának körletébe

érkezik:

Három fél hívó és a gyalogmenet első része.

Gyalogsági tábornok, lovassági tábornok vagy táborszernagy érkezésekor:

Két fél hívó és a gyalogmenet első része.

Altábornagy, azonkívül vezérőrnagyi rendfokozatban levő honvéd kerületi parancsnok vagy honvéd lovassági felügyelő érkezésekor utóbbiaknak a nekik alárendelt terület, illetőleg a nekik alárendelt csapatok körletében:

Három fél hívó és három kettős fuvás.

Vezérőrnagy érkezésekor:

Két fél hívó és két kettős fuvás.

Az őrségek kihívására:

Egy egész hívó és egy egyszerű fuvás.

A készültség kihívására:

Egy egész hívó, egy egyszerű fuvás és gyorsítás.

Az ügyeleti őrmesterek kihívására:

Egy fél hívó és három kettős fuvás.

A napos tizedesek és ügyeleti őrvezetők (járőrvezetők, honvédek) kihívására:

Egy fél hívó és egy kettős fuvás.

Erre a jelre minden alosztálytól egy ügyeleti tisztnek (ügyeletes honvédnek) a gyülekező helyen meg kell jelennie.

Kihirdetések alkalmával a «Vigyázz» jel háromszor fuvatik.

Felhívójelek csapattestek és nagyobb lovastestek, továbbá osztályok és alosztályok számára.

Minden csapattestnek, továbbá minden lovashadosztálynak és lovasdandárnak van egy ezred (lovashadosztály vagy lovasdandár) hívója, amellyel az felhívható.

E hívók a honvéd kerületi parancsnokságoknak bejelentendők, nehogy egyenlő vagy hasonló hívók által tévedések keletkezzenek.

Valamely osztálynak (zászlóaljnak, lovasosztálynak) felhívására az ezredhívó után annyi kettős fuvásnak kell következnie, amennyi az illető osztály szolgálati számának megfelel.

Valamely alosztály elsősorban az ő osztályának megfelelő számú kettős fuvással és rákövetkezőleg még annyi egyszerű fuvással hivatik fel, amennyi osztálya kötelékén belül, sorszámának megfelel.

Ha több csapattest korlátolt területen van együtt (gyakorlatok, tábor, laktábor), akkor azt a jelet, mely valamennyi csapattestre vonatkozik, a «háromszor Vigyázz» figyelmeztetőnek — nagyobb lovastesteknél ezek felhívójelének — mindazt a jelet pedig, mely csak egy csapattestet illet, az illető «ezredhívó»-nak kell megelőznie.

Kürt- (trombita-) jelek menetek alatt.

(Szolgálati Szabályzat II. rész.)

Lefujni.

A szabályszerű könnyítések megengedése.

Fél hívó.

A megengedett könnyítések beszüntetése.

Állj.

A mozgásnak ideiglenes beszüntetése.

Állj — Pihenő (Lóról).

Rövid pihenő.

Állj — háromszor Pihenő (Lóról).

Hosszú pihenő vagy véletlen időzés, mely előre-
láthatólag legalább félóraig tart.

Sorakozó (Lóra).

Valamennyi csapat- és vonatnak menetkész álla-
potba helyezése.

Előre.

A menet folytatása a menetirányban.

Balra — Jobbra.

Az nt jelzett oldalára való átmenet.

**Kürt- (trombita-) jelek vasuti szállit-
mányoknál.**

(Szolgálati Szabályzat II. rész.)

Vigyázz—Pihenő (Lóról) — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás valamely közbeeső állomáson hosszabb
pihenés céljából.

Vigyázz — Pihenő (Lóról) — Fél hívó — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás valamely közbeeső állomáson étkezés céljából.

Vigyázz — Előre.

Ismét beszállani.

Vigyázz — Sorakozó (Kivonulás lóháton) — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás a végállomáson.

Kürt- (trombita-) jelek a gyakorlatvezető- ség részére csapatgyakorlatoknál

(Csapatgyakorlati utasítás.)

Háromszor Vigyázz — háromszor Állj.

A gyakorlat félbeszakítása. Az összes csapatok viszonyukban megmaradnak és az éppen elfoglalt alakzatban pihennek anélkül, hogy a szerelvényt letennék.

Háromszor Vigyázz — háromszor Pihenő.

Valamennyien viszonyukban maradnak és pihennek, a fegyvereket gúlába rakják és a szerelvényt leteszik.

A lovasítottak megereszti a hevedert.

Vizhordás részlegekben meg van engedve.

Háromszor Vigyázz — Díszjel (I. rész).

A gyakorlat folytatása.

Fél hívó.

A megengedett könnyítések beszüntetése.

Állj.

A mozgásnak ideiglenes beszüntetése.

Állj — Pihenő (Lóról).

Rövid pihenő.

Állj — háromszor Pihenő (Lóról).

Hosszú pihenő vagy véletlen időzés, mely előre-
láthatólag legalább félóraig tart.

Sorakozó (Lóra).

Valamennyi csapat- és vonatnak menetkész álla-
potba helyezése.

Előre.

A menet folytatása a menetirányban.

Balra — Jobbra.

Az ut jelzett oldalára való átmenet.

**Kürt- (trombita-) jelek vasuti szállit-
mányoknál.**

(Szolgálati Szabályzat II. rész.)

Vigyázz — Pihenő (Lóról) — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás valamely közbeeső állomáson hosszabb
pihenés céljából.

Vigyázz — Pihenő (Lóról) — Fél hívó — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás valamely közbeeső állomáson étkezés céljából.

Vigyázz — Előre.

Ismét beszállani.

Vigyázz — Sorakozó (Kivonulás lóháton) — Jobbra vagy Balra.

Kiszállás a végállomáson.

Kürt- (trombita-) jelek a gyakorlatvezető- ség részére csapatgyakorlatoknál

(Csapatgyakorlati utasítás.)

Háromszor Vigyázz — háromszor Állj.

A gyakorlat félbeszakítása. Az összes csapatok viszonyukban megmaradnak és az éppen elfoglalt alakzatban pihennek anélkül, hogy a szerelvényt letennek.

Háromszor Vigyázz — háromszor Pihenő.

Valamennyien viszonyukban maradnak és pihennek, a fegyvereket gúlába rakják és a szerelvényt leteszik.

A lovasítottak megereszti a hevedert.

Vizhordás részlegekben meg van engedve.

Háromszor Vigyázz — Díszjel (I. rész).

A gyakorlat folytatása.

Háromszor Vigyázz — háromszor Lefujni.

A gyakorlat befejezése.

Háromszor Vigyázz — három Egész hívó.

Megbeszélés.

Háromszor Vigyázz — három Egyszerű fuvás

(a gyakorlat előzetes félbeszakítása után).

A félparancsnokok, döntnökök és tudósítók gyülekezése a gyakorlatvezetőnél.

Háromszor Vigyázz — Gyalogmenet (I. rész).

Mindenki az éppen elfoglalt alakzatban feláll (állva marad).

Ezeket a jeleket mindenütt át kell venni.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Háromszor Vigyáz — háromszor lefoglal
 a gyökérbe helyezni.

Háromszor Vigyáz — három Egyszer le-
 foglalni.

Háromszor Vigyáz — három Egyszer le-
 foglalni a gyökérbe helyezni a gyökérbe
 a gyökérbe helyezni a gyökérbe helyezni
 a gyökérbe helyezni a gyökérbe helyezni

Háromszor Vigyáz — Gyökérbe helyezni
 a gyökérbe helyezni a gyökérbe helyezni
 a gyökérbe helyezni a gyökérbe helyezni

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

rosszfordattal)

Előszó

Szerkesztői

Műhelyi

Műhelyi

OSZK

Nagy Sándor Szachnagyi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

1. ábra.

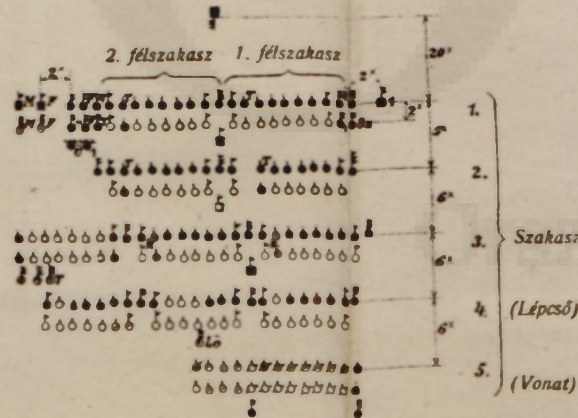
2. ábra.

$\frac{3}{4}$ ábra.
Tábori ágyus üteg.

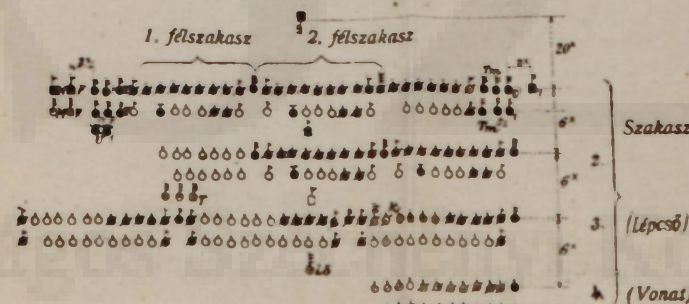
$\frac{3}{4}$ ábra.
Nehéz tarackos üteg.

$\frac{3}{4}$ ábra.
Lovas üteg.

$\frac{3}{4}$ ábra.
Tábori tarackos üteg.

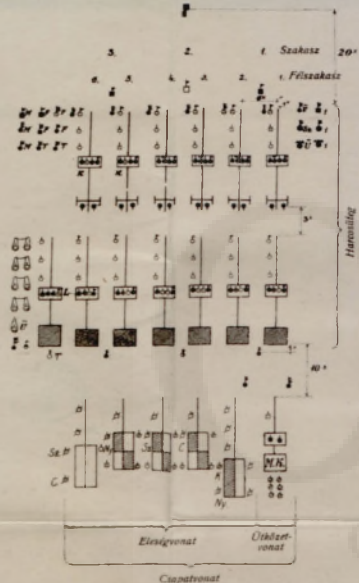
Jelmagyarázat.

■ Százados ágyparancsnok	○ Indványdőlő (Főtűz)
■ Főhadnagy, 1. tízt	○ Főtűz, távbezelő
■ Hadnagy	○ Tűz, löveggyer nékél (T Tartalék)
■ Hadnagy, felderítő	○ Tűz, löveggyerrel (T Tartalék)
■ Hadnagy, mozdonyos tízt	○ Tűz, távbezelő
□ Zászlós	○ Sebesültvívő
■ Tüzemester, felderítő	○ Hajtótűz
■ A mozdonyos tísthez beosztott tüzemester	○ Hajtótűz, löveggyer nékél
■ Tüzemester az arconál megölt	○ Hajtótűz, löveggyerrel
○ Tüzemester, lövegparancsnok	○ Számvívő altiszt
■ Szakaszvezető, lövegvezető	○ Potholdmester
■ Tüzés	○ Egészségügyi altiszt
○ Az ágyparancsnok	○ Főtűz, lakatos
○ Az 1. tízt	○ Kovács
○ A mozdonyos tízt	○ Nyerges
○ Tüzés, számvívő altiszt	○ Cipész
○ Tüzés, felderítő	○ Szabó
○ Tüzés, távbezelő	○ Tisztiszolga
○ Tüzés, távbezelő	○ Felszerelési (tartálék) lovak
○ Az ágyparancsnok	○ Lovak számvívő altiszt
○ Az 1. tízt	○ Az ágyparancsnok tulajdon lova
○ Lövedék és szerelőkocsi (aragonell)	○ Mozdonykocsi
○ Lövedék és szerelőkocsi (druztgründtál)	○ Előszelőkocsi
○ Szerelőkocsi	○ Szerelőkocsi
○ Löveg szerelőkocsi	○ Málhokocsi
	○ Málhaz

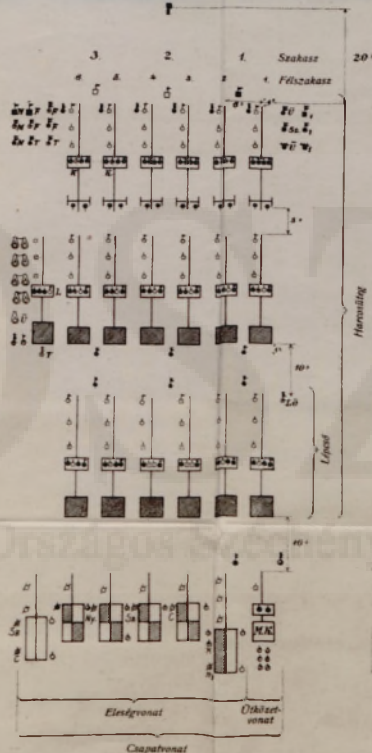

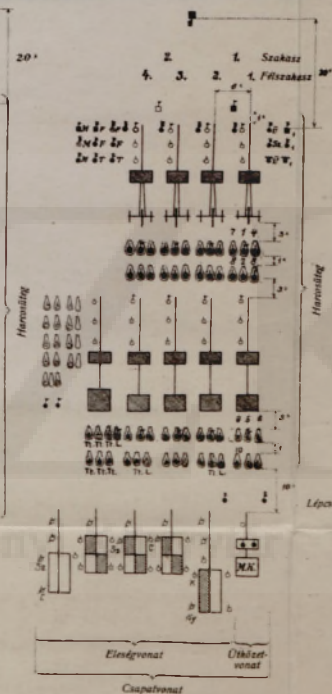
$\frac{1}{2}$ ábra.
„Zárt vonal!” (228).
Tábori egyenő ábr.

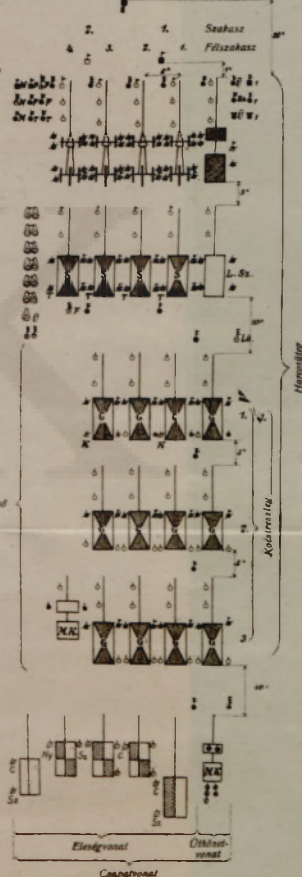
$\frac{1}{2}$ ábra.
„Zárt vonal!” (228).
Tábori tarackos ábr.

$\frac{1}{2}$ ábra.
„Zárt vonal!” (228).
Lovas ábr.

$\frac{1}{2}$ ábra.
„Zárt vonal!” (228).
Néha tarackos ábr.

OSZK

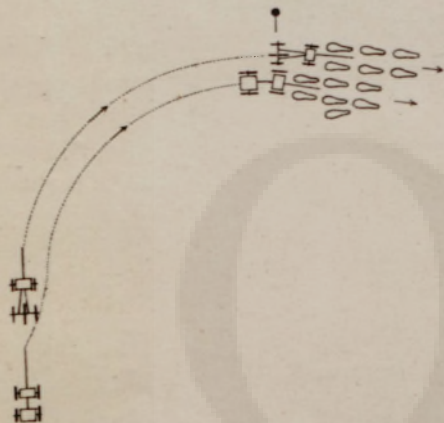
Országos Széchényi Könyvtár

5. ábra.

„Tűzelés balra!” (174).

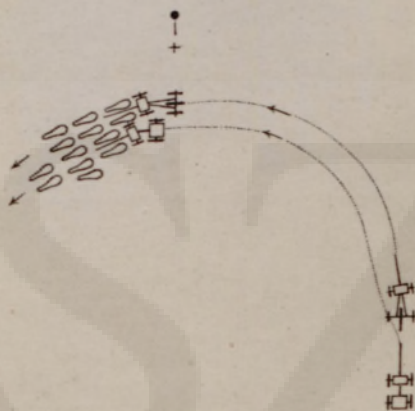
pdl. Lelakcsolás a lövegálláson.

6. ábra.

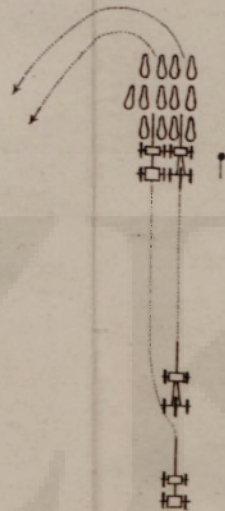
„Tűzelés jobbra!” (174).

pdl. Lelakcsolás a tűzeli állás mögött.

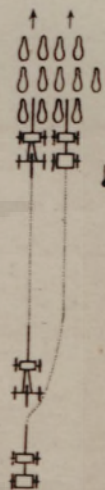
7. ábra.

„Tűzelés előre!” (175).

8. ábra.

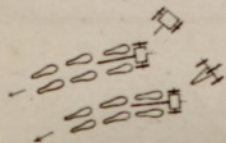
„Tűzelés hátra!” (175).

9. ábra.

„Irány balra!” (193).

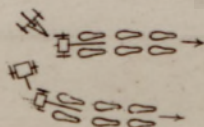
pdl. Felkapcsolás a lövegállás mögött.

10. ábra.

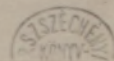
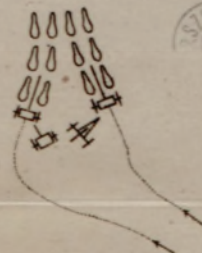
„Irány jobbra!” (193).

pdl. Felkapcsolás a lövegállás mögött.

11. ábra.

„Irány előre!” (194).

OSZK

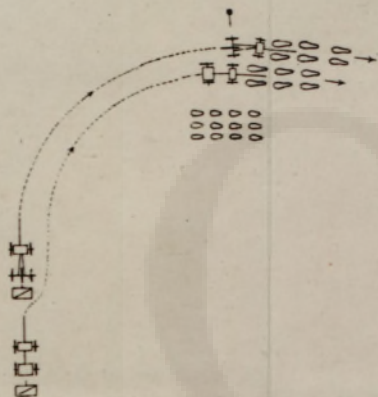
Országos Széchényi Könyvtár

12. ábra.

„Tűzés balra!” (174).

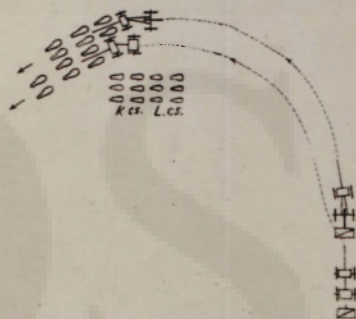
pdl. Lekapcsolás a lövegálláson.

13. ábra.

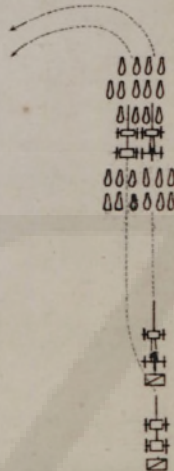
„Tűzés jobbra!” (174)

pdl. Lekapcsolás a lövegállás mögött.

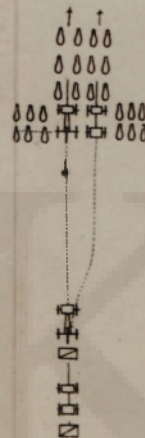
14. ábra.

„Tűzés előre!” (175).

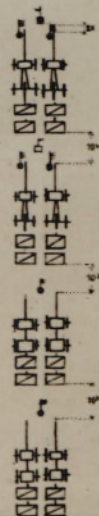
15. ábra.

„Tűzés hátra!” (175).

20. ábra.

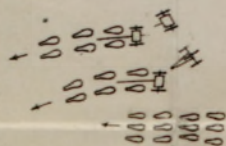
Oszlop! (230).

16. ábra.

„Irány balra!” (193).

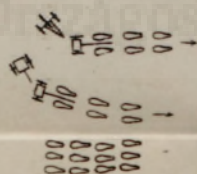
pdl. Felkapcsolás a lövegállás mögött.

17. ábra.

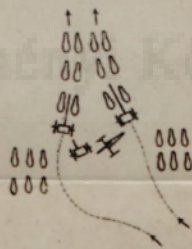
„Irány jobbra!” (193).

pdl. Felkapcsolás a lövegállás mögött.

18. ábra.

„Irány előre!” (194).

19. ábra.

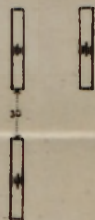
„Hátra arc (jobbra balra arc Indul)

„Tűzés előre!” (177).

21. ábra.

„Kettősozlop!” (268).

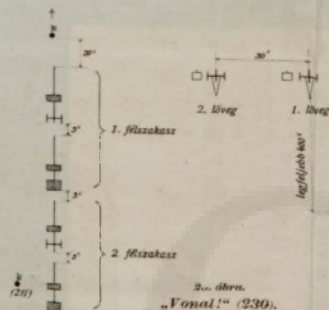
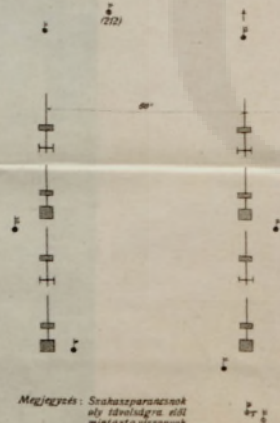

A maradványok elmozdítása

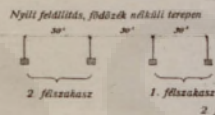
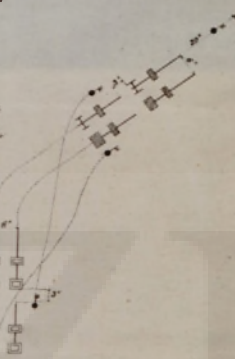
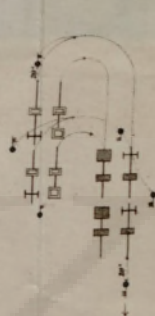
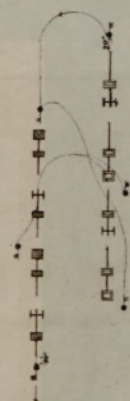
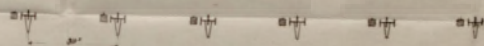
Kétsz. maradványok előre

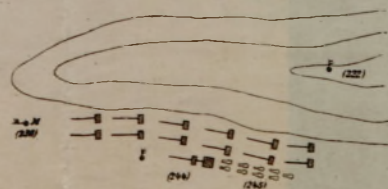

28. ábra.
„Menetország” (200).29. ábra.
„Fonal” (230).

Megjegyzés: Szekeszparancsok
saj. ideológára elől
miniatúra viszonyok
megtértek.
Létezését.
Az ábrákban
nál legalább 20°-re
elől.

30. ábra.
„Tűzfelállítás” (201).31. ábra.
„Buzódás jobbra!” (205).32. ábra.
„Írány!” (206).33. ábra.
„Jobbra hátra arc!” (207).
pdl. Menetország jobbra: „bdi”.34. ábra.
„Háttra arc!” (207).
pdl. Menetországól.35. ábra.
„Tűzfelállítás” (231).

Tartalomjegyzék (222)

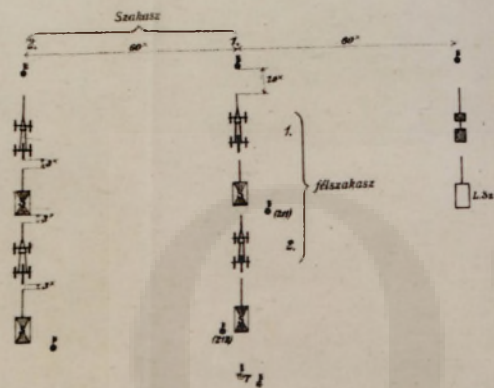
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

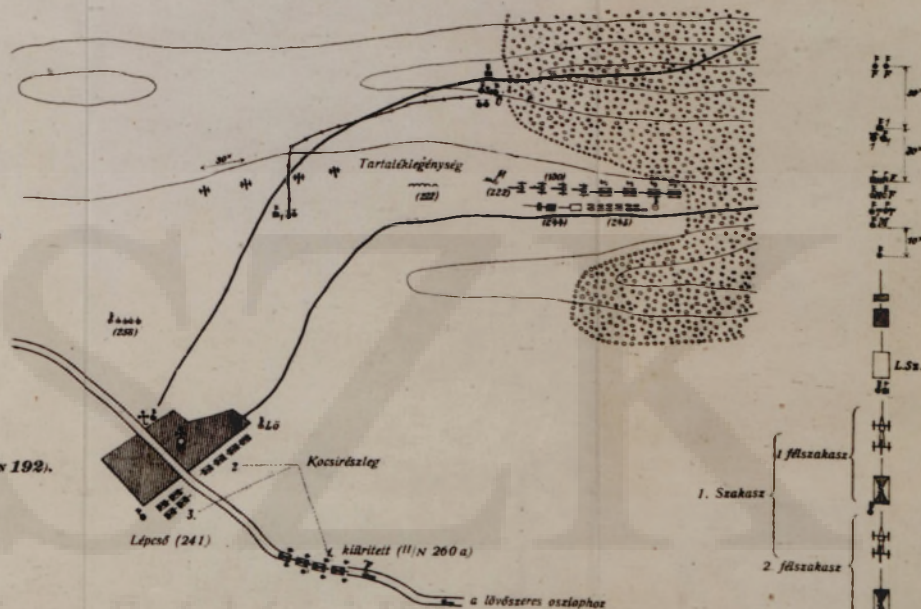

35. ábra.
„Szakasz, Vonal” (231).

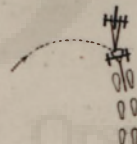
36. ábra.
„Tűzelő állás!” (232).

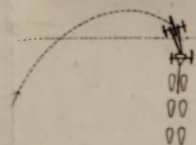
37. ábra.
„Menetorlop” (229).

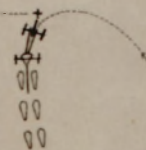
34. ábra.
„Kapsold fel!” (II/x 192).

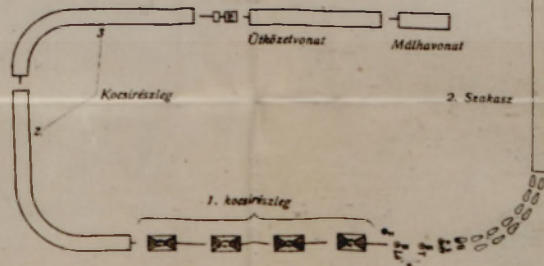
„Kapsold le!” (II/x 175/180).
pdl. a lövegálláson.

„Kapsold le!” (II/x 175/180).
pdl. a lövegállás mögött.

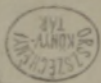
33. ábra.

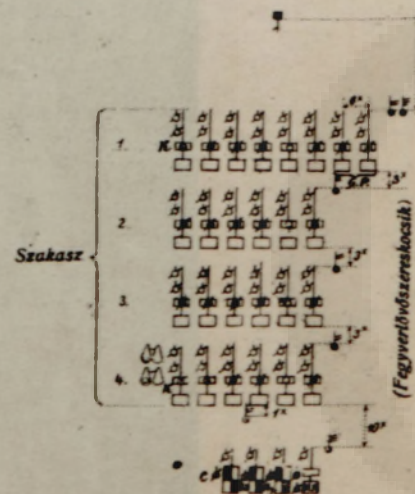
OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

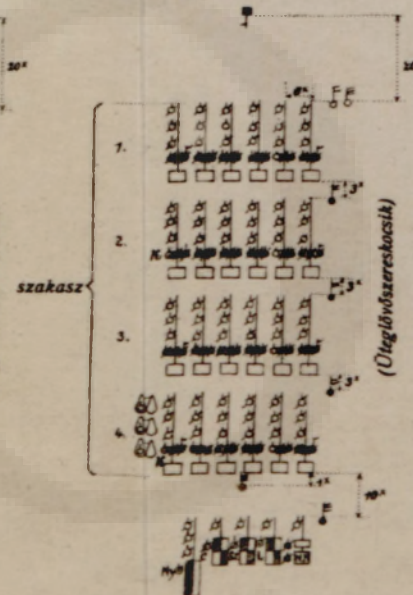
35. ábra

1—4. sz. győzelgésdi lövészereszcsőszlop.

36. ábra.

1. és 2. sz. ágyú lövészereszcsőszlop.

37. ábra.

3. és 4. sz. ágyú lövészereszcsőszlop.

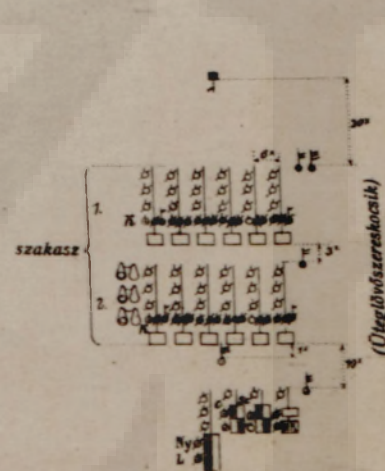
38. ábra.

Erred pótosztag.

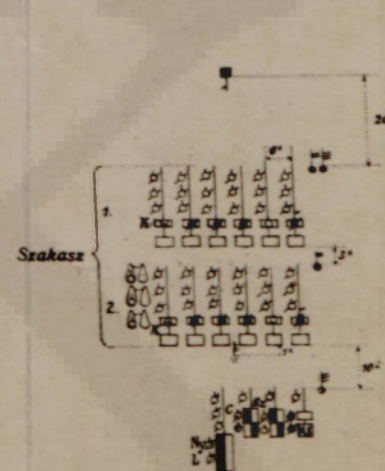
39. ábra.

1. és 2. sz. tábori tarack lövészereszcsőszlop.

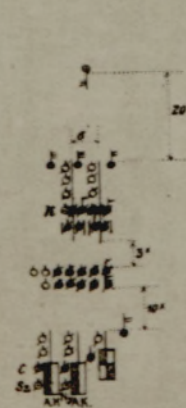

40. ábra.

3. és 4. sz. tábori tarack lövészereszcsőszlop. Üszály pótosztag.

41. ábra.

A 3. sz. tábori tarack lövészereszcsőszlopnál
12-0 f. Újgyőzelgésdi.

A 4. sz. tábori tarack lövészereszcsőszlopnál
12-0 f. Tartalékocsi, mint lövészereszcsőszlop.

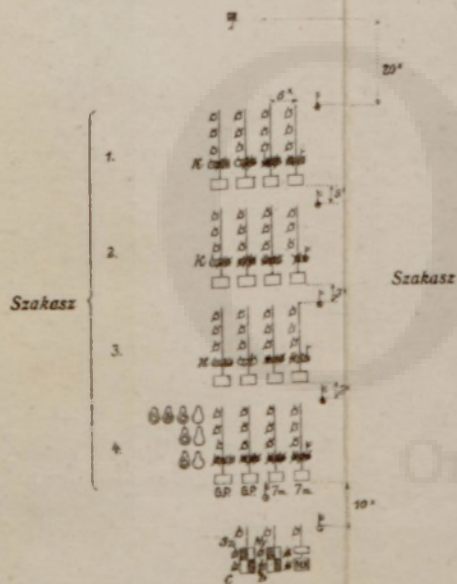

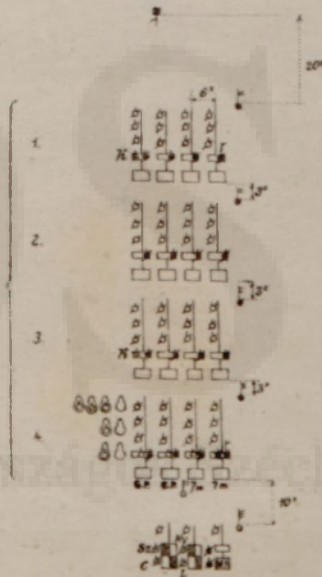
42. ábra.

1. és 2. sz. Lovas lövészereszloszlop.

43. ábra.

3. és 4. sz. Lovas lövészereszloszlop.

44. ábra.

Oszdály pótosztag.

45. ábra.

1-4. sz. nehéz tarack lövészereszloszlop.

1. és 2. szakasznál minden kocsiában 12 s. és 10 e. g.
 3. " 4. " " " 20 e. g.

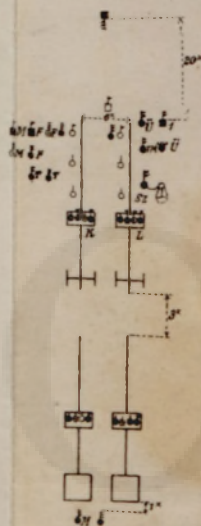

46/a ábra.

„Zárt vonal!” (262).

Tűrért ágyú- vagy tarackos üteg.

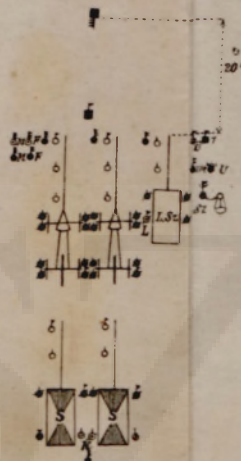
(Diszföldlítéskor).

46/b ábra.

„Zárt vonal!” (262).

Nehéz tarackos üteg.

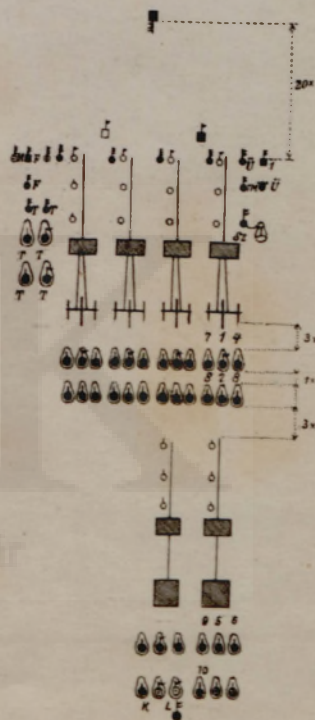
(Diszföldlítéskor).

46/c ábra.

„Zárt vonal!” (262).

Lovas üteg.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

